

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Folyó évi augusztus hó 21-én harminczkilenczedik éve telik annak, hogy helybeli egyházközségünknek képviselőtestülete néhai hivatali elődöm, boldog emlékü Bodola Sámuel püspök elnöklete alatt engem — akkor még fiatal papjelöltet — bizodalmanak kebelére ölelt s az egyházközség negyedik lelkészi állomására egyhangu szavazatával kiválasztani s meghívni kegyes vala. Méltó voltam-e az előlegezett bizalomra? — e kérdésre válaszolni nem érezhetem magamat hivatottnak, de annyit Istennek és embereknek színe előtt nyugodt lelkiismerettel mondhatok, hogy a nekem adatott csekély talentumok mértéke szerint tőlem telhető parányi erővel, de buzgó indulattal igyekeztem egyházközségünk szellemi s anyagi haladásának nemes munkájában tevékeny részt venni. Ha földézem emlékezetemben egyházközségünknek akkori állapotát s összehasonlítom azt a mostanival, dicsekedés nélkül merem állítani, hogy a haladás minden téren szembe-tűnő s hogy az egyházközség gondnoki karával és — részben már elhunyt — lelkipásztortársaimmal s az egyház vezérlő férfaiával egyetértőleg önfeláldozó készséggel szolgálva, az elért haladás nagy mérvéből — hacsak parányi — részem nekem is volt.

Most már fáradt szolgálva vagyok. Nem anyyira éveim sokasága, mint az általam más téren is vivott nehéz küzdelmek nagy terhei miatt. Körülöttem megnőttek az árnyékok, pihenni vágyom. Hadd léphessen üresen maradó helyemre az Úrnak egy fiatal szolgálója, ki elhivatásának nehéz, de gyönyörűsége köteles-

ségeit az enyémnél frissebb munkakedvvel, lángolóbb lelkesedéssel, s így több sikerrel teljesíthesse.

Kérem ennél fogva a mélyen tisztelt Közgyűlést, méltóztassék engemet tisztességes nyugalombabocsátani, és pedig Egyházi Törvényeink 176. §-ának d) pontja értelmében félfizetéssel s papilakással. Vagy azon esetben, ha az egyházközség eddig birt lakásomat más célra kívánja használni, méltányosan megállapítandó lakbértváltsággal. Kérem e kérdésnek lehető gyors elintézését, hogyha az egyházközség továbbra is rendeikezésemre bocsátja az eddigi papilakot, annak értékesítése iránt szeptember haváig a szükséges lépéseket megtehessem.

Végül fogadja tőlem a mélyen tisztelt Közgyűlés s az egész egyházközség hálás köszönetemet irántam mindenha tanusított kegyeségeért, jóságáért, melylyel engemet gyámolított, fölemelt s erőtlenségeimet szeretettel elfedezte. Ha az egyházközség tagjai közül bárkit megsértettem volna, bocsánatát kérem. Az elhunytak már megbocsátottak nekem, kövessék a nemes példaadást az élők is. Mig szivem utolsót dobban, én meg nem szűnök hálás szeretettel gondolni mindig arra az egyházközségre, melynek köszönhetem első sorban, hogy haladhattam előre az élet útján, hogy szolgálhattam szeretett hazánknak s egész anyaszentegyháznak, melynek élére engem Istennek különös kegyelme s az anyaszentegyház bizodalma elhívott és fölmagasztalt. És meg nem szűnök kérni a kegyelem Atyját, hogy egyházközségünket védje, segítse s áldja meg, lakozzék kerítéseiben békesség, hajlékaiban csöndesség, a szivekben egyezés. hogy haladhasson továbbra is küldetésének fenséges útján; engem

pedig elfáradt szolgáját tartson meg — kérem — jó emlékezetében!

A mélyen tisztelt Közgyűlésnek,
Kolozsvárt, 1898. július hó 15. napján,
örökre hálás szolgája:

Szász Domokos s. k.
ev. ref. püspök, mint kolozsvári lelkész.

Res catholicae.

Az egyedül üdvezítő katolikus egyház heczek-káplánkái és néppárti korifeusai gondoskodnak időnként egy-egy friss sütésű skandalumról, hogy éreztessék velünk eretnekekkel és szakadókkal már itt e földi téreken gyötrelmeit a pokolnak, a hova — meg vannak győződve — minden bizonynyal eljutunk a más világon.

Ime izelítől két eset a közelmúltból. A tágabb haza egyik kies fürdőhelyén, Ischlben, egy káplánka megszólít és insultál egy urat, ki mellesleg jeles művész, mert — és most össze ne hullj óh ég és minden seregid, a mig ki mondjuk — mert nem veszi le a kalapját és nem vágja magát hasra, mikor a káplán az oltári szentséggel elhalad mellette. És a szerencsétlen hollandus ember hiába védekezik, hogy hiszen ő protestáns s azt sem tudja mi fán terem az az oltári szentség, hogy az ő hazájában nem dukál az ilyesmi: megcsipik és úgy becsukják a tömlőczbe, mint a parancsolat.

A másik esett már itt a mi szűkebb hazánkban esett. Éspedig épen az Erdélyi Protestáns Lappal. Az E. P. L. ugyanis múlt számában egy eretnek laptól megkövetelt szerénységgel bátorkodott megjegyezni a Különfélék rovatában, hogy az aug. 18. és 20-ki nemzeti ünnepeknél helyén való lenne talántán a mi protestáns egyházunknak is valamelyes helyet biztosítani. Tette pedig ezt — a mint mondám — egy eretnek lapba illő szerénységgel és alázatossággal. Nősza, neki megy ennek a cikkeknek az Alkotmány névre hallgató katolikus világlap és elveri rajta a port, hogy csak úgy füstöl bele. Atyafiságba hoz az ördöggel minket reformátusokat, mondván, hogy az is fél a tömjén füsttől; ránk diktálta, hogy nem tiszteljük Szent Istvánt, különben a katolikus vallást kellene követnünk, mivelhogy Szent István is azt követte és végezetül »epét okádó vére éktelen dühében« kimondja ránk az ultimátumot, — hogy aztán sülyedjünk el és haljunk meg, — hogy méltatlanul viseljük (jó, hogy nem bitoroljuk) a magyar vallás nevet.

Ime, tisztelt tágabb és szűkebb haza, a két eset. Nem erőszakosan hoztam össze, csak az időrendet követtem. Egymás mellé állítottam, hogy kitessek belőle, mely gyönyörűséges egyenlőség van a katolikus és protestáns vallás között.

Hogyne, hogyne! A katolikus egyháznak joga van nagymérvű tolakodással, erőszakoskodással, tisztelget kivánni minden embertől az ő czeremóniái iránt. A katolikus egyháznak joga van megkövetelni min-

denkitől, hogy értse az ő czeremóniáit és becsukatni ha azokban tájékoztatlan:ágot árul el. A katolikus egyháznak joga van rátenni a markát minden egyházi ünnepre és katolikus ünnepet csinálni belőlük, a melyeken nem a történelem dicső eseményeit és fenséges alakjait ünneplik, hanem az egyecül üdvezítő katolikus vallást. A katolikus egyháznak joga van megkövetelni, hogy a koronázás tisztán katolikus szertartás legyen. a közjogi és főrendiházi méltóságokra elvéte emeltessenek protestáns emberek; a katolikus egyháznak joga van megkövetelni, hogy a miniszterelnökök és rektorok és dekánok és főispánok és a többik, ha azok protestánsok is, elmenjenek a Veni Sanctékra és király születés napján a katolikus templomba. Hát a protestánsoknak? A protestánsok huzzák meg magukat és örvendjenek, hogy kegyelmesen megengedik nekik, hogy létezzenek. A protestáns egyház legyen szerény, legyen alázatos, legyen engedelmes; viselje békén, ha arczul verik, ha megrugdossák, ha lepökik és mindenek felett ne feledje alázatosan kezet csókolni, ha egy ficsur káplán végig megy az utcán az oltári szentséggel. A nemzeti ünnepekhez pedig épenséggel senmi köze ne legyen a protestáns egyháznak: mivelhogy a király katolikus, Szent István katolikus volt, Magyarország regnum Marianum, de még aztán se oltára, se füstölője, se csengettyüje, márpedig ezek nélkül csak nem tolakodik valaki az Isten elé!

Igy a katolikus egyház. És ezt nevezem én aztán egyenlőségnek! Hála, óh hála nektek, bécsi és linczi béke, 1791. és 1848. törvényczikkek, melyek így megteremtették az egyenlőséget! És magasztaltassék fel az egyedül üdvezítő katolikus egyház, melynek fiai így mindennapi eledelüknek tekintik, hogy cselekedjék a törvény parancsolatait.

Hanem hát, tréfán kívül, az ördögbe is! valami okának mégis csak kell lenni, hogy ha más egyébből mindenből kitudnak is, de legalább a nemzeti ünnepeken mért nem türnek meg? Megvan! Persze, hogy itt is csak az Alkotmánytól kell tanácsot kérni. Azt mondja ugyanis ez a jeles lap, hogy a protestáns vallás nem méltó a magyar vallás névre. Ha pedig nem méltó, arra sem méltó, hogy a nemzeti ünnepeknél helyet adjanak neki!

Óh hájfejü együgyűség, óh butaság és ti mind, rokonai közlelrol és távolról e fogalomnak, miért tartjátok ti privilegiumotoknak, hogy az Alkotmány tákolónak fejét foglaljátok le! Hát a protestáns vallás nem méltó a magyar vallás névre? Ugyan ugy é! hát aztán melyik vallás méltó? Tán biz' a katolikus vallás? Persze, hogy a katolikus vallás!

Vagy nem a katolikus vallás oszlopos tagja-é az a bizonyos nagy ur, a ki gróf is, Zichy is, a ki a múlt héten a katolikus nagygyűlésen kivágta a rezet és azt mondta, — nagy gaudiumára hiveinek — hogy ő első sorban katolikus és csak másodsorban magyar?

És ujra. Avagy nem a katolikus egyház oszlopa-é Erdély jeles püspöke, Majláth, a kiről nyilvánvaló, hogy jobban szeretné, ha hivei eloláhosodnának, semmint kálvinista templomba járjanak. (Hogy is mondta csak a magyar történelemnek az a fertelmes alakja, Kolonits? »Jobb szeretném, ha Magyarország elpusztulna,

semhogy eretnekké legyen.« Csak gratulálhatunk az atyafisághoz !)

És — last, but not least — nem a katolikus egyház diszei és virágai-é Zelenyák és Zimándi, magyarok jeles vitézi, a kik csak nem régiben is maggyalázták és bemocskolták emlékét a magyar történelem egy fényes alakjának, csak azért, mivelhogy elkövette azt a megmondhatatlanságot, hogy protestánsnak született?

De hagyjuk; »a példa fáj.« Azzal az egyházzal, a

mely megtüri tagjai között az ilyen firmákat, azzal az egyházzal mi hazaszeretet dolgában versenyezni nem akarunk. Sőt még az Alkotmány tákolóra sem haragszunkvalójában, förmedvényei csak használnak nekünk, a mennyiben felébresztenek szendergésünkből és siettetik eljönni az időt, a mikor teljes erőnkől sorompóba lépünk, hogy megszerzett jogainknak végre valahára érvényt szerezzünk.

Tárkányi György.

TÁRGZA.

Mózes.

A hanyatló napnak ragyogó ságára
Rézsutosan süt a sátorok ormára,
Fényes arany sávolyt vet a légbe, aztán
Föveny nyoszolyában eltekszik a pusztán.
Bíbor-arany leplek a síkra borúltak.
Fölfelé tart Mózes, kedveltje az Úrnak;
Előtte a Nébó hágója kopáron;
Szeme gőg nélkül jár széllyel a határon.
Itt látja a Fásgát tügefa erdőkkal;
És eme hegységen a mint szeme túlkel:
Jobbra nagy Gileád s Manassé, Efraim
Termékeny, bő földje — sorra terülnek, im.
Déltre Juda földje siváron terpedt el,
Nyalja homokpartját a nyugati tenger;
Messzi, az alkonytól halavány völgynyilat,
Olajfa szegélyes földje Nattalinak;
Virágborította pompás, csendes síkon
Feltűnik a pálmák városa, Jériko.
Mézgata ligetek láncza sorakodik
Pogor téreitől föl egész Segorig.
Látszik egész Kanán, az ígért földe.
— Tudja, hogy az halva se fogadja őt be.
Néz és nagy kezeit a zsidókra tárja
S indul a hegycsúcsnak meredek útjára.

Moab földjén pedig, a nagy térről szerte,
Izrael fiai özönlenek erre;
Tolongnak a völgyben, alján a szent hegynek,
Mint a sűrű vetés, melyet fölszél lenget.
Mely órán harmat száll az arany porondra
S rezgeti gyöngyeit nyárta sódár lombja:
Mózes az agg látó -- hódolat int felé --
Akkoron indula az Úr színe elé.
Kísérte ezer szem fénylő feje lángján
S hogy elért a célhoz, az oromra hágván,
S homloka áttörte felhők mennyezetét,
Melyek az Úr trónját villámlón övezék:
Kőoltárokon, im, tömjén tüze gyúla
S hatszázezer ember a porba borulva,

A nap aranyozta illattüst gomolyba'
Rázendit egy hanggal a magasztos dalra;
S mint cziprusliget áll a homokbuczkákon:
Lévi sarja úgy áll fen a sokaságon,
Hártával a népnek hangjait kísérve
— Az urak Urának himnuszát — az égbe.

S állván Isten előtt, Mózes, azon helyben,
Homályos felhőben, vele szemtől szemben,
Szól vala az Úrhoz: »Nem végzem-e még el?
Akaratod engem még merre vezérel?
Éljek hatalomban, örökre magamba?
Óh, hagyj lenyugodnom, föld álmaid alva.
Mi okon levék én a te választottad?
Vezettem népedet, merre parancsoltad.
Néped lába, f'hol, az ígért földön jár.
Közted s közte legyen más közvetítő már,
Igazítsa tékét Izrael nemének;
Ráhagyom örökül könyvem s érczveszömet.«

»Mért kelle reményim szárba' leperzselned,
Nem hagyva meg engem együgyü embernek?
Mért ama Hórebtől hegyéig Nébónak
Nem nyilhata szája sehol a síromnak?
Ah, bölcsésé tevé a bölcsék között engem!
Ujjammal a bolygó nép útját vezettem.
Tüzesőt hullattam királyok fejére;
Törvényim imádják leborulva térdre;
Kézem alkotása a legősibb sírbolt,
Utolsó szavam is a jövőre jósolt,
Nagy vagyok én, lábam a nemzetek felett,
Kezem alkot és ront nemzetségrendeket. —
Élek hatalomban, oh Uram, magamba'.
Hagyj már lenyugodnom föld álmaid alva!«

»Ah, az egeknek is titkait ismérem,
Szemeid erejét kölcsönözéd nékem.
Parancsomra az ég tátylai foszlanak;
Nevökön számláltam a csillagzatokat
S hol mely'kre mutattam a nagy mennyezetén
»Itt vagyok«, felelé mindenikök menten.
Kezeim illeszttem felhők homlokára
S elapad méhökben a zivatar árja.

Városokat forgó homokkal elöntök;
 Szélvész szárnyaival nagy hegyeket döntök;
 Meggyőzve a távot, nem fárad a lábam
 Útam előtt szétvál a folyam ágyában.
 A mikor én szólok, elhallgat a tenger.
 Ha a népem szenved, ha neki törvény kell
 Föltekintek akkor s a te lelke száll rá n,
 A föld csak meginog, nap eláll pályáján.
 Angyalaid énrám irigyen gondolnak.
 Mindazáltal, Uram, nem vagyok én boldog
 Hatalomban aggva, vénhedve magamba'...
 Oh, hagyj lenyugodnom, föld álmaid alva

»Mikoron lelkeiddel ihletted a pásztort
 Elöttök a látó — idegennek látszott;
 Lángnézéselem előtt szemöket leszegzék,
 — Hisz' az én lelkemnél benne erősb tűz ég. —
 A szerelem hervadt, a barátság senyvedt;
 Szűzek elburkolták magokat s reuegtek.
 Bús, magános dicscsel magamat öveztem
 S járdaltam előttök útmutató mezben.
 Gondoltam: e szívnek vágya mire kelhet?
 Megnyugtadni fejem súlyos egy kebelnek;
 Kéz, melyet érintek, iszonyodva berzeng,
 Ajkaimon villám, hangomba' vihar zeng;
 Nincs egy, ki szeressen, mind félve hajolnak,
 Hogyha karom tárom, térdemhez omolnak.
 Hatalomban éltem, Uram és magamba',
 Oh, hagyj lenyugodnom föld álmaid alva!«

Várt ez alatt a nép és től se tekintett;
 Bosszujától félsve, imádtá az Istent;
 Ha nézni merészlett: dörgési a vésznek,
 S haragos kövei kétszereződének;
 Ropogó villámtűz, szemöket vakitva,
 Homlokukat földig görnyedni tanítja.
 S im, a hegyen Mózes nincs ott. — Megsiratták. —
 Népe a megigért földnek veszi útját,
 Gondban, halaványan elül jár Józsuá:
 Már öt szemelé rá a Mindenek Ura.

De Vigny Alfréd után francziából

Váró Ferencs.

Utóhang az adókról.

Van olyan egyházközség, mely összes évi jövedelmének egyharmadát kénytelen állami, megyei, községi adókba és egyenérték-illetékbe fizetni, ilyen a magamé is és csak a fenmaradó kétharmadot fordíthatja tisztviselőinek fizetésére és közszükségekre. Már e körülménynél fogva is nem csoda, sőt igen természetes, hogy nagy érdeklődéssel olvastam e lapoknak, valamint elődjének hasáb-

jain megjelent minden olyan cikket, mely akár a tőkekamat-adó-mentességre, akár az egyenérték-illeték alól való szabadulásra vonatkozott. Égi manna a pusztában vándorlóknak.

Az olvasottak gondolkozásra, majd pedig további kutatásra indítottak — és így sok tekintetben más igazságra és ennél fogva más meggyőződésre jutottam, mint a mit a cikkezők hirdettek, részint pedig rájöttem általuk nem említett új dolgokra is, — miknek megjegyzések alakjában bátor vagyok itt kifejezést is adni, vélvén hogy hasonló körülmények között valakinek talán még hasznára is lehetek vele.

Szóljunk valami először a tőkekamat-adóról és a velejáró általános jövedelmi pótdó-mentességről.

A »Protestáns Közlöny« mult évi 52. számának 421. lapján egyik paptársam a *magtár-, vagy kepeváltási* alapok tőkekamat alóli mentességet az 1875. évi XXII. tcz. 2. §. 6. pontja alapján véli elérhetni, hivatkozással a m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróságnak 1087—1888 számú végzésére is.* Ezek szerint a nyilvános közoktatás céljaira szolgáló tőkék és kamatai adómentesek s így adómentesek azon alapok is, melyek valamely templom építésére vagy kijavítására szolgálnak, mivel abban a hívők a papok által vallás-erkölcsi oktatásban részesíttetnek és így szintén a közoktatás céljaira szolgálnak a felépítésére szánt tőkék s ennél fogva tőkekamat adóval meg nem terhelhetők.

»No hát! — így folytatja e döntvényből következtetéseit és buzdítását a cikkiró — nem akarok semmit e döntvénybe belemagyarázni, vagy felette okoskodni, de ha elismeri azt, hogy a templom az a hely, hol a hivek vallás-erkölcsi oktatásban részesíttetnek s ha elismeri, hogy a pap az, a ki a hiveket azon szent helyen oktatja, tanítja: ugy azt is el kell ismernie, hogy a kepeváltási alap, mely a papi fizetés megváltására rendeltetett, — fennebbi törvény értelmében szintén tőkekamat-adó-mentességben részesítendő. Ajánlom ennél fogva érdekelt paptársaimnak, — így végzi cikkét — hogy addig is, míg a kepeváltó alapok tőkekamat- és járadékadó-mentessége valamelyes uton törvényhozásilag kimondatnék, próbálják az általam idézett törvényre és annak felsőbb bírósági határozatára hivatkozva felebbezéssel élni. A pénzügyigazgatóságok és megyei vagy városi közigazgatási bizottságok ha el is utasítják, lehetetlennek tartom, hogy a közigazgatási bíróság ne hallgassa meg méltányos, igazságos és mindenkifelett törvényen alapuló kéréseiket.«

Igy a cikkiró.

És kedves paptársam, a mit Ön lehetetlennek tart, az mégis meg fog történni s az elútasítás minden valószínűséggel be fog következni, ha valaki csak a fennebbi pontokra fogna hivatkozni, mert a törvény emberei rendszerint a száraz §-oknak és betűnek emberei, nem azt az elvet követik, mint mi: »A betű megül s lélek a mi megelevenit,« ellenkezőleg ők semmi átvitt értelmet meg nem tűrnek, mindent ugy vesznek, a hogy leírva van (mint Luther a zóma szót)!

* Alább idézendő munka 34. és 35. lapján lásd bővebben az esetet.

röviden hát azt fognák mondani, hogy a templom, mely istentisztelet céljaira szolgál más — és a pap, ki benne prédikál, ismét más. Amaz tőkekamat-adó és egyenérték-illeték-mentes, emez pedig nem. (l. 1881. évi XXVI. t.-cz. 24. §. d) pontját.)

E helyett én azt ajánlom, hivatkozzék az illető felebbező az 1879. évben 44,855. számú m. királyi pénzügyminiszteri számra, hol már néven van nevezve a gyermek és minden félreértést kizárólag az mondatik, hogy: a kepeváltási alapok, tőkekamat- és járadékadó-mentesek, ellenben egyenérték-illeték alól felmentve nincsenek és így $\frac{2}{10}\%$ aequivaleus adóval megrovandók, álljon bár ez alap akár magtári terményekből, akár gyümölcsöző tőkepénzekből. Így döntött ez ügyben egy esetből kifolyólag 1112—1888. sz. a. a m. kir. pénzügyi. közig. bíróság.*

Ez már eléggé tisztán és magyarul van mondva.

Sőt nekem úgy tetszik, hogy a magtári alapoknak az egyenérték-illeték alóli felmentését is részben ki lehet eszközölnünk: tudniillik azt a részét, (és sajnos, hogy csak azt a részét) mely a kántori, vagy mesteri termény-kepe megváltására szolgál. Olvassa, kit ez ügy bővebben érdekel, idézett munka 185. lapján a m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság; 1410—1889. sz. döntvényét, hol elrendeli egy 43 frtos egyenérték-illeték leírását azon alapon, mivel az alapítólevél szerint valami tőkepénz olý célból volt letéve, hogy annak kamatai az előbb természetnyekkel javadalmazott tanítók fizetésére fordíttassanak.

És most bátorságot veszek másodszor az »Erdélyi Protestáns Lap: 8. száma 63. lapján a hivatalos részben közölt és a mélt. Ig.-tanácsnak 214—1898. számú körrendeletet magában foglaló igen hasznos utasításainak egyik pontjára tenni meg észrevételemet.

Említett körrendeletnek 4. pontja fontos, és meglepő volt újdonságánál fogva annak majdnem minden olvasójára nézve. Tartalma az, hogy olyan egyházközségek, melyeknek összes évi tiszta jövedelmük a 400 frton túl nem megy, teljesen illeték-egyenérték-mentesek, vagyis azzal meg nem róhatók az 1881. évi XXVI. t. cz. 24. §. f. pontja értelmében. — Folyamodjanak tehát ilyen értelemben az egyházak az illető helyeken.

És ha folyamodnak ily cím alatt, bizonyos, hogy elutasíttatnak, mint erre már volt is eset, a melyre már idéztem munka alapján szószerint rá is mutatok (l. 180. lapon.)

Pénzügyigazgatósági határozat: »A p. római katolikus egyház azon kérelme, hogy a terhére előirt illeték-egyenérték a jövedelem 400 forintot meg nem haladó értéke miatt irassék le, hivatalból vissza- és elutasíttatik, mert a kifogásolt illeték ezen egyház terhére szabatott meg, minthogy pedig az 1881. évi XXVI. t. cz. 24. §. alatti mentesség egyedül a 400 frt. jövedelemmel nem bíró javadalmazottakra van megállapítva, ennél fogva a kedvezmény az egyházra, mint jogi személyre nincs kiterjesztve.«

* Lásd a 178. lapon »A papság és felügyelete alatt álló templomok és alapok által fizetendő» Adók és illetékek kézikönyvé«-t — Lelkészek és tanítók használatára valláskülönbség nélkül. Kiadta Gálffi Ferencz pénzügyi titkár, Pozsony, 1896-ban. Ára: 2 frt 50 kr.

A m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság 1215—1888. sz. a. a pénzügyigazgatóság előbbi végzését indokainál fogva helybenhagyja, mert az idézett törvény értelmében csak a javadalmak birlalói — haszonélvezői — mentesek az illeték-egyenérték fizetése alól akkor, ha azok évi tiszta jövedelme 400 frtot meg nem halad. Ez a kedvezmény azonban a javadalmak tulajdonosaiként jelentkező jogi személyekre nem terjed ki.

Ugyane kérdést egy más alkalomból 1439 — 1889. sz. alatt így magyarázza tovább a pénzügyi bíróság Ugy az 1881. évi XXVI. t. cz. 27. §-a, mint az 1887. évi XLV. t. cz. 7 §-a határozottan rendeli, hogy az illeték-egyenérték az illetékköteles vagyon élvezésére jogosított személy által saját haszonélvezetének tartamához képest fizetendő; világos tehát, hogy az ev. ref. egyházközségek a belhivatalnokaik által haszonélvezett ingatlanok illetékegyenértékének az illető haszonélvezők helyett való megfizetésére csakis elvállalás czimén lehetnek kötelezve, a miből önként következik, hogy abban az esetben, ha az említett haszonélvező hivatalnokok illeték-egyenérték-mentességben részesülnek az általuk haszonélvezett ingatlanok után, az egyháztól sem lehet illeték-egyenértéket követelni.

Száz szónak is egy a vége! A ki a 400 frt maximalis jövedelem révén akar illeték-mentességben részesülni, azt csak a papi és nem az egyház jövedelme alapján érheti el. S mivel a jövő éven kezdve az állami segélyezés folytán a papi állások már 400 frton alól nem lesznek, mi e törvény kedvezményeiben már nem részesülhetünk, — hanem részesülnek majd a 400 frtos gör. kel. egyházak és rabbiságok. — Önkéntelenül sohajt fel az ember: hány száz frtot lehetett volna évente egyházainknak megtakarítani, ha 17 évvel ezelőtt ismertük volna meg — ily helyesen — az 1881. évi XXVI. t. cz. 24. §. f) pontját, vonatkozással a 22. §-ra.

Záradékkül hadd szóljak még valamit a községi pótdadónál elérhető kedvező esetekről is.

Az alpestesi ev. ref. egyház 1892-ben Hunyadvármege közigazgatási bizottságához azért folyamodott, illetve felebbezett, hogy községi pótdadóval »részben jogtalanul van megadóztatva,« mivel az egyház jövedelmét részben a lelkész haszonélvezi. Erre 273. közig. sz. a. azon végzés érkezett: »tekintettel az 1886. évi XXII. t. cz. 138. §-ára, melyszerint a lelkészek azon javadalmaktól, melyeket kizárólag az illető egyházközségben viselt lelkészi hivataluk után élveznek, — községi adót nem fizetnek s miután a hivatalosan bekért községi bizonylatból kitűnik, hogy a lelkész ezen egyház jövedelmének háromnegyed részét évi javadalmazásképpen élvezi, ennél fogva az 53 frt állami adónak háromnegyede, vagyis 48 frt, községi pótdadó-kirovás alapját nem képezheti — s így törölni határoztatik.«

»Lelkészek csak IV. osztályu kereseti adóval róhatók meg fizetéseik után, — de nem róhatók meg másodosztályu keresetadóval csak azért, hogy mint cseléd-tartók első osztályu keresetadót is fizetnek.« — Így döntött 37—1897. sz. a. a pénzügyigazgatóság, hivatkozással az 1875. évi XLVII. t. cz. 13. §-ára.

Sajátságos, hogy Hunyadvármege közigazgatási bizottsága ugyan e kérdésben 18—1897. sz. a. éppen ellenkezőleg döntött volt.

És most már a ki úgy találja, hogy ezeknek tudására szüksége van, alkalomadtán vegye hasznát!

Thamó Gyula,
alpestesi ev. ref. lelkész.

Különfélék rovata.

Főtiszt. Szász Domokos püspök úr azon iratát, melyet közelebből, mint a kolozsvári ev. ref. egyházközség egyik papja annak közgyűléséhez intézett és a melyben papi hivatalától való visszavonulását jelezve, nyugdíjaztatását kéri, — lapunk élén közöljük.

Gyászhir. Bethlen András gróf aug. 25-én Bethlen községben meghalt. 1849-ben Kolozsvárt született. Tanulmányait a Budapesti ev. ref. főgimnáziumban kezdte meg. A középiskola elvégzése után két évig hallgatta a jogot a budapesti, egy évig a brüsszeli és másfél évig a lipcei egyetemen. Tanulmányai elvégzése után európai körutjára indult s kiváló gondot fordított a nemzetgazdaságra és cikkei, melyek Magyarország fontosabb közgazdasági kérdéseiről a »Közgazdasági Szemle«, a »Nemzet« és más lapok hasábjain megjelentek, úgy politikai, mint a szakkörökben egyaránt figyelmet keltettek. 1873-ban Belső-Szolnokmegyében képviselővé választott s ettől kezdve — később mint a bethleni kerület képviselője is — tevékeny részt vett a képviselőházban 1887-ig. Ez év július havában Brassó megye főispánjává neveztetett ki, majd Szabó megye vezetésével is megbízott ideiglenesen. Nehéz állásában — mert e két megye a nemzetiségi izgatások főszéke mindenha — kiváló érdemeket szerzett, midőn a magyar állameszmének a szászokat megnyerte, nagy népszerűséget biztosítván magának tapintatos eljárása és Brassó megye iparának fejlesztése által. 1890. évi márczius havában, mint földmivelésügyi miniszter a Szapáry-, ennek bukása után a Wekerle-kabinetnek is tagjává lett. Szakjában nagy buzgóságot és tevékenységet fejtett ki. Tárcajától 1894-ben a juniusi váltság alkalmával vált meg, de mint a szász-hermányi kerület képviselője továbbra is tagja maradt a képviselőháznak. Mint nagynevű családjának annyi jeles tagja, úgy ő is mindvégig hű fia volt hazájának, rendületlen híve ev. ref. anyaszentegyházunknak. Temetése a részvétnek és kegyeletnek óriási megnyilatkozása mellett aug. 27-én Bethlenben ment végbe. Gyászbeszédet fellette odavaló paptársunk Gyárfás Albert mondott. Legyen áldott emléke!

Egyházkerületi közgyűlés. A dunántúli ev. ref. egyházkerület f. évi szeptember 20. és következő napjain Csurgón tartja meg közgyűlését.

Az ev. ref. tanítók országos egyesületének idei nyári nagygyűlése az ország minden részéből nagy számmal egybegyűlt tagok élénk részvétele mellett a budapesti ev. ref. főgimnázium dísztermében aug. 19-én folyt le. Felolvasást tartottak: Vincze József »A népiskolai tanterv revíziója«, Sínya Lajos egyleti elnök »Nevelésünk és vallásitanításunk«, Simon Károly »A népiskolai törvény revíziója« czímen, illetőleg ez utóbbi — mivel délután volt már — munkálatának csak javaslatát olvashatta fel. A gyűlés szép is, tanulságos is volt, de az idő rövidsége és a hatalmas mederben

megindult vita miatt érdemleges határozatot egyáltalán nem hozhatott. A jövő gyűlésig azonban a hivatalos lapban megvitatták a tárgyakat és akkor megállapodásra juthatnak.

Fabiny Teofil lemondása A bányai ág. hitv. ev. egyházkerület közelebből lefolyt közgyűlésén Fabiny Teofil kerületi főfelügyelő ezen állásáról 18 évi szolgálat után hajlott korára hivatkozással — lemondott. Miután Sárkány Sámuel püspök kérésére sem változtatta meg szándékát, a közgyűlés jegyzőkönyvébe iktatta a távozó főfelügyelő érdemeit és az ujnak megválasztására (október első felében) intézkedéseit megtette.

Világító fátyla. A magyarországi (róm.) kath. körök és olvasóegyletek tagjai is összesereglettek a napokban Budapesten és gyűléseztek. Jelen voltak: — de hagyjuk a névsort, úgy is ismeretes, denique jelen volt Zichy Nándor gróf is, a kinek záróbeszédéből kiemeljük e pár szót »Világító fátyla legyen nekünk az az ultramantánizmus. klerikalizmus és Rómába futkosás, a mit gunyosan szemünkre hánynak és ha valamilyen kételkedünk, menjünk Rómába és kérjünk tanácsot a Szentatyától« A nemes gróffal szemben óhajtásunkat egy szóban fejezzük ki: Apage! Ilyen tartalmu beszédről ír az »Alkotmány« aug. 28-iki számában »Vallás és hazafiság« czímen vezércikket. Így kezdi »Hallottatok micsoda vad üvöltés hangzott fel a keresztényellenes sajtóban Zichy Nándor grófnak a katolikus (de csak római) egyesületek nagygyűlésén elhangzott lélekemelő (no, lám!) záróbeszéde miatt? Tomboltak dühökben és tajtékozva káromkodtak azért, mert a hithűséget merte a nemes gróf a hazafiság belső tartalma — és előfeltételeként felállítani stb. stb«. Per amorem dei! — ha a keresztényellenes sajtó üvölt, tombol, tajtékozik, káromkodik a »lélekemelő« beszéd hatása alatt, hát az »Alkotmány« akkor mit csinál annak védelmezésében?

»Alkotmány«-sértés. Mi követtük el. Hogyan? Megsértettük volna az állampolgárokat a magyar államjogi intézményeinek összeségével szemben kötelező állam- és jogrendet? Óh nem! Magyar kálvinistánál ilyen sértés még kötelezettség nélkül is — Kant értelme szerint — a priori képtelenség és a posteriori lehetetlen. Lapunk mai számának egy erőteljes tollal írott cikkéből kiderül a titok, hogy csak a »Magyar Állam«, a »Vaterland«, a »Linzer Volksblatt«, a »Tiroler Stimmen«, a »Gr. Volksblatt«, a »Germania«, a »Monde« az »Univers«, az »Osservatore Romano« és a »Voce de Verità« sajtótermékek egyikét, a véletlenül magyarnyelvű »Alkotmány« czimű klerikális-papalis napilapot sértettük meg. Ugyan mivel? Hát »Királynapok« czímet viselő és két-három mondatocskából álló cikkekünkben azon alázatos óhajtásunknak adtunk vala kifejezést, vajha a nemzeti ünnepeknél a mi protestáns anyaszentegyházunknak is méltó hely biztosítatnék! Ez a baj, ez a mi bűnünk! Óh minő fennen veri mellét az »Alkotmány«: Gratias ago tibi Deus, quia non sum — sicut ceteri hominum — proditor, velut etiam hi — haeretici. Óh bizony, az ilyen amor patriae az »Alkotmány« számára méltó jutalmat is hozand. Kitől? A pápától. És a jutalom? »Pro ecclesia et pontifice«. Aztán figyelmeztetni is kívánjuk az »Al-

kormány-t, hogy e lap nem a superintendens lapja; ha úgy volna, e sorokat most nem írnök. Mi nem egyeseknek, hanem hazánknak, anyaszentegyházunknak, szóval a köznek kívánunk szolgálni és a mit e célra jónak, üdvösnek tartunk, annak kifejezést is adunk. Figyelmeztetjük arra is, hogy a superintendensnek hagyjon békét, mert — szeliden szólva — quod licet uni, non licet alteri. Avagy példát akar mutatni, hogy miként járjunk el Majláthtal szemben? Avagy talán az általa már annyiszor megrugdalt superintendenstől e nyilatkozatot várja: ..Bis videor mori?! Ha várja, fiat voluntas sua.

Világbéke. Egy irás jelent meg aug. 29-én a távol északon, Szent-Pétervárt, az orosz hivatalos lapban. Ez irást Muravjev gróf külügyminiszter a fehér császár parancsára az udvarnál igazolt valamennyi külföldi képviselőnek megküldötte. Tartalma következő:

Az általános béke fentartása és a mértéken túl való fegyverkezésnek, a mely valamennyi népre nehezedik, lehető csökkentése képezi a világ mostani általános helyzeténél fogva azt az ideált, a melynek elérésére kellene hogy irányuljon minden kormány törekvése.

Ófelsége, uram és császárom teljesen át van hatva ettől az emberi és nemes érzülettől. A császári kormány meg lévén győződve, hogy ez a magasztos cél megfelel minden hatalom legfontosabb érdekeinek és jogos óhajításainak, a mostani pillanatot igen alkalmasnak tartja arra, hogy nemzetközi megvitatás útján megeléjékezokat a hathatós eszközöket, a melyek a népeknek biztosíthatják a reális és tartós béke jótéteményeit és véget vehetnek a mostani fegyverkezés növekvő fejlesztésének. A legutolsó harmincz esztendő folyamán rendkívül megszilárdult a művelt nép öntudatában az általános béke iránt való óhaj. A béke fentartását jelölték ki a nemzetközi politika céljának. Az általános béke nevében kötöttek egymással a nagy államok hatalmas szövetségeket; hogy a békét hathatósabbban biztosíthatják, horderejüket eddig nem is sejtett terjedelemben fejlesztették ki és ezt a tevékenységüket még mindig folytatják a nélkül, hogy bármely áldozattól visszariadnának. Csakhogy ezen áldozatok daczára sem sikerült még eddig az óhajta öhajtott pacifikáció jótékony eredményeit elérni.

Az emelkedő irányzat pénzügyi terhek gyökerén érik a közjólétet, valamint a népek szellemi és anyagi erőit. A munka és tőke tulnyomó nagy részükben elvonatnak természetes rendeltetésüktől és improduktív módon használtatnak fel. Száz meg száz milliót fordítanak borzasztó romboló szerszámokra, a melyek ma még a tudomány legújabb adományai, de holnap valamely új felfedezés következtében, tökéletesen értéküket veszítik. A nemzeti kultúra, a gazdasági haladás és a jólét megteremtése meg vannak bénítva, vagy gátolva vannak fejlődésükben. Minél jobban fokozzák az egyes hatalmak fegyverkezésüket, annál kevésbé felelnek meg annak a célnak, a melyet a kormányok maguk elé tűztek. A gazdasági válságok nagy részükben a mértéken túl való fegyverkezéseknek és annak a folytonos veszélynek tulajdonítandók, a mely a hadiszerek felhalmozásában rejlik. Korunk fegyveres békéje ekkép nyomasztó teherré válik, a melyet a népek mind nehezebben és nehezebben tudnak elviselni. Nyilvánvaló tehát, hogy ha ez a helyzet tovább tart, annak elkerülhetetlenül ahhoz a kataklizmához kell vezetnie, a melynek megakadályozásán fáradoznak és a melynek borzalmai már előre iszonyattal töltenek el minden emberi érzést. Véget vetni ennek a folytonos fegyverkezésnek és fellelni az eszközöket ama veszélyek elhárítására, a melyek az egész világot fenyegetik, ez a legfőbb kötelesség, a mely ma minden államra hárul.

Ófelsége áthatva ezektől az érzelmektől, megméltoztatott engem bizni, hogy valamennyi kormánynak, a melyeknek képv. selői vannak az orosz udvarnál, javaslatba hozzam egy értekezlet összehívását, a mely ezzel a komoly problémával foglalkoznék. Ez az értekezlet Isten segedelmével kedvező előjel volna a kezdődő évszázadra nézve. Hatalmas gyújtópontjában egyesítené minden állam fáradozásait, a melyek őszintén törekcsenek, hogy győzelemre segítsék az általános béke nagy eszméjét a rombolás és visszavonás eleme fölött és egyuttal, épen a méltányosság és a jog alapelveinek ez egyetemes elismerése folytán, a mely alapelveken az államok biztonsága és a népek jóléte nyugszik, megszilárdítaná az államok egyetértését.

Tehát csakugyan elkövetkeznék az a kor, a Messias kora, melyet Ézsaiás próféta oly gyönyörűen rajzolt midőn »teljes lesz a föld az Urnak tudományával«? Midőn Morus Tamás »De optimo reipublicae statu, deque nova insula Utopia« cz szépséges művében leirt olyan társadalom formálódik mindenütt a föld kerekén, melyben szabadság, igazságosság és tökéletesség uralkodik? Vagy talán egy fiatal, milliók felett álló uralkodónak platonikus álomlátása volt csupán, melyben szíve gyorsan föllángolt, hogy néhány perczre a reménység mennyei fényét hintse a földre és aztán annál tömöttebb legyen utána a sötétség? — utópia: — sehohsem... Ki tudja? Vagy talán politika az egész, hogy Vegetius mondását: »Si vis pacem, para bellum«, így használjuk ezután: Si vis bellum, para pacem? Ki tudna most e kérdésekre felelni?

A württembergi Gusztáv-Adolf-egyesület szép örökséghez jutott Egy Stuttgartban elhalt Hayer nevű gyógyszerész ugyanis összes vagyonát — 300,000 márkot — az egyesületnek hagyományozta. Ez összeget, mint alapítványt kezelik és évi kamatait (12,000 márk) evang diasporák templomainak és iskoláinak építésére fordítják. (»Der Protestant.« 34. sz.)

Bibliafordítások Afrikában. Afrika lakói mintegy 600 nyelven és szójárással beszélnek, melyből 1800-ig a biblia (újtestamentum) csak kopt és etiópiai nyelvre fordítottatott le. A jelzett időtől azonban az afrikai bibliafordítások száma főként német hittérítők buzgólkodása következtében — örvendetes módon növekedik, és pedig nemcsak a tengerparti részeken, hanem a földrész belsejében is. Jelenleg a biblia egészen, vagy részben — 98 afrikai nyelven olvasható. Az egész biblia azonban csak 12, az újtestamentum pedig 31 nyelvre van lefordítva. (»Reformirte Kirchen-Zeitung.« 34. sz.)

A különböző németországi egyetemeken a theol. tanárok kivételével összesen 2180 tanár működik, melyből 1903 protestáns és 277 róm. katolikus, tehát az egésznek nem egészen 13%-a és ennyiből is sokan vegyes házasságban élnek.

Egyházi értekezlet. A tiszántuli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekezlet, ez a mind szélesebb medret vajú egyháztársadalmi mozgalom, idei közgyűlését ismét Debreczenben tartja. Az értekezlet elnöksége a tagtársakhoz és a nemes ügy barátaihoz az alábbi körlevelet és meghívót küldötte szét

Szeretett hitrokonok!

Az egyházkerületi Egyházi Értekezlet f. évi május hó 11. napján tartott nagy választmányi gyűlésének megállapodásához képest, tisztelettel és bizodalommal meghívjuk az Egyházi Értekezlet összes lelkészi és világi tagjait, valamint a tanárokat, tanítókat, általában minden buzgó hitrokonunkat, a Debreczenben ez évi szept. hó 7. napján leendő értekezleti közgyűlésre.

A szervezkedés óta három ízben gyült összerendes évi tanácskozásra Értekezletünk s mindannyiszor nyilvánvaló jeleit szolgáltatva annak a tapasztalatnak, mely szerint az evangéliumi hitélet ápolása s az áldozatkészség fokozása indokából nagy szükségünk van a társulásra, az egyesült erővel, üzenetlen hűséggel és kitartással folytatott szellemi munkára, — szóval egyházunk szent céljainak öntudatos megvalósítására.

Negyedik rendes évi közgyűlésünkön sem akarunk egyebet, mint folytatni a nemes buzgósággal megkezdett munkát, gondolkodni azokról, a melyek hazai és egyházi társadalmunknak javára, Krisztus országának terjesztésére és Isten dicsőségére válnak.

Szívből óhajtuk tehát együtt látni Egyházi Értekezletünk minden munkását és érdeklődő tagját, hogy együtt buzdithassunk az egymás hite által, mint élő tagjai annak a lelki országnak, a melynek Feje a mi Urunk Jézus Krisztus.

Kegyelem és békesség kívánásával vagyunk
Debreczenben, 1898. augusztus hó 1.

Gr. Dégenfeld József

egyházkerületi főgondnok,
világi elnök.

Kiss Aron.

püspök, egyházi
elnök.

Az értekezlet tanácskozási ügysorozata

Szept. 7-én d. e. 9 órakor istentisztelet a nagytemplomban. Predikál dr. Erdős József theol. akad. professzor. Ezt követőleg közgyűlés a főisk. díszteremben a következő ügyrenddel

1. Elnöki megnyitó beszéd.
2. A nagybányai ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezletének javaslata az egyházi fegyelem gyakorlásáról.
3. Az egyházi adózásról szóló reformjavaslatra vonatkozólag bizottsági jelentés.
4. Indítvány és indokolás az egyházi statisztikáról Bartha Béla értekezleti jegyzőtől.
5. A diakonissa-képező intézetre vonatkozólag nt. esperes urak és a debreczeni presbyterium nyilatkozata.
6. Az alapszabályok revíziója tárgyában bizottsági javaslat.
7. Az irodalmi szakosztály véleményes jelentése Bartha Mór, Nagy Lajos és Bartók Jenő dr. lelkészek indítványairól.
8. A nevelésügyi szakosztály véleményes jelentése, a Szatmárt felállítatni tervezett tanítóképzés felől.
9. Az egyháztársadalmi szakosztály megalakulásáról jelentés.
10. Az egyházkerületi egyházi értekezlet és az egyes lelkészi értekezletek tagjainak viszonyáról és jogairól bizottsági vélemény.
11. Jelentés a tagok létszámáról s pénztár állapotáról.

Előzőleg szept. 6-án d. u. 4 órakor előértekezlet s a nagyválasztmány ülése a főiskola tanácstermében.

Hivatalos rész.

3019—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi nagytiszteletű Esperes urnak.

Az állami fizetéspótlás előkészítése céljából bekvívánt fizetés-kimutatások kitöltésére vonatkozólag kérdés tétetett Ig.-tanácsunkhoz az iránt, hogy vajjon azon társ- és leányegyházak, melyek korábban önálló lel-

készszel bírtak, ez idő szerint azonban más egyházhoz társulva vagy affiliálva állanak fenn, külön bevalást adjanak e papi fizetésükről, vagypedig az anyaegyház papifizetésébe számíttassák bele az általuk nyújtott lelkészi javadalmat?

E kérdésre Ig.-tanácsunk általános tájékozással követhető felvilágosítást adja: a mennyiben a szóbanforgó egyházak elnéptelenedés, vagy más körülmények miatt állandó jelleggel vannak valamely társ-, avagy anyaegyházközséghez csatolva és szegénységük miatt a papifizetés állami kiegészítése esetén sem bírnák meg a külön lelkész-tartás költségeit, illetve önálló anyaegyház terheit: az esetben az általuk nyújtott papifizetés az anyaegyház lelkészi javadalmába beszámítandó s részükről külön kimutatás nem adandó

Ha azonban a társítás vagy affiliálás csak ideiglenes jelleggel s épen csak a papifizetés elégtelensége miatt történt, de máskülönben a társ-, illetve leányegyház az önálló anyaegyház terheit megbirja és kellő parochiális épületekkel rendelkezik, ez esetben lelkészi javadalma külön lesz kimutatandó és társ-, vagy anyaegyházának fizetés-kimutatásába föl nem vehető.

Végül kezelési könnyebbség érdekében arra hívjuk fel nt. Esperes aait, hogy a fentiek értelmében külön bevallást nyújtó társ-, vagy leányegyházközségek fizetési kimutatásait a rendes egyházak kimutatásaitól elkülönítve, külön csomakban terjesszék föl.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1898. augusztus hó 23-án tartott üléséből.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes

Dr. Kádár János,
s.-titkár.

670—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozskalotai egyházmegyébe kebelezett *magyar-bikali* ev. ref. egyházközség *k.-tanitói* állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: lakás, kert gazdasági épületekkel és 400 frt. készpénz fizetés. Ebből 241 frt. államsegély, a többi az egyház pénztárából fizetetik évnegyedes részletekben.

Pályázati határidő: szeptember 20. Folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendők Gyáluba

Kolozsvárt, 1898. aug. 26-án,

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

669—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett *kendői* lévita-tanitói állomásra pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakáson és kerten kívül 497 frt, melyből 303 frt államsegély, a többi kepe- és canonica-porcióbeli jövedelem.

Pályázati határnap: szept. 22.

Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához küldendők Mező-Bándra.

Kolozsvárt, 1898. aug. 26-án.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Ima a tanév megnyitásán.

Istenünk, Atyánk! Átlépve e szent csarnokok küszöbét, Hozzád emeljük szemeinket, Hozzád szívünket. Jöttünk erdős hegyeink völgyeiből, a napfényes rónáról, balzsamos mezőinkről, folyóink partjairól; jöttünk, Uram ide, hogy nyiljék meg itt nekünk egy másik világ, egy lelki világ: a hitnek, tudománynak világa. Jöttünk, hogy járjunk itt eme lelki világ kalászos mezőin, felséges bércei között, hogy hallgassuk eme lelki világ erdőinek zúgását és lélekezljük balzsamos levegőjét; jöttünk, hogy merítsünk eme lelki világ fölbuzogó, üdítő, életet adó forrásveizeiből. Jöttünk, Uram, s vallást teszünk, hogy a természeti világban és a lelki világban egyaránt tapasztaljuk jelenlétedet, érezzük lelked fuvallatát. Oh, nekünk a napsugár nemcsak szemünkbe, de szívünkbe süt, s nemcsak etherrezgés, de Istennek hatalma; nekünk a fűszál nemcsak egy tárgy, de egy igazság; nekünk a történelem nemcsak események, de Istennek beszéde; nekünk szívünk dobbanása nemcsak vérkeringés, de bizonygató Istenről; a föld nemcsak porhaza, de szent hely; az élet nemcsak sívár küzdelem, de magas rendeltetés. Nekünk Te vagy, oh Isten, minden mindenekben! A természeti világrend: Isten az anyagi világban; az erkölcsi világrend: Isten a lelki világban; a Jézus Krisztus: Isten az emberben. Nekünk a mélységes titok: Isten, ki elrejté arcát és a nyilvánvaló igazságok: Isten, kinek világosság az ő öltönye Engedd, engedd Istenünk, hogy boruljunk le Előtted s imádjunk Téged.

Atyánk! segedelmedet kérjük ez évre. A munka éve ez. Idvezítőnk tanít: »munkálkodjatok nem az eledelért, mely elvész, hanem az eledelért, mely megmarad az örökéletre.« Segítsd, Atyánk, az ifjú népet, hogy munkálkodjék romolhatatlan javakért. Bizony, romolhatatlan jó, bizony, örökéletre tápláló eledel: az igazság. Az *igazság!* »Az igazság kiragad a halálból. Segítsd, Uram, ez ifjú népet; lelke előtt minél több rejtély nyiljék föl, minél több tévely enyészszék el Mily lelki gyönyör tudásról tudásra, ismeretről ismeretre emelkedni! Mert az igazság: *ismeret* is. Az értelem e világosságára szükségünk van és lesz ez ifjainknak is, mint jövő nemzedékek lelki vezetőinek. Mert csak világosság lehet szövétnek. Az értelem e világosságára szüksége van a valásnak is. Mert kell, hogy a vallás *tudattá* világosodjék, *elvvé* erősödjék. Így lesz a vallás nekünk igazán törvény és igazán evangélium ... Istenünk! oh, imádjon téged azért nemcsak gyermeked hittel, de értelmével, öszszes tudásával, tapasztalataival, egész fölvilágosultságával imádjon téged az emberiség! És az igazság, add értenünk Uram, nemcsak ismeret, de *kijelentés* is. Kijelentés az emberi szívben. A mit szívünkben közvetlen érzünk: Isten, Idvezítő, a kegyelem, a váltság; a mit szívünkben tapasztalunk: a hit, a szeretet, csüngésünk a jón, vonzalmunk az örökkévalósághoz, legszentebb vágyaink, sejtelveink, az égi erő, mind, mind ezek a nagy, ezek az örökkévaló tapasztalatok itt szívünk mélységeiben, mind: igazság. Bizony, az igazság nemcsak szerzett ismeret, de kijelentés is, nemcsak értelem, de szív is. Értelmünk csak véges, ah, szívünk a végtelen.

És az igazság nem csak értelem, nemcsak szív, de cselekedet, *élet* is. Az igazság munkás, élő erő a világban. Segíts mindnyájunkat, Istenünk, hogy a mi bent értelmünkben, szívünkben igazság, az testté váljon cselekedeteinkben. Legyen a mi életünk nemesen munkás, másokat megáldó, szent czélokra föltett élet. A hű munka magasabb czélokért, a magunkat odaadás istenországának életünkben, bizony, ez a romolhatatlan, ez az örök, ez az igaz. Ime, az igazság, mint tudomány, mint eszmény és mint élet. Ez az igazság »ragad ki a halálból«, erről az igazságról tett bizonyosságot Jézusunk.

Idvezítőnk! te tanítasz: »munkálkodjatok az eledelért, mely megmarad az örökéletre.« Ez igédet szolgálja a mi intézetünk. Emeli lelkünket a tudat, hogy mi itt mindnyájan elmulhatatlan dolgoknak élünk s munkánk közben csak látszólag fogy el, de tulajdonképpen örökkévalóvá lesz életünk. Add, Uram, ez intézetnek a te szellemedet, az igazságról bizonyosságot tevő, mindeneknek szolgáló és mindeneken győzelemre hivatott szellemedet.

Istenünk, Atyánk! áldd meg ez intézetet, ennek egész népét, vezetőit, őrállóit, áldj meg mindnyájunkat, áldj meg kegyelmedből — Amen.

Molnár Albert,
theol. tanár.

Az iskolai évet megnyitó beszéd.

1898. szept. 5-én elmondotta dr. *Sárhány Lajos* igazgató.

Lejárt a tavasz, elmúlt a nyár. Az ősz hűvös szellője már-már a télre emlékeztet. A nemsokára sárguló falevelek, az érő gyümölcs, az édes otthontól való keserű megválás a bekövetkezett őszt juttatják eszünkbe és tudjuk, hogy előttünk a zord tél. És mi mégis elragadó kebellet, ifjui reményekkel, eltelve tettvágygal, jó feltevésekkel gyűltünk össze ismét a nyári pihenés napjai után. Ki ne tekintene jó reménységgel a jövő elé, tudva azt, hogy ezer kincset, örömet rejt magában számunkra az előttünk álló év, csak ki kell érdemelni.

A pálya megnyilott, mindenki a természettől nyert tehetségeivel áll a sorompóba a győzelem biztos tudatával, hiszen a jó eredmény csak az ő erős akaratótól, kitartásától függ. Az évnek őszre hanyatló szaka elszomorítás helyett épen munkára ösztönöz. A szorgalmas szántó-vető már learatta a jutalmazó kalászatokat, a kertész gyönyörködhetett legszebb virágaiban, az érett gyümölcs most jutalmazza gondozóának fáradságait. A munkás megkapja az ő béréit, melyre méltóvá tette magát. A gyermek az iskolában teheti érdemessé magát a jutalomra. Hogyne örvendeznénk, mikor nekünk is megnyílik a tér a hasznos munkára; mikor látjuk, hogy körülöttünk mindenki fut, fáradoz; csak a gyermeknek ne legyen hivatása, célja, kiért a szülők annyit dolgoznak, áldoznak. Rajta! munkára föl! Mindenki előtt az a cél lebegjen, hogy szorgalmas tanulással, jó magaviselettel az elsők közé küzdje fel magát.

A természet nem méltányolja mindig a munkás fáradozását, az élet néha igen szigorú nevelő; az érett gabonát jég pusztítja el, a nyíló virágot fagyos szél hervasztja, a gyümölcs éretlenül le hull: s oda a munkás kéz jutalma. De az iskola mindig elismeri és jutalmazza a tanuló fáradozását. Sokan csekélyebb fáradsággal érik el azt a célt, a miért mások éjt napot összetéve küzdenek. De ezeknek is meg van az az öröme, hogy nehéz munkájuk nem lesz hiában való. Persze a versenyzésben nem lehet mindenki első a célnál, a második, sőt az utolsó helyre is el kell jutni valakinek. De az iskolában nem mindig a legtehetségesebb az első a tanulók közül. S utolsó helyre is nem a legtehetségtelenebb kerül. A tanárok nagyon megfontolják a pálya osztogatáskor, vajjon mennyire méltánylandók a természetadta tehetségek, s mi jutalmat érdemel az az erő, melylyel a kevésbé tehetségesek leküzdötték az eléjük tornyosuló akadályokat.

Épen ez a mérlegelés, mely az iskolai év végén culminál, egyik legnehezebb feladata az iskolának.

A tanárok egész évi fáradozással a tanulók lelki világába élik bele magukat. Együtt fáradoznak a mindennapi munkában, ma már tanár és tanítvány a tanítási óra alatt együtt bonczolgatják, elemezgetik a tanulni valót, míg a tanítvány lassankint elsajátítja. Ma már nem lezke kiszabás és felmondás a tanítás feladata. Hogy ne tudná hát a tanár egy hosszú év végén, hogy minő jutalomra, elismerésre érdemes tanítványának a tehetsége, szorgalma, buzgósága. És mégis kételyek merülnek fel. Nem minden tanár egy-

formán lelkiismeretes. Némely talán ingerült, beteges, elfogult egyes tanítványaival szemben; de nagy számú tanítványaik közül nem is ismeri jól ki az egyeseket. Nem ritkán hallunk ilyen és hasonló, többé-kevésbé jogosult panaszokat, s a többek közt az ilyen hangok el-lensulyozására szolgálnak a vizsgálatok. Hogy a kérdés bár évszázadok óta gondja a paedagogusoknak, érdemes a komoly megfontolásra, bizonyos; s minthogy az eredmény megállapítására emberi gyarlóságok is folyhatnak be, az ide tartozó kérdések fejtegetése, az igazságok ismétlése csak hasznos lehet. Ma alkalomszerűleg *az évi záróvizsgálatokról* szándékozom röviden elmélkedni.

Önkénytelenül felmerülnek a kérdések mi a záró vizsgálatok célja, mik az eszközei, vagy is a vizsgálat alakja. Vajjon feltétlenül szükség van-e vizsgálatokra? s ha van szükség, vajjon a paedagogia lehuza-e a multak tanulságait, van-e fejlődés e téren? Számot vetünk-e az általános emberi és egészségügyi követelményekkel? Czélyszerű volna-e változtatni a mai vizsgálati rendszeren?

Az évi záróvizsgálatok célja három szempontból itelendő meg, t. i. a tanulók, a szülők és a tanárok szempontjából.

A tanulók a részletenként, összefoglaló ismétlésekkel, elsajátított tanulmányaikról, értelmi fejlettségükről a vizsgálatokon adnak számot ugy a szülők, mint a tanárok előtt. Minden tanuló külön készül a vizsgálatra, s áttekintést szerez az egész tananyag fölött. Meg kell hogy találja azt a vezérfonalat, mely tanulmányaiban minden tárgynál biztos kalauzképen szolgál, s a mely nélkül céltalannak és ok nélkül valólnak látszik a tanulása. Az iskolai év vége felé összpontosítja minden lelki tehetségeit, s nem ritkán több ismeretet szerez, mint az egész éven át. A vizsgálaton kilép a megszokott környezetből, nemcsak tanulótársai, hanem a tanári testület előtt, s többnyire nagy közönség jelenlétében kell bemutatnia képességeit s egy évi tanulása eredményét. Első vizsgálatain minden tanuló, többé-kevésbé fél a nyilvánosságtól, azután annyira megszokja, hogy a hallgatóság jelenléte csak annyi befolyással van reá, hogy igyekszik tudását jobban kiemelni élénk előadással, ügyes magatartással. Hátrányai a vizsgálatnak, hogy a megelőző pár hét alatt a fokozott mértékben való tanulás a legtöbb tanuló egészségére káros befolyással van. Könnyen észrevehető és feltűnő tény, hogy vizsgálatok idején a tanulók mind sápadtak, fáradt kinézésűek, sőt azoknál, kik az érettségi vizsgálatra állanak, majdnem betegséggé fokozódik a kimerítő szellemi munka következtében előálló ideges izgatottság. Egy oroszországi orvos néhány évig pontos megfigyelés alá vett több ezer vizsgálatra készülő tanulót. Észleleteit nem ég tette közzé, s érdekes, hogy a tanulók 80 százalékánál jelentékeny testsúly csökkenést tapasztalt a vizsgálatok alatt; e fontos tény bizonyára káros visszahatással van az általános egészségi állapotra.

Roppant nagy ellentét van a vizsgálatok alatti lázas munkálkodás, és az azután következő felelősség, tevékenység nélkül való élet között.

Ehez a tanulók már majdnem hozzá szoknak, s minthogy a vizsgálat eredménye sokszor nemcsak a

tudástól függ, mert a tanulót néha zavarhatja a szokatlan környezet, a rendkívüli körülmények, a vizsgálat fontossága, vagy az, hogy a tanár talán nem a megszokott alakban, hanem kissé ünnepesebb formában adja fel a kérdéseket; mindez bizonyos babonás félelmet űnt a tanulóba.

Minthogy a vizsgálat 10—14 napig tart, s ez alatt a rendszeres tanulás, a tanulók időhöz kötött foglalkozása jelentékenyen meg van zavarva, a fegyelem la-

zul, a felügyelet hiányosabb, sokan alkalmat keresnek és találnak csintalankodásra s ez az időköz a nevelés érdekeit mindenestre rosszul befolyásolja.

Mindent összevéve a tanulókra nézve fontos szerepük van a vizsgálatoknak, mint ismeretgyarapító, az előadási képességet fejlesztő eszköznek, de a hetekig tartó kimerítő munka hátrányos az egészségükre, a felügyelet lazulása a nevelésükre.

(Vége következik.)

TÁRCZA.

Sziveség.

»Csak gazdag volnék, mennyi jót tennék embertársaimmal!« Feltűnőleg sokszor halljuk e fölkiáltást, mely legelőször egészen komolyan van mondva s mégis oly balga és rövidlátó! Szomorú volna, ha keresztyénységünkéről életjelt adni, embertársainkkal jót tenni, mások életét derültebbé varázsolni mindig csak egy bizonyos pénzösszeggel volnánk képesek. Nem lehet mindenki gazdag, de mindenki lehet keresztyén s evégre nem szükségesek rendkívüli, meszsze fénylő és meszsze szóló cselekedetek. A mindennapi élet forgalmában is nem anynyira aranyokat és nagy bankjegyeket használnak az emberek, mint inkább apró pénzt. Apró pénz nélkül, bizony, mindegyre zavarba jutnánk. Ilyen, mondjuk: apró pénz, de a mindennapi társadalmi életben nélkülözhetetlen apró pénz a barátságos nyájasság, a szivélyesség, a sziveség. A keresztyénység sem kíván tőlünk csupa rendkívüli dolgokat, világraszóló tetteket, de kíván szivet, szeretetet a kicsiny, mindennapi dolgokban is. Szomorú volna ott az emberiség élete, hol csak ritka, rendkívüli, nagy pillanatokban melegülnének át a szívek. A keresztyén szívnek, szeretetnek ott kell lennie a közönséges, mindennapi társadalmi életben, a kicsinynek látszó dolgokban is.

Jézus személyiségének varázsában ott van a szivélyesség. Hiszen ő sem vala gazdag, nagy összegekkel nem rendelkezett, sőt éppen szegény volt pénzben, vagythonban, mégis mily megmérhetetlenül sokat tudott adni az embereknek. Mi pedig azt mondjuk: ha sok pénzünk volna, mennyi jót tennék embertársainkkal! De Jézus magát adta oda. Nagy sokaság vette körül Jézust. E sok ember szívében mily sok különböző vágyak, kívánságok. Kinek-kinek az ő kívánságát Jézus nem tülthette be. Voltak ott az élet terhe alatt görnyedők és Jézus e terhet nem vehette le; voltak gyászos anyák, kiknek holt gyermekét Jézus vissza nem adta; voltak bánatos atyák, kiknek tékozló fiait Jézus nem vezette haza; voltak ott sírók, szenvedők és Jézus minden könnyet föl nem száríthatott, minden vesztést ki nem pótolhatott, minden nyomort tényleg és szó szerint meg nem szüntethetett és — mégis: mindenki boldogan távozott Jézus köréből. Jézus pénznélkül gazdaggá tette a szegényeket. Adott valamit, nem pénzt, ennél többet, nagyobb, adta részvevő, együttérző szivét, adott nyájasság szót, adott menynevei vigaszt, magasságból jövő erőt. A kinek szive gazdag, az mindent adhat s mégis gazdag marad. Jézus köré csoportosulnak azok, kik segítséget sehol sem találtak, kik gú-

nyolva, szidalmazva, kitaszítva voltak és Jézus leül a megvetett vámszedő mellé, nem pénzt ad neki, de adja szeretetét; Jézus megfogja szeliden a mindenki által meszsze elkerült bélpoklos kezét, nem pénzt ad neki, de menynevei reménységet és Jézus földeríti a bánatos szivűt, nem pénzzel, de szives szóval.

A mi arcunkon, pillantásunkban, hangunkban, szavainkban ott van a szivélyesség, barátságos nyájasság? Kétségkívül köszöntjük egymást, kezet szoritunk szolgálatra készek vagyunk baráttal s idegennel szemben. Azonban ez csak udvariasság, mondjátok, nem barátságosság, nem szivélyesség és az udvariasság csak nem számítható a keresztyén erényekhez. Egy könnyelmű világfi, egy hűtlen családtya épp oly udvarias lehet, mint a legkegyesebb keresztyén. Igaz, de már az udvariasság is értékes, s könnyebbé teszi nekünk az együttléteket. Mint a gépben az egymást érintő, egymásba fogódzó kerekeket az olaj símulékonyabbá teszi s így a kerekék járása könnyebb, a gép ereje inkább érvényesülhet s a gépnek minden része könnyebben és jobban végzi munkáját, míg ez olaj nélkül a kerekék egymást sebeznek, vágják: éppen ilyen olaj az udvariasság a társadalmi érintkezésben, a világi tolongásban. Az udvariasság a megférés eszköze s gyakran hidul szolgált a szivélyes viszonyhoz. Ám, mondjátok az udvariasságot világi erénynek, mindazonáltal van benne valami keresztyéni; mert az udvariasság is önuralmat, önmagunk feletti győzelmet kíván.

Mi nem kicsinyeljük az udvariasságot; de természetesen túl sem becsüljük; mert az udvariasság gyakran csak külsőség s belül üres, mint egy megaranyozott dió, sőt gyakran szándékos tettetés és gonosz indulatú. Ennélfogva az udvariasság felett messze magasan áll a szivélyesség, mert ez szívből jó és szívhez ér. Néha vonzalmat kelt benned a külsőség, de később fölfedezed a csillogó héj alatt a kicsinyes szellemet, az önző lelket, a tisztátalan szivet, mely csak magát szereti s mesterséges külső csillogással téged csak vakít. Önkéntelenül fordulsz egy másikhoz, kit előbb alig méltatál figyelemre, de érzed, hogy ennek szivesége nem mesterkél, nem kiszámított, érzed, hogy jóság és szeretet sugárzik ki belőle. Ha vajjon az ilyennek arca szép, avagy nem? nem is kutatod, sőt az ilyennek arcát, ha nem volna is szép, a szívnek fénye, szépsége éppen széppé, vonzóvá, megbűvölvé teszi. Ez a valódi szivélyesség, mely nem a magát keresi s mely oly igen hat a szívre.

Ha már tapasztaltad, mily jótékony a barátságos nyájasság, a szivélyesség egészségben és betegségben, boldog és szomorú napokban: éreztesd te is másokkal nyájasságodat. Ne mond azt: »én szivélyes vagyok mindenki iránt, a ki én irántam barátságos.« nem Ezelég

»Mert ha azokat szeretitek, a kik titeket szeretnek... vajjon a vámszedők is nem ugyanazt cselekszik-e?« Avagy így szólsz: »de elvégre is csak nem lehet engem barátságosságra kényszeríteni!« Miért nem? Minél nehezebb valamely erény, minél több önmegtágadást kíván tőlünk, annál szebb, annál fönségesebb az. Légy nyájas, szives mindenkihez!

Légy nyájas a szegény rongyos gyermekhez, a ki félénken kérdi tőled az utat és ha bár ilyes szóba állásod nem is szerez neked semmi különös nagy tekintélyt a jövő menők előtt, beszélj vele mégis nyájas szóval. Kitudja, hátha a te barátságos szavad megragadja annak lelkét, mély nyomot hagy benne, emlékezetében marad és erőt ad neki a jóra? Légy nyájas a kéregetőhöz, ki félénken kopogtat be hozzád s ha kérését nem is teljesítheted, ne útasítsd el durván, adj neki legalább egy barátságos, nyájas szót. Vannak szavak, melyek válaszfalat emelnek az emberek között, szenvedélyes, sértő szavak, melyek válaszfalat emelnek férj és feleség között. Vannak elkeseredett, mélyen sebzett szívek, melyek végre oly kemények és hidegek lesznek, mintha jéggé fagytak volna. Az ilyenek iránt is légy nyájas s bár nyájasságnak rögtön nem is lesz sikere, mint a hogy nem bír a legelső napsugár sem mindjárt a jéggel, mégse lankadj; a mi szívből jó, annak végre is a szívhez kell jutnia. Panasztad, hogy nincs pénzed embertársaidon segíteni, ime, jót tenni az emberekkel, nem szükség oda pénz, de szükség a türelem és szeretet, és pedig kétségkívül sok türelem és sok szeretet. Mennyi elhagyatott, durvaság közt, szeretet nélkül felnőtt gyermek lesz később gonosszá s lesz szerencsétlenné s tesz szerencsétlenné másokat is. Miért? Talán mert kevés pénzt költöttek rá? Nem; de mert kevés szeretetben részesült. Alig látott egyetlen nyájas pillantást, alig hallott egyetlen szives szót. Oh, mi mindig a fölött sóhajtozunk, hogy nincs pénzünk másokon segíteni s nem vesszük észre, hogy a szeretetben vagyunk igazán szegények.

Mi nem lehetünk mindnyájan bő adakozók, de mindnyájan lehetünk szívélyesek. Nincs is mindnyájunknak szükségünk ajándéokra és alamizsnára, de mindnyájunknak szükségünk van szeretetre, türelemre, a szívélyesség jeleire. A gazdag is óhajtja ezt s a szegény is nyújthatja ezt. A szívélyesség nem valamely rendkívüli fényes cselekedet, nem valamely világra szóló erény; de belőle mindennapi áldás fakad. Legyen ez naponként forgalomban levő apró pénz, mely az adakozót is, az elfogadót is élni segíti, sőt gazdaggá teszi.

Ryser

Irodalom.

Előfizetési felhívás.

»Ujabb egyházi beszédek« czim alatt papi dolgozataimnak ezuttal már harmadik kötetét szándékozom közrebocsátani, abban a reményben, hogy igen tisztelt lelkészársaim ez újabb kötetet is ép oly szívesen fogadják, mint az 1888-ban kiadott »Egyházi beszédek« és az 1894-ben megjelent »Vegyes egyházi beszédek« czimú prédikációimat.

E harmadik kötetben 4 ünnepi, 4 közönséges, 4

időszaki és 4, különféle alkalomra irt, összesen 16 prédikációt és függelékül több esketési beszédet vettem föl. Jellemzésükre csupán annyit kívánok megjegyezni, hogy azok kidolgozásánál egyrészt a nemesebb értelemben vett népszerűsége, másrészt lehető rövidségre is törekedtem.

Ha szerény egyház-irodalmi munkásságom megérdemli a szakbiralat méltánylását és tisztelt lelkészársaim részéről a szives pártolást: úgy kérem, sziveskedjenek az előfizetési pénzt, 1 frt 20 krt, október hó közepéig hozzám, Sárkereszturra (posta helyben, Fehér megyében küldeni.)

Előjegyzést is szívesen fogadok, mely esetben a november hó végén megjelenendő kötet utánvétellel fog az illetőknek megküldetni.

Gyűjtőknek 10 egyszerre beküldött előfizető után a szokásos tiszteletpéldánnyal örömet szolgállok.

Legyen szabad egyszersmind megemlítenem, hogy egyházi beszédeim előző két kötete még folyvást kapható és pedig nálam megrendelve 1 - i frt kedvezményes áron.

Kartársi szives tisztelettel

Sárkereszturon, 1893. augusztus 25.

Lévay Lajos,
reform. lelkész.

(Ez előfizetési felhívást ajánljuk olvasóink figyelmébe, a könyvet pedig majd annak idején ismertetni fogjuk. *Szerk.*)

Protestáns árvaházi naptár.

XXV. évfolyam 1899 évre.

A budapesti országos prot. árvaház tulajdonát képező s alólirott czég bizományában megjelenő »Protestán árvaházi képes naptár« az 1899. évvel huszonötödik évfolyamába lép. A naptár negyedszázados története, melyet a jövő évfolyamból van szerencsénk mutatványul megküldeni, minden dicséretet feleslegessé tesz. A protestáns írói gárda legjelesebbjei sorakoznak a naptár kitűnő szerkesztője köré s kiváló dolgozataikkal azt olyan színvonalra emelték, minőn naptáraink közül kevés ál. Az erkölcsi siker, melyet e naptár 25 esztendő alatt kivivott, megmérhetetlen, az anyagi siker pedig büszkeséggel tölthet el minden protestánst, a mennyiben naptárunk a budapesti orsz. protestáns árvaháznak e negyedszázad alatt kerekszámban 14,000 frtot jövedelmezett. Évenként mintegy 1000 lelkész és tanító buzgólkodik e naptár terjesztése körül, kiknek lelkes támogatásával sikerült a lefolyt évben is közel 25,000 példányt eladnunk és ezáltal árvaházunk bevételeit 663 frt 72 krral gyarapítanunk. A »Protestáns árvaházi képes naptár« elterjedtségét fényesen igazolja az ide mellékelt statisztikai összeállítás, mely egyházak szerint tünteti fel, hol hány példány kelt el az elmúlt esztendőben. Azért bátrak vagyunk most, midőn a 25. évfolyam kerül ki a sajtó alól, tisztelettel kérni, sziveskedjék naptárunk ügyét felkarolni s buzgó közreműködésével árvaházunk érdekeit ezuton is előmozdítani.

A »Protestáns árvaházi naptár«-t 1893. márczius 15-ig megejtendő elszámolás mellett *bérmentesen* küldjük meg, a leszámolás alkalmával az el nem adott

példányok *visszaküldési portóját mi viseljük*, minden 10 példány után pedig *1 ingyen példánnyal* szolgálunk.

Kiváló tisztelettel

Hornyánszky Viktor,

a »Protestáns árv. képes naptár« bizományosa.

Nekrolog.

Bethlen András gróf haláláról lapunk a vesztés fájdmáról már megemlékezett ugyan, mindazonáltal szívesen tért nyitunk az alábbi soroknak, melyek ismétellen felelevenítik a megdicsőült gróf emlékét: »Bethlen András gróf nincsen többé. E szó, mint átnyílláló fájdalom járta be az hazát augusztus 25-én. S midőn annyi épületen ki lett tűzve a gyászjelvény, a gyász lobogó, ezer szemben ült ki a könny, a fájdalom harmatja. Mindenfelőlről siettünk egyesek és testületek képviselői a nagy férfiú ravatalához, hogy végtiszteségén részt vegyünk. Folyó hó 27-én százával állott az ember az ország minden részéből a bethleni kastélyban, melynek ormán gyászlobogó hirdeté, hogy ura belőle kiköltözött és ott pihen a díszes park százados fái alatt a ravatalon, honnan pár óra múlva megtér oda, hol ősei nyugosznak, az anyaföld békés kebelébe. A képviselők néma sohajjal, könnyel szemünkben tettük le a gyászkoszorukat a ravatal lábánál. A gyászszertartás után elkisértük örök nyugalomra. Midőn visszatértünk, a néma kastélyba úgy éreztük, mintha nem csak a lak, de közéletünk is szegényebb lenne egy dicső alakkal. De, a százados fák, a néma kastély és a még minden pompájában díszlő természet azt suttozták nekünk, az igazak mindörökké élnek, fennszárnynak, mint a saskeselyű, fénylenek mi mint a csillagok. Meggyőződéssel távoztunk tehát a szélrózsa minden irányában, hogy Bethlen András gróf neve, emlékezete élni fog. Mert ő olyan férfi volt, ki lelkesedett mindenért, mit szépnek, nemesnek ismert, ragaszkodott a múlthoz nagy-szerű emlékeiért, a jövőhöz, melytől eszményei valóságát várta és mindent magasabb szempontból tekintett, s nem volt hiú, hogy meggyőződését dicsvágyának feláldozza. Így lett ő minta-ember, így biztosította ő magának már itt a földön a halhatatlanságot. Sokat tett a hazáért, társadalomért és egyesekért, de anyaszentegyházáról sem felejtkezett meg; többek között brassói ev. ref. egyházunk tehet tanubizonyoságot, melynek főgondnoka volt, afelől, hogy kebelében a türelem, melylyel minden felekezetet tisztelt, nem gyöngítette a meggyőződést, melylyel önvallásához ragaszkodott. Ékes helyen fekvő szép templomtelkünket ő szerzte meg, és égfelé nyúló karcsú tornyunk sokban bizonyosága nemes áldozatkészségének, rokonszenvének. Ezért halála évfordulóján brassói ev. ref. templomunkban, melyet annyira szeretett és gyakran felkeresett, emlékünnepelet rendezünk jövő év aug. 25-én. Akkor itt e véghatáron újul meg felőle az emlékezet, az édes fájó érzet, itt lesz családja, ide zarándokol sok tisztelője, barátja, hogy ki mindég derék volt, azt az ő szeretett templomában emlegessük, áldjuk. Addig is Szamos mentén, magas dombtetőn, csendes sirodban nyugodj csendesen, elfeledhetlen halott. Nyugodjék békén!« Brassó, 1898. aug. 30. *Péchy Árpád*, ref. pap.

Egyházi élet a vidéken.

Gombfeltételi ünnepély Székesen. Sokszor hallottam már egyházi férfaink szájából elhangzani azon vádat, hogy a hires prot. áldozatkészség kezd kihalni a szívekből. Alapja talán meg is van némileg e vádnak, de azért még mindig nincs nagy okunk a panaszkodásra, mert hiszen prot. egyházközségeinket máig is a hívek áldozatkészsége tartja fenn, s ha talán nem is találják meg az áldozatkészségnek oly mérvű megnyilatkozását, a mint azt egy Bethlen vagy Rákóczy tette, mégis híveink s különösen főuraink saját egyházközségükben megteszik azt, a mit tőlük várhatunk, különösen tekintetbe véve korunknak nem egészen helyes irányzatát.

Állításom igazolására saját egyházközségünkben hozok fel példát, habár — olvasva lapjaink jótékonyági rovatát — más helyen is beigazolvva láthatják azt az olvasók.

A sófalvi *Illyés* család mindig buzgó patronusa volt a székesi ref. egyházközségnek s én — ismerve a körülményeket — mély tisztelettel hajlok meg az Illyés-család előtt, mert jótékonyáguknak különösen egyházközségünkben, de más helyeken is számos jelével találkozunk; templomunkban csaknem minden egyes tárgy — a márvány urasztala, a szép szószéki terítő, a szószék feletti korona, az orgona stb. — a család jótékonyágára emlékeztet, a mely utódról-utódra száll át a szívekben anyaszentegyházuk javára és dicsőségére. Hogy e hagyományos jótékonyág még mindég él a család tagjainak szívében, annak fényes bizonyosságát szolgáltatja Nagyságos sófalvi Illyés Lajos ur és kedves neje szül. Braun Irma urnő, kik templomunk tornyát 500 frt. költséggel új pléh fedéllel látják el. Mikor a prot. áldozatkészségnek ily megnyilatkozásával találkozunk, nem beszélhetünk annak kihalásáról!

Tornyunk gombjának feltételekor augusztus 18-án ünnepélyt is rendeztünk, mely a hívek tömeges részvétele mellett a következő módon folyt le: A kettős ünnepet — királyunk születésnapja is lévén — már kora reggel hirdette a kitűzött nemzeti trikolor; pontban déli 12 órakor megszólaltak a harangok, melynek hangjaira összegyűlt a falu apraja-nagyja, hogy tanuja lehessen a szép és ritka ünnepélynek, melyen a sófalvi Illyés-családot nagyságos Illyés Lajosné és özv Braun Lajosné urnők képviselték. Az ünnepély a gyülekezet énekével vette kezdetét, mely után Bartha Miklós segédlelkész mondott buzgó imát, hálát adva Istennek jóságáért s megemlékezve azon atyai kegyelméről, hogy nem feledkezik meg az ő szegény gyülekezetéről, hanem kegyes lelket küld, kik nem fáradnak meg az ur szőlőjének művelésében és gondozásában. Ima után Aszalós Ferencz tanító kis lányai Giza és Ilonk jelmondatok kíséretében szép koszorukat helyeztek el a díszes gombra, melyet a segédlelkész megáldó szavai után a Hymnus imaszertű hangjai mellett huzták fel a magasba, hol Nagy Mihály m.-vásárhelyi bádogos mester helyezte el. — Igazi lelki örömmel vettek részt híveink az ünnepélyen, mely fényes bizonyosága volt a soha meg nem szűnő prot. áldozatkészségnek! Visszatükröződött arcukon a szívekben élő hála s talán csak azért vegyült némi fájdalom az öröm hangjai

közé, hogy ők is nem áldozhatnak hasonlóképen az egyház oltárán. Megvan a jóakarát, de nincs meg a tehetség. Pedig erre is szükség volna, mert egyházközségünk e részen mintegy védbástyája a protestantizmusnak; már a szomszédságban és túl rajta a katolicizmus uralkodik, s bizony ébernek kell lenni a pásztornak, hogy a farkasok el ne ragadják a juhokat! — Ily körülmények között valóban Isten áldásának tekinthetjük, hogy az Illyés-családot közibénk helyezte, melynek tagjai századokon keresztül könnyítették jótékony adományaikkal a híveink vállait súlyosan nyomó terheket s tették lehetővé egyházközségünknek mind- eddig való fennállását. S midőn ez újból tanusított áldozatkészségért egyházközségünk nevében hálás köszönetnek fejezem ki nagyságos *Illés Lajos* urnak és családjának, kérem Istent: áldja őket mindenkoron s az evangélium forrásainak tiszta vizével öntözze asz-
vőkben élő áldozatkészségnek nemes virágát, hogy el ne hervadhasson sohasem! *Bartha Miklós.* s. lelkész.

Különfélék rovata.

Tiszt. Molnár Lőrincz sa., ki távollétünk alatt a szerkesztőségi gondokat lekipásztori nagy elfoglaltsága mellett is az ő ismert buzgóságával, sikeres munkakészségével vállalta volt magára, fogadja e helyen is köszönetünket.

A nyár folytán európaszerte tartott különféle gyűlések között, mint érdekelt jegyezzük itt föl a schweiczi tábori lelkészek összejövetelét Oltenben. Az 1895. év előtt a tábori lelkészek még nem voltak a katonaság szervezetébe fölvéve, csak függetlenül szolgáltak és csak ritkán hivattak be. Maguk a tábori lelkészek sürgették, hogy állásuk a hadseregben szabályozott munkakörrel szerveztessék s e törekvést buzgón támogatták mindazok, kik a hadseregben a vallás érvényesülését föltétlenül mellőzhetetlennek tartották. Ma már a sweiczi tábori lelkészek éppen úgy a hadsereghez tartoznak, mint bármely más katona. Van szolgálati szabályzatuk, egységes egyenruhájuk s be vannak osztva az ezredekhez, kórházakhoz, várórségekhez. Rendszeres behívásuk 1891. óta van gyakorlatban. A tábori lelkészek két év előtt dolgoztak ki egy tervezetet a schweiczi szövetséges hadsereg tábori lelkészeinek szolgálatára vonatkozólag s e tervezetet aztán az illetékes hatósághoz nyújtották be. E tervezetből lett mai szolgálati szabályzatuk, melyben utasítás van a tábori lelkészek működését, feladatát a katonagyülekezet körében, a tábori istentiszteletet, a betegek, sebesültek és más lelkészi gondozást igénylők körüli eljárást illetőleg. A tábori lelkésznek valamelyik elismert egyházhoz kell tartoznia s a tábori lelkészszé választás joga a szövetségtanácsot illeti meg. Az itt szóban forgó gyűlést megemlítésre méltónak tartottuk már azért is, mert e gyűlésen a tábori lelkészre vonatkozó tárgyak megbeszélése s a kartársi szellem ápolása végett különböző felekezetű tábori lelkészek jelentek meg, kik a felekezeti különbség daczára is közös kartársi kötelekbe léptek egymással.

Theológiánk tanévének ünnepélyes megnyitása a fakultás dísztermében folyó hó 11. napján d. e. 11 órára tüzetett ki. Ünnepélyünkre itt szívesen meg is hívjuk a tisztelt érdeklődőket.

Úszó templom. A Delaware nevű északamerikai folyón állandóan közlekedik egy két csónakra épített templom, melynek magas harangtornyán egy »Bethel« névvel ellátott zászló leng. A templomot mindig oly helyre viszik, a hol sok hajó horgonyoz, hogy a hajó népe istentiszteletben részesülhessen.

A pápa a magyarországi róm. kath. körök szövetségének üdvözlő táviratára a következő feleletet küldötte: »A szentatya Magyarország katolikus kör-
einek szíve mélyéből adja apostoli áldását, hogy ősi hitők *megkezdett védelmének teljesítésében kitart-
sának.*« E távirat buzdítás akar lenni a nemzetietlen és államellenes ultramontánizmusra s ezért ujjong föl-
lötte a néppárti »Alkotmány«. Mi azonban úgy hisszük, hogy magyar katolikusaink legjava nem tartja lelkiismeretét a Vatikánban

Komolyan vegyük-e a mi jogrendünket? Ugyanis egy róm. kath. plébánus át vesz egyházába a református egyházból egy nőt, ki elmulasztotta az illetékes ref. lelkésznel a törvény által megkivánt másodszori megjelenést. Akad azonban két tanu, kik hamis bizonyítványt állítanak ki, hogy a másodszori jelentkezés is megtörtént. A református pap bejelenti az esetet a járásbírósnak s kéri a hamis okmány kiállítóit megbüntetni. A ref. pap beadványa az ügyész-
séghez kerül s így jön végre az a törvényszéki végzés, melyet a mi lelkiismeretünk nem fogadhat nyugodtan. Ugyanis a szegedi kir. törvényszék, mint büntető bíróság, a hamis bizonyítvány kiállítóit s a hamis bizonyítvánnyal élőköt el nem ítéli, de a reform. pap föl-
jelentését, mint bűnvádi eljárásra alkalmatlant, félre-
tétetni rendeli. Indokok:

»Büszörményi Béla battonnyai ev. ref. lelkész a szegedi kir. ügyészégnél azon feljelentést tette, hogy N. N. N. N. és N. N. tanuival 1898. évi ápril 9-én nála megjelenvén bejelentette, hogy a róm. kath. hitre akar áttérni; a nevezettek azonban az 1863. évi LIII. t.-c. 3-ik §-a rendelkezése ellenére többet nála meg nem jelentek, hanem N. N. és N. N. egy olyan bizonyítványt adtak, hogy N. N. az ev. ref. lelkész előtt másod izben is megjelent; ezen bizonyítvány alapján N. N. a róm. kath. vallás kötelekébe tényleg fel is vétetett.

Tekintve azonban, hogy az 1863. LIII. t.-c. általános rendelkezése szerint az egyik hitfelekezetből a másikba történendő átlépés meg van engedve, az 1879. évi XL. t.-c. 53-ik §-a csak azon egyént rendel büntettetni, aki az életkorának 18-ik élet évét még be nem töltött kiskorú egyént vesz fel az 1868. LIII. t.-c. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe, már pedig N. N. férjes nő lévén törvényeink értelmében még az esetben sem tekinthető kiskorúnak, ha 18-ik élet évét még be nem töltötte;

tekintve, hogy az 1863. LIII. t.-c. az áttérés egyes alakiságának büntető jogi sánctiót nem biztosít, az 1879. évi XL. t.-c. pedig erről egyedül a fentebb említett, az 53-ik §-ban körvonalozott esetben rendelkezik, a mely jelen esetben fenn nem forog

tekintve hogy a B. tk. 400. §-a lényeges ismérve az, hogy a hamisítvány által valakire jogsérelem háromolják, a jelen esetben hiányzik ennél fogva panasz lottak ellen büntethető cselekmény jelenségei fen nem

forogván a feljelentést mint bűnvádi utra alhalmatlant félre tenni kellett Szegeden a kir. törvényszék mint büntető bíróságnak 1898 évi június 25-én tartott üléséből. N. N. jegyző.

E törvényszéki végzés szerint tehát az áttérések-nél törvény által megkívánt kétszeri jelentkezés mellőzése, sőt hamis okmányok kiállítása sem von maga után büntetést. Az 1868. 53. tc. az áttérés egyes alakításának büntető jogi sanctiot nem biztosít, az 1879. évi 40. tc. pedig csak azon egyént rendeli büntetni, ki 18 évesnél ifjabbat vesz föl más vallásfelekezetbe, hamisan kiállított okmány csak akkor »hamisítvány«, ha abból valakire jogsérelem háromlott. szóval a szegedi kir. törvényszék végzése értelmében a fennforgó esetben a másodszori jelentkezést elmulasztó nő sem hibás, az átvevő plébánus sem hibás, sőt a hamis bizonyítvány kiállító is büntethetlenség s a szegedi igazságszolgáltatás által utólérhetlenség. Mi azonban most sem tanácsoljuk lelkészársainknak, hogy e jogi zavarban ők is halászszanak. A szóban forgó ügy pedig bizonyynyal nem fogja kikerülni egyetemes konventünk illetékes figyelmét.

A haditerhek. Mindenki óhajtja, hogy az orosz lefegyverkezési javaslat teljes diadalt arasson. Évek óta minden belátással bíró politikusnak és nemzetgazdának az az állandó panasza, hogy a növekvő fegyverkezés végre is oly terhet fog képezni, mely alatt a népeknek össze kell roskadniok. A Muravieff gróf által kifejtett tényállást az alábbi számok megvilágítják. Huszonöt év alatt 1870-től 1895-ig Európa összes költségvetése megkétszereződött. 11 milliárdról 22-re szökött. Ebből a katonai költségvetés már 1893-ban 5 milliárdot vett igénybe. A hármas szövetségre ebből 1700 millió esett. Francia- és Oroszországra szintén annyi, Angliára 820 millió, a többi államokra pedig, Törökországot kivéve, 580 millió. Azóta a hadibudget még jobban növekedett, különösen a tengeren való fegyverkezések következtében. De a hadibudgethez kell még számítani az államadóságok kamatainak jó részét is, mert nagyobbára a hadi készülődések nyelték el az államkölcönöket. E kamatokkal együtt Európa hadibudgetje évente többet nyel el az államjövedelmek harmadánál. Némelyik államban valamivel jobb, másokban rosszabb az arány. Hogy e teher alatt mennyire szenvednek a népnevelési feladatok. azt legjobban mutatja a katonaságra és a közoktatásra fordított összeg aránya. Ez az arány Németországban 1891-ben 735: 60 volt, vagyis 735 milliót költöttek a katonaságra, 60-at a közoktatásra Ausztria-Magyarországban 258: 25; Franciaországban 603: 83; Oroszországban 836: 69; Angliában 624: 94; Spanyolországban 140: 6; Németországban, Francia- és Oroszországban, Angliában és Spanyolországban nincsenek ideszámítva az egyetemek költségei. 1891 óta a számok aránya lényegesen rosszabbodott, a közoktatás rovására. Az említett hét állam 1891-ben kerek 3500 milliót adott hadicélokra, de csak 350 milliót iskolai célokra. A nép szellemi nevelésére tehát csak tizedrészét költik annak, mint a mit a fegyverkezés elnyel.

Rectificatio. Lapunk 32. számában megjelent közgyűlési tudósítás ama passusát, mely az indítványi bizottság előterjesztésének tárgyalásáról szól, mert bi-

zottsági előterjesztés s nem igazgatótanácsi javaslat forgott akkor ott szőnyegen, helyreigazítani s illetőleg kiegészíteni: ónajtjuk itt. Az indítványi bizottság előadója ugyanis a bizottság egyik igen tevékeny tagjant. Vén Mihály esperes aa. volt, ki közgyűlési beszédeben a Somodi I. és társai által tett s az igazgatótanács közigazgatási és bírósági hatáskörét incompatibilisnek tartó s a bírósági hatáskör megszüntetését célzó indítványával szemben maga is azt a győzelemre is jutott álláspontot képviselte, hogy egy új codificatio mostani megszavazása szükségtelen. Nt. Vén Mihály esperes nevét tévedésből nem hozta lapunk. A közgyűlés menetének gyorsítás által való fixirozását az igazgató tanács rendelte el. Igen helyesen. Közérdekű intézkedés volt ez és fontosabb közgyűlés gyorsírók nélkül ma el sem képzelhető. A gyorsírók által végzett munkának birtokosa, természetesen, az igazgató tanács. Mi is használtuk ugyan a gyorsírói munkát; de a gyorsírói munkának mindvégig való és szórúl-szóra közlése nem lehetett a mi feladatunk; de mindenesetre feladatunknak ismertük azt, hogy a közgyűlésről lényegében hű képet adjunk s ennél fogva szíves készséggel adjuk itt fűnebbi helyreigazításunkat.

Az »Ev. egyh. és iskolában« egy érdekes indítványt olvasunk. Az indítvány szerint »hasznos és szép munkát végezne az ev. egyetemes egyház, ha figyelmét kiterjesztené arra, hogy miként lehetne a Szentföldnek s általában a bibliai helyeknek meglátogatását jelesebb theologusaink vagy fiatalabb lelkészeink számára lehetővé tenni. Hogy azonban félre ne értessem, megjegyzem és hangsúlyozom, hogy az ily utazásnak nem búcsujárás vagy ereklyegyűjtés a célja. Prot. szempontból ennek értéke nincsen, mert előttünk pusztán a tudományos cél lebeghet s az a nemes költői ihlet, mely kellemet, zománcot kölcsönöz. Concret indítványom tehát ez volna: Gondoskodjék az ev. egyetemes egyház arról, hogy jelesebb theologusok, vagy fiatalabb lelkészek számára a keleti tartományok, különösen a Szentföld beutazása lehetővé tétessék. Ily utazások időnkénti rendezhetőjére való költség az államsegélyből, esetleges alapítványokból, adományokból fedeztessék« stb.

Az »evangelikus egyházi szemle«, Széberényi lapja a kolozsvári szeretetház fölött vidám élcelődést tartott a lap 6. számában. Nős, ugy hiszszük, pompás ebéd volt megelőzőleg, aznap B.-Csabán.

Vannak azonban okosabb dolgok is az »Evang. egyh. szemlében«. Például:

St. Chrischona ezen svájczí telepen létezik az ugynevezett »Pilgermissio«. Intézet ez, a melyben diakonusokat, evangelizátorokat, missionáriusokat képeznek. Amióta az intézet fennál 670 missionáriust képeztek ki. Az elmúlt évben 55 növendéke volt az intézetnek. Jelenleg 467 chrischonai testvér van alkalmazásban különböző munkamezőn, ezek közül 11 Ázsiában, 11 Áfrikában, 206 Amerikában, a többi Európában. Egyházunkban is betolakodtak e munkások a horvát-szlavon területen levő diasporába. Lapunkban is szó volt bizonyos Feinsilber chrischonai növendékről. A kék kereszt egyesület is alkalmaz egy volt ev. tanítót, későbbben St. Ahrischonában kiképezett evangelizátort, bizonyos Horvátot.

A chrischonai növendékeket alkalmazták a ber-

lini városi belmissiónál is de ott is csakhamar tapasztalniok kellett a rajongó, ferde beteges irányt, melyet a nevezett intézetben nagyra nevelnek. A st.-chrischonai intézet is ugynevezett általános keresztyén alapon áll — vagyis ellenséges alapon a szervezett egyházzal és kaczerkodva lépten nyomon az entusiastákkal.

Továbbá: *Hamis állítások.* Zichy Nándor a katolikus körök országos nagygyűlésén a következő állítást kockáztatta a protestantismusról: »A szocialismus ellenszerének megtalálása képezi ennek a kornak fővágját. A szocialismus orvosszere magában a társadalomban van. A társadalom teremtsen rendíthetetlen erkölcsi alapot. Csupán a keresztyén vallás az, a mely a társadalomnak ezt a rendíthetetlen erkölcsi alapját megteremtheti. *Ma a protestantizmus csak az anyagi dolgoknak képezi alapját, és utat nyitott a vallási anarkizmusnak.* Ha mindenki a katolicizmust vallaná hitűl, abban az esetben soha sem keletkezett volna az anarkizmus és szocialismus. Zichy Nándor szerint tehát a keresztyénség csak a katolicizmusban lehetősé s ha ez állítása igaz lenne, bizony nagyon szomoruan állna Krisztus szentegyházának ügye Zichy Nándor épen úgy, mint a pápa, a püspökök és az ultramontán lapok a szocializmus egyedüli óvszerének tartja a katolicizmust; de ha széjjel tekintünk a világon, hiába keresünk katolikus államokat, melyek példányképül szolgálhatnának, melyekben a katolicizmus uralma boldog állapotokat teremtett volna. A tiszta katolikus államban, Spanyolországban, a protestantizmus nem igen zavarta a „tiszta“ katolicizmus köreit s talán ott kevésbé anyagiások-e az emberek s talán ott nemesebbek-e az erkölcsök? De nem is kell oly messzire mennünk, nézzünk csak szét a hazai kiválóan katolikus városokon, püspöki érseki székhelyeken, valjon ott tisztábbak-e az erkölcsök és kevésbé anyagiások-e az emberek? Esztergom, Vác, Eger, Kalocsa, valjon ezek majdnem tiszta katolikus városok erkölcsi életükkel akként tündökölnék-e, hogy követendő példányképül felállíthatók!

A katolicizmus a szellemi téren is bénítólag hat, azért ma a tudomány terén is nem bír vezérlő szellemmel sehol sem katolikus állam. Az anarkisták meg épen katolikus talajon nőttek fel s ma is ott toborozzák hiveiket.

Azon állítása a vakbuzgó grófnak, hogy ha mindenki a katolicizmust vallaná hitűl, soha sem keletkezett volna anarkizmus és szocializmus, nagyon merész állítás. Az anarkizmust épen az oly tisztán katolikus események, aminő a párisi vérnász, melynek emlékéül a pápa emlékérmeket veretett, készítették elé. Lehet, hogy az emberiség nem törte volna fejét olyan problémákon, a minő a szocializmus — és megelégednék olyasmivel, a mi speczialisan katolikus talajon nőtt fel, mint pl. a spanyol bikaviadalok.

A francia kath. papok kilépése az egyházból egyre tart. A kilépettek számára Sévres-ben menedékház nyílt meg, a hol a kilépettek ideiglenes elhelyezésre találnak. Némely papok egész csendben hagyják oda egyházukat és hivatalukat, mások ellenben kilépésük okait a nyilvánosság elé tárják. A »Chrétien Français« júliusi számában p. o. Theodozít Audouavel a többek közt ezeket írja: »Mint baccalaureatus a licentiatusságra készültem és midőn Perrone-nak egyik, az egyházzal szülő tételét tanulmányoztam, összezsaptam a könyvet és felkiáltottam: Protestáns vagyok! — Egyébiránt lelkiismeretemet már régóta kételkedés és ellenmondások nyugtalanították és e közben iszonyuan szenvedtem... Keresztyén vagyok! — utógondolat nélkül és francia keresztyén vagyok! fölemelt fővel. Én

nem tudok többé katolikus lenni, minthogy keresztyén vagyok és nem tudok római lenni, minthogy francia vagyok. Ostromolni a római katolicizmust és franciákat tenni keresztyénekké, — ez a vallásos és hazafias munka, a melynek életem hátra levő részét és erőmet szentelni akarom. Erre a célra kérek szerény helyet az ön vendégszerető házában (t. i. a Bournier alapította sevresi menedékházban), addig, míg valamely harcteret jelölnek ki a számomra.« Charbonnet, egykori kath. pap, Belgiumban oly mély hatást gyakorolt a munkás osztályokra, hogy a kath. papság kénytelen volt a rendőrséget hívni segítségül és nem hiába. Igy Frameries-ben, a hol 6-7 embernek beszélt, a rendőrség kényszerítette őt hallgatásra és ki is utasította. — A mozgalom Olaszországra is kiterjed. A »Nuova Roma« közli egy csomó olasz pap levelét, a melyben »kilépett francia testvéreiknek szerencsét kívánnak« és indítványozzák, hogy a r. kath. papoknak a Krisztus evangéliumához való visszatérésére nemzetközi keresztyén szövetség állíttassék fel. Kívánatos lenne az olasz papság indítványának a megvalósítása. S. L.

Nyilvános köszönet. Dr. Góger László miniszteri titkár és szilágy-paniti birtokos, a szilágy-paniti református egyháznak, egy piros bársonyból készült díszes és értékes szószék-takarót ajándékozott. Ezen újabb áldozatkészségeért fogadja a nemes szívű adakozó, itt a nyilvánosság előtt is, úgy magam, valamint egyházam nevében, hálás köszönetem nyilvánítását. Szilágy-Panit, 1898. aug. 31. *Técsy József* sz. paniti reform. lelkész.

Hivatalos rész.

1734—1898. PÁLYÁZAT.

A debreczeni ev. ref. kollégium főgymnásiumában a *latin és görög nyelv* tanításával összekötött rendszeres tanári állásra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a latin és görög nyelvi tanszakra szóló középiskolai tanári képesítésük van.

A tanszék évi javadalmazása eleintén 1200 frt alapfizetés, 400 frt lakbér és öt évenként öt ízben emelkedő 100 frt korpótlék, melyre nézve a más tanintézetnél töltött szolgálati évek is beszámíthatnak; később azonban az alapfizetés a szolgálati évek és a tanári pályán szerzett érdemhez képest 1400 frtra, sőt amennyiben a tanintézetben a tanári javadalmazásnak később megvalósítandó fokozatai is egyházkerületileg megvannak állapítva, 1600, 1800 frtra, végül pedig az ötödéves korpótlék 200 frtra emelkedhetik.

A megválasztandó tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre és eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal fölszerelt kérvényeiket f. évi okt. 10-ig a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be. A tanszék betöltése ez évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával 1899-ben aug. hó végén tartozik elfoglalni.

Debreczen, 1898. augusztus 30.

Püspök helyett: *Zsigmond Sándor*,
egyh. ker. főjegyző.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. szept. 12.

Elnökölt: főt. és mélt. Szász Domokos aa. Jelen voltak: Zeyk Dániel, egyházkerületi főgondnok, Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Bartha Lajos, egyházkerületi köz ügyigazgató, Szász Dénes, Parádi Kálmán, Kenessey Béla és Becsek Lajos, ig. tanácsosok; Maksay János, számvevő és Dr. Kádár János, s.-titkár.

Elnöklő főt. Püspök aa. az ülést megnyitván, elnöki székéből felállva, a meghatottságtól reszkető hangon jelentette be ama pótolhatatlan veszteséget, mely Magyarország védangyalának, bálványozott királyasszonyunk O felségének gyászos elhunytával, a felséges uralkodó Házat és hazánkat érte.

Villám-csapásként érkezett a hir meszsze nyugatról — mondá mely elfojtá ajkunkon a szót, megfagyasztá szívünkben a vért, hogy felséges Királynénk Genfben undok orvgyilkos áldozatául esett. A nagy nemzeti veszteséghez mért fájdalom és gyász hazánk minden hű fiával közös s felekezeti különbségeket nem ismerő, s így nekünk kálvinistáknak is, kik dynastikus érzelmekben és a felséges Trón iránti hódolatteljes szeretetben különben is mindenha előljártunk: a nemzeti gyász méltó külső kifejezéséről kellőképen gondoskodnunk kell, s e czélből ajánlja felolvasandó határozati javaslatának elfogadását.

Erre s. titkár aa. a határozati javaslatot felolvastván, annak egyhangú elfogadásával, határozatilag kimondott, hogy:

Igazgatótanácsunk a megmérhetetlen hatású gyász-hirt a legmélyebb fájdalommal s a gyilkosság fölötti legnagyobb megbotránczásának kifejezésével veszi szomorú tudomásul.

A megboldogult felséges asszonynak, néhai szeretett királynénknak áldott emlékezetét jegyzőkönyvileg megörökíti s e czélből a legközelebbi főt. egyházkerületi közgyűlés elé is fölterjesztést intéz.

A gyászszertartáson erdélyi ev. ref. egyházkerületünket, küldöttség által képviselteti s e küldöttség tagjaiul, a státuskurátorok mellé, főt. Püspök aát, Dr. Bartók György, egyházkerületi főjegyző és Kenessey Béla, ig. tanácsos aait kéri föl.

Fölkéri továbbá, Br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok és kormányelnök aa. Ő excellentiáját arra, hogy erdélyi ev. ref. egyházkerületünk legmélyebb és hódolatteljes részvétét, alkalmas módon, a trón zsámolya elé juttassa és végül: körlevélileg hívja fel sürgősen az összes egyházközségek, kollégiumok és népiskolák előljáróságait gyász isteni-tiszteletek és gyászünnepélyek tartására.

r. s.

Hivatalos rész.

3337—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházközségünk, kollégiumunk és népiskolánk Előljáróságaihoz.

Szomorú kötelességet teljesít Igazgatótanácsunk ez alkalommal, midőn a felséges királyi Házat s ezzel együtt szeretett magyar hazánkat és nemzetünket ért megmérhetetlen veszteségről kell hivatalos értesítést adnia.

A hihetetlennek hangzott gyász-hír: szomorú való. Felséges királyasszonyunk, minden magyar szív közös és mély bánatára, rút orvgyilkosságnak esett áldozatúl.

A nemzeti csapás nagyságát szavakban kifejezni lehetetlen, de vérző szívvel érezzük mindnyájan, hogy áldott lelkü királynénk gyászos elhunytá nemcsak a keserű megpróbáltatások hosszú sorát átélte legjobb király, de hű magyar népe szívében is gyógyíthatatlan fájó sebet és pótolhatatlan űrt hagy maga után.

A lesújtó gyász külső kifejezéséül, a veszteség nagyságához mért és egész egyházkerületünkben egyöntetűen végzendő gyászszertartásokra vonatkozólag Igazgatótanácsunk az alábbi rendelkezések kiadását tartotta szükségesnek:

1. A folyó hó 17-én délután megtartandó temetés idejében összes egyházainkban egy óráig tartó harangoztatás végeztetendő.

2. A temetés napját követő vasárnapon (folyó hó 18-án), vagy ha addig előkészíthető nem volna: rövid időre kihirdetendő más napon összes templomainkban gyász-istentiszteletek tartandók, melyen a tanuló ifjuságnak is feltétlenül részt kell vennie.

3. Mindenik kollégiumunkban és minden rendű más iskolánkban a temetés és gyászünnepély napján szüneteljen a tanítás s végül:

4. A gyászistentiszteletek végeztével, vagy valamely következő napon, mindenik kollégiumunk, illetve népiskolánk előljárósága külön gyászünnepélyt rendezzen, melyen az intézet egyik tanára, illetve tanítója a nemzeti csapás nagyságát méltassa s elhunyt királynénk emlékezetét, a megrendítő szomorú alkalomnak megfelelő módon, kegyeletes beszéddel, az ifjuság lelkébe vesse.

Mindezeknek, kellő ünnepélyességgel leendő szíves végrehajtására a czímben jelzett előljáróságokat ezenel felkérjük.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató tanácsának Kolozsvártt, 1898. szept. 12-én tartott üléséből.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Dr. Kádár János
s. titkár.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ, felséges asszonyunk orvgyilkos merénylet áldozata lett.

A magyar rónán bánatos sohaj kél, bérceink közt mély, fájó visszhang támad, a magyar nemzet gyászol. Ma minden magyar háznak halottja van.

Egy Genius halt meg.

Erzsébet királyné hasonlatos volt a Jelenések könyve amaz angyalához, »kinek feje felett vala szivárvány.« Szivárvány: béke, szövetség symboluma. Nemzeti sorsunk jobbrafordulásában Ővé a legdicsőségesebb rész. A számító, a magáét kereső politikában Ő az evangéliumi elemet: a szeretetet képviselte. Ő nemzetünket ismerte és szerette Fennkölt lelke, nemcs szive, ki nem fogyó jótékonyága ismeretes és áldott. Meghódoltunk Előtte, mint egy magasabb lény előtt és szeretni tudtuk Őt, mint egy anyát. A bibliai látnokkal szólunk: »Egy asszony felöltözött vala a napba.«

A magyar nemzet inkább ontotta volna Érte vérét, mint — könyét. Erzsébet királyné sorsa volt, hogy mások szenvedéseit megnyihitse, de az ő szenvedései enyhületet ne találjanak. Letörülte nemzetünk szemeiből is a könyeket; de letörülhetlenek azok a könyeink, melyeket Érte hullatunk.

Erzsébet királyné emlékét államférfiaink törvénycikkbe igtatják s történészeink történelmünk egyik legfényesebb lapjára írják be. Felsőleges alakját a művész szoborba vési. Nevét a költő hymnusba és elegiába foglalja s ott lesz e név a nemzetnek Istenhez szálló hálaimáiban, ott lesz a magyar gyermekek tündérmeséiben és ott lesz a magyar anyák bölcsődalaiban.

A halhatatlan nemzet és halhatatlan királynéja ezután is együtt fognak élni.

Evangelium szerint reformált Anyaszentegyházunk meg fog jelenni a koporsó mellett. Imádkozunk, hogy a nagy megpróbáltatásokban királyunknak, felséges urunknak, kit a szenvedések is királylyá koronáztak már és a mi hűséges nemzetünknek a kegyelemben kifogyhatatlan Isten erőt adjon.

Molnár Albert
szerkesztő.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Erzsébet királyné halála.

Lapunk külön számban emlékezett meg Erzsébet királyné tragikus haláláról. A gyilkosság részleteit következőkben ismertetjük olvasóink előtt:

Erzsébet királyné pár nap előtt érkezett Svájcba s a genfi tó mellett fekvő Caux egyik villájába szállott meg.

Pénteken a királyné legszorosabb inkognitóban kirándulást tett Genfbe, a honnan a délután 1 óra 40 perczkor induló Genéve hajón akart visszatérni Cauxba.

A felséges asszony kísérete a podgyászszal a déli 12 óra 10 perczkor induló gyorsvonaton már visszautazott Cauxba, a királyné mindössze udvarhölgyének: Sztáray grófnőnek s egy udvari szolgának kíséretében szándékozott a Genéve földézetére lépni.

A mi ezután történt, azt Teisset Clermont, a ferandi kereskedelmi kamara tagja elbeszéléséből tudjuk. Teisset Clermont ugyanis, a kinek a véletlen a megrázó katasztrófában elsőrangú szerepet juttatott részletesen beszélt el a királyné utolsó pillanatait a »Tribune de Genéve« tudósítója előtt.

Teisset, mint mondja, szombaton délben néhány ismerősét kísérte a hajóállomásra, kik az 1 óra 40 perczkor induló Genéve gőzösen akartak elutazni. Mielőtt a Genéve, a mely különben az ottani hajótársaság legszebb hajójának egyike, elindult volna, Teisset Clermont pár szót váltott a kikötő-állomás hidján a hajó Roux nevezetű kapitányával. E közben feltűnt a beszélgetőknek két, feketébe öltözött hölgy, kik mellettük haladtak el.

Az idősebb nő (a kiben Teisset később a magyar királynét ismerte föl) láthatólag nagyon rosszul volt és roskadozva támaszkodott kísérője karjára, a ki őt a hajóhidon keresztül a Genéve földézetére vezette. A felséges asszonyt itt egy padra ültették, mire felnyitotta szemeit és hálás pillantást vetett a vele foglalkozó udvarhölgyére.

Teisset, a ki még nem tudta, hogy a királyné meg van sebesülve, ezután visszatért a Beau-rivage fogadóba, a hajó pedig elindult a kikötőből.

Pár perczel később valaki azt a hirt hozta a fogadóba, hogy a Genéve újra bejött a kikötőbe, a hajón tehát alkalmasint baj van.

Teisset, a ki azonnal a beteg nőre gondolt, értesítette Golay orvost, hogy siessen vele együtt a hajóállomásra, mert ott bizonyára szükség lesz rá.

Míg az orvos megérkezett, Roux kapitány a hajón minden elkövetett, hogy a Felséges asszonynak se-

gítségére legyen. A kormányos kigombolta a királyné ruháit s a szív fölött egy törrel ütött nyolcz centiméternyi sebet konstatált, melyből két vagy három véresöpp szivárgott.

Egy pillanatig úgy látszott, hogy Erzsébet királyné, a ki addig mély ájulásban feküdt, visszanyeri eszméletét.

Fájdalma van Felségednek? — kérdezte Sztáray grófnő a magához térő királynőtől.

— Nincs, — felelte halkán a királyné.

Egy pap, a ki véletlenül szintén a Genéve utasai között volt, a vallási vigasztalásban részesítette a haldoklót.

De pár percz múlva élettelennek látszott.

Roux kapitány most engedelmet kért, hogy a hajót visszafordíttassa a kikötőbe, Gobel kormányos ezalatt evezőkből s kipárnázott bársony pad-ülésből hirtelen hordágyat készített s mikor a parthoz értek, erre fektették a királynét, a kit Roux kapitány, Teisset és néhány matróz szállítottak a Beaurivage-fogadóba. Teisset itt karjain vitte föl a felséges asszonyt a szálló első emeletén levő lakosztályába.

Az élettelennek látszó királynét most ágyba helyezték. Golay orvost gyorsan lehuzta a királyné cipőit, fölgombolta ruháit és mesterséges lélegzést alkalmazott. Majd kölni vízzel és boreczzel dörzsölték, azonban minden mentési kísérlet eredménytelennek bizonyult.

Az ott levő Golay orvos kezébe vette a felséges asszony jobb kezének ütőerét, majd késével kis metszést tett a kézcsuklón. A királyné már mindebből semmit se érzett, mire az orvos csüggedten, megdöbbenve mondta:

— Meghalt . . .

Mindnyájan letérdeltek. Magyarország nagyaszonya kihült szívvel, sáppadtan, mozdulatlanul feküdt ágyában. A jelenlevők csöndesen imádkoztak.

Igy játszódott le a váratlan, örök időnkig fájdalmas szerencsétlenség, melyet századok multával is szomorú megdöbbenéssel fog emlegetni a magyar történelem.

A gyilkos egy olasz származású, de Franciaországban született Luccheni nevű 28 éves munkás osztályhoz tartozó anarkista, kit a rémes tett után azonnal elfogtak és a ki az első kihallgatása alkalmával vérlázító cinizmussal vallotta be, hogy 13 éves kora óta anarkista. Felette Genf kanton illetékes esküdttörő-sága fog széket ülni, mert Svájc területén is — mint csaknem minden országban — érvényes az az illető-

ségi szabály, a melyet a magyar bünvádi perrendtartás (1896. évi XXXII. t. cz.) 16. §-a tartalmaz, hogy t. i. bünvádi eljárásra rendszerint az a bíróság illetékes, melynek területén a bűncselekményt elkövették. A gyilkos kiadásának helye alig lehet, mivel a svájci szövetséggel 1896. márcz. 10. én kötött és 1896-ban XXXIV. czikkbe iktatott kiadási szerződésünk értelmében csak azok az egyének adhatók ki (az illető állam polgárai kivételével,) a kik ellen a szerződő felek egyikének bírói hatóságai indíthatják meg az eljárást.

Ebben az esetben pedig az idézett bünvádi eljárási elve alapján erre csak a genfi bíróság illetékes, annál inkább, mert a tettes sem nem magyar, sem nem osztrák állampolgár, kiadásnak tehát helye nincs. Ezt különben megerősíti a kiadási szerződés XVI. czikke, mely szerint a kiadás nem fog engedelmestenni, ha a büntetendő cselekmény, mely miatt a kiadás kéretett, a megkeresett állam területén követtetett el.

A nemzetközi jog szempontjából tehát a kérdés teljesen tisztázva van. Mert az a körülmény, hogy a gyilkos olasz állampolgár, mitsem változtat a genfi bíróság illetékességén, mivel az ő területén követtetett el a bűncselekmény. Még kevésbé befolyásolhatja ez illetékességet az a körülmény, hogy Luccheni állandóan Párisban tartózkodott, mégpedig az illetékességi alapelv okából, mely őt föltétlenül — állampolgárságra és lakóhelyre tekintet nélkül — az elkövetés helyének bíróságá elé utalja. Ugyanebből az okból arról nem lehet szó, hogy az olasz kormány kérje honossának kiadását a külföldön elkövetett gyilkosság megfenyítése céljából.

A genfi esküdtbíróóság az 1874. október 21-én a genfi kanton nagy tanácsa által elfogadott és október 30-án hatással lépett kantoni büntetőtörvény (Code pénal du Canton de Genève) alapján fog ítélni, a mely a halálbüntetést nem ismeri. Svájcban ugyanis az 1874. május 29-én kelt szövetségi alkotmány 65. cikke a halálbüntetést a szövetség egész területén eltörölte, de Genfben már az 1871. május 24. törvény mondotta ki e büntetésnem eltörlését. Lucchenit tehát gyilkosságért csak fegyházbüntetésre ítélik és kétségtelen, hogy ennek legfelsőbb fokát fogják kiszabni kárhuzatos tetteért. Külön büntetési tételt idegen uralkodó vagy idegen uralkodóház tagja ellen elkövetett gyilkosság miatt nem tartalmaz a genfi törvény sem, a mint hogy a magyar büntetőtörvény sem tud e tekintetben különbséget.

A temetés folyó hónap 17-én lesz. A svájci vonatok külön vonatokat bocsátottak az udvar rendelkezésére. A hamvakat Bécsbe hozzák és két napon keresztül tartják ravatalon.

Talán mondanunk is felesleges, hogy jó öreg királyunkat megrendítette ez a súlyos, mindannyi közt legsúlyosabb csapás. z.

Az iskolai évet megnyitó beszéd.

1898. szept. 5-én elmondotta dr. Sárkány Lajos igazgató.

(Folytatás és Vége.)

A szülők szempontjából fontosak a vizsgálatok, mert itt győződhetnek meg közvetlenül gyermekeik előhaladásáról, szorgalma eredményéről, előadási képességéről. Jó és leggyakrabban felhasznált alkalom az évi záró vizsgálat a szülők és iskola közötti igen szükséges érintkezés fentartására, ápolására. De viszont sok esetben helytelen fogalmat szerez a szülő, csupán a vizsgálatokból ítélvén, az iskola működéséről, az eredményekről, az osztályozásról.

Ma a fennálló szabályok és törvények értelmében

osztályozó vizsgálatokat kell tartani Minden szülő többé-kevésbé elfogult a gyermeke érdekében; hajlandó, ha az ránézve kedvező, csupán az osztályozó vizsgálathoz mérni az eredményt, s igen gyakran hibáztatás alá esik a tanári testület, ha az évközi munkásságot és eredményeket is számításba veszi. Pedig ha nem tenné, még több és helyén való vádaknak tenné ki magát.

Nem kevesebb figyelemmel kell méltányolnunk a vizsgálatokat a tanárok szempontjából. Bizonyos, hogy az iskola s a tanárok, a tanulókért vannak. De ezáltal, hogy súlyt helyezek a fennforgó tárgynak a tanárok szempontjából való megítélésére, épen a tanítás és nevelés érdekeiket teszem előtérbe, s kiindulásom iránya is erre útal.

A tanárnak a vizsgálatokon inkább az eltanított tananyagának áttekinthető bemutatása a célja, mint az osztályozás. A kiérdemelt osztályzatokkal már teljesen tisztában van, nem is szívesen teszi függővé az osztályzat megállapítását egy felelet véletlen szerencsésjétől vagy szerencsétlenségétől. Azonkívül minden tanár megítélés alá kerül a vizsgálatokon, s ha elsőrendű célja az osztályozás, nem tüntetheti fel módszere, eljárása előnyeit. Mindamellet, minthogy az egymásután felelő növendékek sorrendje a véletlentől függ, jobb és gyengébb tanulók felelnek egymás után szabály nélkül, tekintettel kell lennie a felelő tanulók képességeire, s a főczélt nem tévesztve szem elől, alkalmazkodnia kell a tanulókhöz. A lelkiismeretes tanárt a vizsgálaton ritkán érik csalódások. Önkénytelenül arra törekszik, hogy a tanítványai tudjanak, a jobbhoz nehezebb, a gyöngéhez könnyebb kérdést intéz, szintűgy örvend, ha a rossz tanuló is tud valamit, legfeljebb a jelenlevő szülő csalódik, hogy a fia a vizsgálaton jól felelt, s mégis rossz tanjegyet kapott, mert üldözi, gyűlöli a tanárja. Sokan fontosnak tartják a vizsgálatokat azért, hogy a tanár ellenőriztessék az osztályozásban. Szükségtelen az ilyen szerű ellenőrzés. Igazságtalan, elfogult a tanár, mert elégtelent adott? De hát más tárgyakból jeles-e a fia? Nincs-e összhang a különböző tárgyakból, különböző tanárok által adott tanjegyek között? Hiszen ez az ellenőrzés. Ha pedig nincs meg az összhang, a tanári tanácskozások feladata kutatni az okokat, elenyésztetni a hiányt. Jaj annak az iskolának, melynek igazgatója, tanári testülete nem veszi észre a hibákat, nem keresi az orvos-szereket, a melyeknek a nyilvánosság ellenőrzésére van szüksége.

Régebben, mikor a vizsgálatokon nem classificáltak, a tanár minden figyelmét a tárgya kerekded, s lehetőleg összefüggő bemutatására fordíthatta. Ez igazán ellenőrzés volt arra nézve, hogy eleget és helyesen tanított-e a tanár. Szemléltető volt-e a módszere, bánásmódja, tapintata; mert bár a vizsgálaton mind a tanár mind a tanítvány összeszedi erőit, s mindnyájan legjobb oldalról mutatják be magukat, de egyéni tulajdonságait senki le nem veheti.

A mai nyilvános osztályozó vizsgálatokon meglehetősen háttérbe kerül a tanár egyénisége. Minden tanuló nem felelhet; az utasítások szerint felelnie kell minden elégtelen és kétes osztályzatu tanulónak; természetesen felelni kell legtöbb tárgyból mindenkinek, a kinek hallgatója van. Ezzel már el van döntve a vizsgálat színvonala minden olyan osztályban, a hol

40—50, vagy több tanuló van. Egy-egy tárgyra legfeljebb 2 óra idő jut; az elégtelen és kétes osztályzatu tanulók száma 15—20, ezen kívül hallgatója van 12—15 fiúnak, tehát legalább 30 felelő névszerint már előre kijelöltetett; egy-egy feleletre átlag 4 percz jut, a felelők kétharmadrészének a tudását ebből meg kell ítélni, s az összes felelők fele olyan gyenge tanuló, a kinek sem a kellő áttekintése, sem a lélekjelenléte, sem a tudása nincs meg arra, hogy a vizsgálat rendszerességét és sikerét biztosítsa. 4—5 perczig tartó feleletből megismerni a tanulók tudását, ítélni fölöttük igazságosan nem tehet, merészség is volna. Hosszabbra is nyulnak hát a feleletek a vizsgálat első felében, s annál kevesebb idő jut a később felelőkre. A hallgatóság érdekeit az osztályozással kiegyeztetni nem lehet, mert az ismét tuzott terhelése volt a tanítványnak, az érdeklődő közönségnek és a tanárnak, mikor minden érdeknek megfelelni akarna, az alsóbb osztályokban is minden tantárgynak egy-egy félnapi, 4 órai vizsgálat időt szánunk, s a 8 osztály vizsgálatával eltöltöttünk teljes 30 napot, illetőleg 15 napot, minthogy 2—2 osztály vizsgálatát mindig ugyanabban az időben tartatott meg.

Mi lenne hát helyes, úgynevezett diszvizsgálatokat tartani, a mit nagyon jól indokolhatnánk a már elmaradottakból, bár tapasztaltuk hátrányait is, vagy osztályozzunk ezután is a vizsgálatokon a jelenlegi rendszer keretében, vagy lehető-e a vizsgálati rendszerben lényeges javítások, vagy nem volna e legjobb egészen eltörölni a nyilvános vizsgálatokat?

Erdélyi ref. collegiumaink az 1861-iki szervezet keretében a nem osztályozó évvizsgálatokat két-három nappal megelőzőleg magánvizsgálatokat tartottak zárt jelleggel, a tanári kar jelenlétében, s így az alsóbb osztályok záróvizsgálatai egy-egy fél nap alatt elvégezhetők voltak. A VI-ik osztály bevégezése után az úgynevezett »deáki rigorozum«, szintén zárt jeleggel a tanári kar jelenlétében kiterjedt a I—VI osztályokban eltanult egyik tananyagban való tájékozottság kipuhatólására, a VII. és VIII. osztályokban minden tárgyból külön-külön napokon évvizsgálatok, a VIII-ik osztályt sikerrel végzett ifjakkal, ugyan ilyen módon, érettségi vizsgálatok tartottak.

A francia középiskolákban tulajdonképeni évvizsgálatok nincsenek. A tanítás három szakaszát felebbviteli vizsgálatok választják el, melyeken szigoruan elbírálják, megbírja-e a tanuló a felsőbb tanulmányi szakaszt. Az, a ki az elemi szakaszt végezte és sikeres vizsgálatot tett az anyanyelv és még egy modern nyelvből, a hazai történelem és földrajzból, számтан, mértan és ásványtanból, felbocsáttatik a középiskola nyelvtani szakaszába, melyben a latin nyelv tanítása kezdődik. A nyelvtani szakasz három osztályának tárgyaiból sikerrel letett felebbviteli vizsgálat alapján léphet a közép iskola négy osztályból álló felső szakaszába, vagy más gyakorlati pályákra, pl. gyógyszerészeti, állatorvosi szakiskolába. A középiskola felső, vagyis irodalmi szakaszának elvégezése után leteendő baccalaureatus, mely a mi érettségi vizsgálatainknak felel meg, az egyetemre, vagy magán tanítóságra jogosít.

Az egyes tanulmányi szakaszok keretében vizsgálat és akadály nélkül léphet a tanuló az egyik osztályból a másikban, legfeljebb ajánlja a tanári testü-

let a gyenge tanulók szüleinek, hogy gyermekökkel az osztályt ismételtessék, vagy más pályára vigyék.

Az angol iskolákban még kevesebb nyilvános vizsgálat van. Az igazgató vagy főigazgató koronkénti látogatásai alkalmával tartatnak kikérdezések, melyek a tanulmányi állapotnak, a tanulók előmenetelének képét tárják fel, de csak azt a szigorú vizsgálatot lehet tulajdonképeni vizsgálatnak nevezni, mely a középiskolai oktatást befejezi s az egyetemre, jogosít. Ez a vizsgálat írásbeli, s az oxfordi és cambridgei egyetemek által alakított vizsgáló bizottságok előtt vagy a londoni egyetemen foly le. Ezekre a vizsgálatokra bocsáttatnak azok, a kik a középiskolai legfelsőbb osztályt végezték. Egyik osztályból a másikba a tanárok által megállapított érdemsorozat szerint meghatározott számmal léphetnek az ifjak év harmadonként. Lehet, hogy olyan ifjak, kik együtt kezdték a tanulást, 4—6 évharmaddal elmaradnak egymástól, mert ha valamelyik évharmados osztályban helyüresedés van, a legjobb tanuló a közben eső évharmados osztály átugrásával is juthat felsőbb osztályba,

A mi vizsgálati rendszerünk nagyjában az osztrák és német tantervhez és rendszerhez simul. Fennebb már kiemeltem a mai vizsgálati rendszer előnyeit és hátrányait, példa képen szólottam régi rendszerünkről, meg a francia és angol középiskolák eljárásáról, s megvallom a mai törvény szerinti vizsgálatokat szívesen felcserélném a multtal, de még inkább hajlok a francia rendszerhez.

Középiskolai törvényünk 21 §-a az évenként megtartandó osztályozó vizsgálatokat elrendeli. De mikor a mai állapot javítása a célom, mellőzöm a törvény rendelkezéseit, nem számolok a mai gyakorlattal, az átmenet nehézségeivel, sem a szokatlan formával, csakis a tanulók előadási készségének fejlesztése céljából, és azért, hogy a tanulók némileg a nyilvánossághoz szóljanak, tartanék évvizsgálatokat évenként változtatva kijelölendő 3—4 tantárgyból, melyek között vezérszerepet kell juttatni a magyar nyelv, latin nyelv, a matematika és a történelemnek, A tanári tanácskozásokban állapíttassék meg a tanulók osztályzata, de a rossz tanjegy magában csak abban az esetben lenne a tanuló elutasításának, vagy osztály ismétlésre utasításának indoka, ha a tanuló 2 évben egymás után több elégtelen eredményt mutat fel. A négy alsó gymnasium osztályt elvégzett tanulók felebbviteli vizsgálatra bocsáttassanak, a négy osztályban tanult tárgyak lényegéből, s e zártkörű írásbeli és szóbeli vizsgálat eredményétől függ, hogy a tanuló bocsátható-e a további gymnasiumi tanulmányokra. Az egész gymnasiumi tanfolyam bevégezése után egyetemre képesítő írásbeli és szóbeli vizsgálatok tartandók a gymnasium összes tárgyainak lényegéből, melyből valóban kitűnjék a tanuló értelmi fejlettsége.

Szeretném, ha nem a jó tanjegyre való törekvés, sem a tanár szigorától való félelem ösztönözné az ifjakat tanulásra, hanem az önérték és a céltudatos munkálkodás. Szeretném, ha a tanár nevében nem az osztályozó könyvecske szilárdítaná meg a fölényt és a hatalmat, hanem a tanár és tanítvány közötti kölcsönös ragaszkodás és szeretet.

De térjünk az iskolai év tulajdonképeni megújítására.

Kedvező előjelek közt indultunk az új iskolai évnék. Előjáróságunk két helyettes tanári állást töltött be nyilvános pályázat útján, egyikre Seprődi János, a másikra Komáromi Géza tanárjelölt urakat alkalmazta.

Midőn sorainkban üdvözöljük őket, azt kívánjuk, hogy rögös pályáikon vissza ne riadjanak a nehézségektől, merítsenek lelkesülést a tanítás eredményeiből, a collegialis szeretetből, elhivatásuk magasrendű céljaiból.

A torna-tanítással a következő iskolai évre Garzó Béla tanárjelölt urat bízta meg előjáróságunk.

Internatusunkban fontos átalakulás küszöbén állunk a magántanítói és szolgatanulói rendszer eltörlésével. A bennlakó tanulók felügyelői a szoba-főnökök, illetőleg helyetteseik lesznek. Az igazgatóság az év elején alkalmat nyújt arra, hogy a szoba-főnökök figyelmét felhívja fontos hivatásukra, s a komoly következményekre, melyeket maga után vonhat kötelességmulasztásuk.

Az iskolai ellenőrzésre Kálmán János tanárjelöltet, esküdtségre Németh János, Kozma Miklós, Péter Sándor, Mihályfalvi Miklós, Felméri Gábor és Kiss Albert egyetemi hallgatókat választotta meg a tanári kar. Az új ellenőr, valamint az esküdtek közül a három utóbb megnevezett ezen az ünnepen mindjárt leteszik a hivatali esküt, mint most választott hivatalnokok.

Ugyancsak a mai megnyitó ünnepen teszi le a hivatalos esküt Antal Gyula, mint az elemi iskola állandó tanítója. Ki kell emelnem collegiumi életünk e fontos mozzanatát. Collegiumunk elemi iskolájának, mint gymnasiumi előkészítő iskolának különleges helyzete van. Feladatának évek hosszú során keresztül igen jól megfelelt megállapodott szervezetében. Az országos népoktatási törvény nem ismer különbséget a gymnasiumok mellett levő 4 osztályú elemi iskolák és a népiskolák között. Humanus módon az előbbi iskolák tanítóit is részesíti az országos tanítói nyugdíj-intézet áldásaiban, de viszont nem veheti figyelembe a gymnasiumok mellett levő elemi iskolák specziális célzatait. Elemi iskolai tanítókul régebben részben végzett tanárjelölteket és theologusokat, az utóbbi években kizárólag csak tanítójelölteket alkalmaztunk egy rendes tanár, mint gyakorlati paedagogus vezetése alatt. A gymn. igazgató biztosította a tanításban és nevelésben a gymnasium céljainak előtérben tartását; és valóban a sikeresen végzett növendékek 90—95%-a a gymnasiumba lépett s ott a legjobb tanuló anyagot szolgáltatva. A tanítóknak pedig a 2—3 évi collegiumi működés a legjobb előiskola volt a gyakorlati pályára s az ideiglenes minőségben itt működött tanítók itt szerzett tapasztalataikkal a népiskolák legjobb tanítóivá lettek.

Collegiumunk előjárósága hosszas megfontolás után, az országos törvény intentioja szerint, nem csekély anyagi áldozattal egyik tanítói állomását állandósította. Nem szakított ezáltal a régi, már kipróbált rendszerrel sem, mert három tanítói állomás ezután is ideiglenesen fog betölteni s bizonyára még sok jó tanítót küld ki népiskolákba, hogy ismét újakat vonhasson be működési körébe.

A jelenlegi rendszerváltozás kísérletnek tekinthető, mely az évek során talán maga után vonja még egy, vagy két tanítói állás állandósítását, vagy az elemi

iskolának gymnasiumi előkészítő osztálylyá való átalakítására vezet.

Előjáróságunk teljes megnyugvással és bizalommal választotta meg 16 folyamodó közül állandó tanítónak Antal Gyula urat, ki egyszer gymnasiumunk növendéke, kedves tanítványunk volt, s 8 évi tanítói sikeres működésével pedig az előjáróság teljes megelégedését vívta ki. Az ő ismert buzgósága, multja, tapasztaltsága előre is biztosítékot nyújtanak, hogy az előjáróság helyesen választott. Collegiumunk egészének állandóan munkás részévé lett. Találja fel itt életének célját, egész lélekkel teljesítse kötelességét; mi pedig szívesen fogadjuk körünkbe, s ha kell a mindennapi küzdelemben szívesen leszünk segítségére.

Kedves ifjak! Kezdődik a ti munkátok. Keveset kívánunk tőletek, az is a ti javatokra szolgál; legyetek becsületes, derék ifjak, szeressétek a munkát!

Az 1898/9-iki iskolai évet megnyitom, azzal a buzgó fohászszal, hogy Isten áldása legyen jó törekvéseinken.

Benső élet.*

»Boldogok a lelki szegények,
mert övék a mennyeknek országa«.

A boldogság után sovárogsz? Ne várd azt a véletlen esélyeitől, tekinteted ne csüngjön csak a rajtad kívül eső dolgokon. Önönmagadban teremtsd meg boldogságod, mert benső világodban akar lakozni Isten. Készítsd el számára a helyet, hogy uralkodjék ő benned a maga tiszta, enyhe fényében. Életed úgy szép s tetteid áldottak lesznek.

Hagyj fel azzal a szomorú foglalkozással, hogy önmagad ámitsd s csalódásaid által takargasd gyarlóságodat. Ismerd meg magad és lásd be, hogy ismereteid tökéletlenek, akaratod gyöngeség, szereteted az ébredező öntudatnak csak első, gyöngye nyilatkozata. Egy egész végetlenség áll előtted s megmérhetlen távolból világol feléd a cél; míg magad, az élet küszöbén állasz. Azért ne mondd ezt: gazdag, elégedett vagyok. Ne zárold szíved az önelégültség börtönfalával körül: ne álmodozzon valód, önalkotta fényvilágánál. Igazság árad szét a magasságban székelőtől, mi bevilágítja az egész mindenséget. Tárd ki lelked annak sugárai előtt! Az atya szózata hangzik a világ felett: hallgasd és figyeld. Ime, Istened előtted áll és teljessége van körülte; nyújtsd ki kezeid mohón, minden igaz jó után. Itt, benned és bennem, mindnyájunkban és mindenikünk között állította ő fel szent országát; lelke, szelleme áthatja ez egész emberiséget. A kik sovárognak részeseüljnek abban s a kitárt szívekbe ömlik be az élet.

»Boldogok a szomorkodók,
mert ők megvigasztaltatnak«.

Ne csalasd magad hiú örömök szemfényvesztő játéka által, melyek a szívet üresen hagyják s sajnóbbá teszik annak sebeit. Ne áltasd magad, hiú lelked nyomorultnak, szerencsétlennek érzi magát, sőt érezd valóban. De emeld föl tekinteted a föld porából ahoz, ki egyedül bír enyhet nyújtani; valld be előtte bűneidet igazán s ne nyugodj addig, míg nem érzed, hogy meg-

* Wimmer után, szabadon.

vigasztalt. Mert Isten békét nyújt a bánatosoknak, örömet a szomorgóknak; enyhületet, mely nem csal meg, hanem lecsillapítja lelked sóvárgásait. Hiszen tudhatod, hogy a tiszta szív egyesülni óhajt a legmagasabbal s csak akkor nyugszik meg, ha az ijesztő felhő, mely előle Isten orcáját eltakarja, szétfoszlik s közte és Ura közt derült ég van.

»Boldogok a szeliden tőrők
mert ők öröklendik a földet.«

Ne táplálj szívedben büszke, önző érzületet, mely annyi boldogságot semmisít meg s oly sok bűn forrása az emberek közt. Tartózkodj azoktól, kik helyükből egymást akarják kiszorítani; kik rágalmaznak, csalnak; dicsőségért és gazdagságért czivódnak. Egyenes úton járj Urad előtt. Ne keresd a magad hasznát, hanem élj Isten országáért és embertársaid javáért. Ne arra törekedj, hogy uralkodj, hanem, hogy szolgálj s mindig jót tenni, ez legyen legfőbb örömed. Így a jobb részt választod és Isten áldását érzed minden teteden. Bizonyára többet fogsz elérni így, mint mások gyűlöletükkel, irigységükkel. Keresetlenül is megtalálsz, miután azok hiába fáradoznak: az emberek becsülését, a tekintélyt és az életboldogságot. Mert a szeliden tőrők öröklendik a földet!

»Boldogok, a kik éheznek és szomjuhoz-
zák az igazságot, mert megelégtettek.«

Ne vegyülj azok bolond tömegébe, kik oly javak után szaladnak, melyeket a rozsda és moly megemész. Éheznek ők, de megelégtetni nem fognak; futnak, de czélt nem érnek; bemocskolják lelkiismeretüket s mit érnek vele? Feláldozzák lelkük nyugalmát s üres szívvel mennek tova. A jóra vágyj s csak azután törekedj, mi a szív szükségait kielégíti s örökké táplálja. Az igazságot keresd s azon légy, hogy akaratod összhangba hozd az örök, szent, isteni akarral; arra igyekezz, hogy azzal ékesítsd fel magad: a mi jó, szép, örök és isteni. Azért lángoljon szíved, az legyen gyönyörűség. És bizonyára nem fogsz hiába epekedni!... Isten megadja vágyaid teljesülését; egyik tiszta élvezetről a másikra jutsz s magasztalod Őt, sorsod boldogságos voltáért.

»Boldogok az irgalmasok, mert
ők irgalmasságot nyerne.«

Ne zárd be szíved azokkal szemben, kik veled együtt a mennyei Atya gyermekei; ne engedd elveszni az önzés kárhozatában, sőt inkább tárd ki azt Szeretettel karold fel embersársaidat; nem elpuhult meddő érzelmekkel, hanem tetterős önfeláldozással. Nézz magad körül figyelmesen s azonnal látni fogod, hogy mily sokféle szükség vár szeretetedre. Nem egy könnyű gördül alá, melyet te száríthatsz föl; nem egy sovárgó vágy semmisül meg, melyet betölteni hatalmadban áll. Adni boldogítóbb mint venni. Nincs tisztább öröm mint szeretetet gyakorolni, embereket boldogítani, nyomort enyhíteni s a panasz és keserűség hangjait a hála szavává változtatni. Azért egyetlen alkalmat se szalasz el, hol könnyőreületet gyakorolhatsz mert eszköz ez arra, hogy Isten téged is tekintetbe vegyen. Oh, hányszor lehet szükséged neked is könnyőreületre! Ha Isten vissza vonná tőled, kezét vajjon mit tehetnél? Hová lennél, ha érdemeid szerint mér-
33 elne s cselekedeteid mértékével banna el veled!?

»Boldogok a tiszta szívűek,
mert ők Istent meglátják.«

Ne feledkezz el soha arról, hogy mire hívott el Isten. Tükör legyen élted, melyből nyilván meglássék, hogy az ő képmása vagy; szentség, melyben az ő dicsősége lakozik; világosság az ő fényéből; szeretet az ő szeretetéből. Ne engedd, hogy e tükröt meghomályosítsa a bűn lehellete; megfertőzze a gonoszság szep-
lője. Ápold kebledben e tiszta szent érzületet, mely szennyet nem tűr; tápláld lelkedet nemes érzelmekkel és isteni indulatokkal; szereteted egész hevével csüngj a Fővalón; tárd ki szíved minden előtt, a mi onnan felülről jön: akkor bensődben valami csodaszzerű mennyei élet fog kifejlődni. Isten jelenti ki ekkor magát neked, hogy szemléld őt s kimondhatatlan bizonyosságot szerezz róla. A homály eloszlik, a kétely elenyészik s minden gát mely tőle eddig elválasztott, szétomlik. Megismerted őt s boldog gyönyörrel tekintesz föl reá. Világossága fényében megérted önmagad; emberi elhivatás oda felmagasztaltnak, a világot megdicsőítettnek látnod s a mi eddig talánynak látszott, biznysággá válik előtted. Isten él benned s te Istenben. Mily üdvösséges élet!

»Boldogok a békességet szerzők,
mert azok Isten fiainak mondatnak.«

Ne segíts ott, hol az emberek czivódásuk, veszedekedésük által, a világot pokollá változtatják. A békességet keresd, hogy öröm és boldogság környezzen. Jogaidhoz ne ragaszkodj makacs egyoldalúsággal. Ha igazságtalanságot is kell tünnöd: ne ragaszkodj; sokkal jobb ez, mint igazságtalanságot tenni. Egy könnyecsepecske se vádoljon. Hol a gyűlölet sebet üt: tégy oda balzsamot. Hol a vak szenvedély sziveket szakgat szét: fűzd ismét egybe azokat Boldog foglalkozás ez s mennyei atyáddhoz tesz méltóvá! Mert ő a békesség Istene s a békesség gyermekeit mondja fiainak. Ezek azok, kik az emberiségben megőrzik az égi atya örökségét s útját egyenetlik az ő világosságának a szivekbe. A legmagaságosabbnak áldott családja ők, kik betöltik a föld szívet s bár egymást nem ismerik, de egyforma szeretet és törekvés által vannak összekötve, hogy atyjuk nevében szent munkát végezzenek. Légy azon hát, hogy ezek közé tartozz s ne kelljen a földön hazátlanul s a világ sivár perpatvarában áldatlanul élned.

»Boldogok a kik háborúságot
szenvednek az igazságért, mert
azoké a mennyek országa.«

Ne gondold, hogy a legbékésebb érzület mellett is megtámadatlanul maradhatsz, ha az igazságnak és jogosságnak szolgálsz. Ez azonban ne zavarjon. Harczold meg a nemes harczot. Az igazságtalanság — e földön — szemben áll az igazságossággal s ijesztő hatalmak állnak rendelkezésére. De ne csodáld. Jól tudhatod, hogy örök az a törvény mely szerint: a sötétség ellenáll a világosságnak s uralmát nem egy könnyen adja föl. Azért, óh békességnek gyermeke! légy mindig kész a küzdelemre. Helyedből ne engedj egy tapodtat se. Légy erős mindent eltűrni, ha ez személyedet illeti; de hajthatatlan légy, hol az igazságért kell megállnod; kérlelhetetlen minden igazságtalanság iránt s kiméletlen az aljassággal szemben. Ne veszítsd el kedved akkor se, ha alattomos érzület állhatatosan gunyolja buzgalmadat. Te egy nagy, láthatatlan kötelékek

által összetartott hatalom csata sorában álsz, mely a szentséges Isten szemei előtt, a mennyek számára hódítja a tért s időtlen-időken át — győzelemről-győzelemre vezet. És adj hálát Istennek, a mi Atyánknak, hogy

méltatott téged e küzdelemben való részvételre, örülj minden áldozatnak, melyet abban hozhatsz. Éljen életet !!

Tóthfalusi József,
ref. lelkész.

TÁRGZA.

Nehéz út.

*Sokszor de nehéz út az élet,
Kopár, sivár pusztára téved.
Nincs egy torrás a sivatagba',
Sem egy árnyék, mi enyhet adna,
Az éj leszáll s nem gyúl ki csillag...
Nincs balzsamja emésztő kinnak.*

*Czéltalanul botorkál lábad,
Kihalóban van minden vágyad,
A köny már kiapadt szemedből,
S biztató szó embertől nem jó.
A lelkedet kétségek tépik,
S remegve nézel fel az égig.*

*És azután elfogy az élet,
A mennyit itt a földre mértek.
És a sirban mindennek vége!
Hát ez az élet reménysége??
Küzdő ember jutalmát várja,
S jutalma ott a ronda sárba'??*

*Nem. Nem csálhat meg édes vágyunk.
Éj után virradatot várunk.
Ne tartsátok balga mesének,
E hittel könnyebb lesz az élet.
Igy nem olyan sötét az éjjel
Ezt a hitet ne tépd hát széjjel.*

G. Diósszeghy Mór,
ev. ref. lelkész.

II József császár háromszéki utazása 1773-ban.

Közrebocsátom itt kézdivásárhelyi ref. pap Keresztes Máté levelét, melyet 1773-ban június 13-án háromszéki főkurátor b. Szentkereszti Sámuelnek küldött, és a melyben a nagy császárnak, II. Józsefnek 1773. évi erdélyi utazásából néhány érdekes mozzanatot eképp írt le:

»Nem lehet olyan penna, a mely leirhassa, felséges császári fejedelmünknek ide bé viselt álmétködéskorra méltó kegyelmességét. Mű háromszéki egész Clérus ő felsége tiszteletére megjelentünk Zágonba, a hová érkezett ő felsége 10-a praesentis junii délután 4 órakor. Esett az eső, de nem gondoltunk köntösünkkel, palástunkkal, togáinkkal. Ő felsége érkezését a stábalis udvar kapuja előtt úgy vártuk. Megérkezik nagy örömmünkre ő felsége egy gidofalvi molnárnak kised sárga lován a Bozzáról Aldoboly felé való uton, a molnárnak

(vagy a kié volt a ló) fizetett egy aranyat, talám a ló sem ért volna olykor többet. Voltanak ő felségével a commendirozó generalis Prágsz, Nostitoz, Siskovics és Gyulai generálisok ő excellenciájok, és mások is, kiknek nevöket nem értettem. Féltérde esénk ő felsége előtt, melyet látván ő felsége, a lóval felénk hajolván és kezével szorgalmatosan intvén, felkölte, ezt mondván: Kelljenek fel, kelljenek fel. Három a papi-sor előtt állottunk: tiszteletes Imre Sámuel uram, tiszteletes Bakcsi uram, és én (Keresztes Máté). A communitas instántiája, melyet előre felküldettünk vala a méltóságos Supremum Consistorium eleibe ad revisionem, et correctionem, kezemben volt, melyet meglátván, ő felsége elkéré, és ezt kérdé: Mit akarunk? mit foglal az magában? felelék én: magában foglalja, felséges Császár, egyházi közönségünk némely panasz pontjait. Bocskai uram is ugyan ezt németül felelé. Erre ő felsége kegyelmesen ezt mondá: majd szolhatnak velem. Ezzel bemene ő felsége, mindenektől az instantiákat elszedvén. Mű is a tolyongó nép között bényomultunk a stábalis udvarra, meglátván pedig ő felsége a palotáról münket, kiüzené a secretáriustol, hogy ebéd után ő felségével szolhatunk.

Ezzel onnan eltávozánk, az ebéd három fertályt tartott. Ebéd után mindjárt a méltóságos L. B. főtiszt. Henter Ferencz ur ő nagysága ment bé ő felségéhez, mert azt mondják, hogy mikor a loról leszállott, és a főtiszt urat meglátta, németül ezt mondotta: nekünk majd beszédünk lesz ketten. Nagy becsületet adott ő felsége a méltóságos főtiszt urnak, mert mihelyt bément, mindjárt leültette a maga belső házában, melyet láttunk magunk is az ablakon bé kívülről is, noha az udvaron állottunk; közel tartott negyedfél órákat, míg ő felsége a méltóságos főtiszt urral tractált, ő nagysága mondott, ő felsége irt, jegyzett, úgy vettük észre. Azalatt egykor kijöve ő felsége és az udvaron álloknál való instantiákat elszedvén, bémene és a palota ajtaját maga után bétéve, mellyből mű azt itélvén, hogy már ma senki ő felségéhez bé nem mehet. fordulunk vala vissza, de azonban kijöve a kammerdiner és visszaszollita münket, hogy menjünk bé a palotára, bémentünk négyen, tiszteletes Imre uram, Bakcsi uram, én és a középpajtai pap, és ott állottunk többet egy óránál, míg kijött és elment a méltóságos fő-tiszt ur ő nagysága.

Akkor kijöven Ő felsége bámulásunkig való leereszkedéssel volt mű velünk tovább egy óránál a palotán estve. Itt már ha letudnék írni mindeneket egy prédikácziónál többre menne a dolog. De én lévén köztöttünk a szoszolló és elmimet függeszteni kellestven a a magam gondolatimra, és a stilusra, nem tarthattam meg mindeneket emlékezetemben. Elsőben szóla ő felsége németül hozzánk, de én bátorkodám megjelenteni, hogy nem tudunk mindnyájan németül szolani, mindjárt ő felsége deákra vevé szavait, és mindvégig deákul folytak mindenek, legelsőben azt kérdé ő felsége! miről akarnak velem szolani? mellyre én ilyen declaratiót tevék! Vannak felséges Császár némely panaszaink

szenséges felséged kegyelmességébe a legalázatosabb és hódolati tisztelettel teljes módon ajánlandók, mind papi jogainkra, mind kebelbeli kiváltságainkra nézve, melyekben felette igen akadályoztatunk és bántatunk. Itt mindjárt ő felsége utat ada panaszainknak előszámlálására ezt mondván: Számlálják elő azokat pontonként, s elsőben azon példákat, melyek a papi jogokat illetik. Fölvevén az első punctumot, melly vagyon a megszen-
 cziázott rabkhoz való nem bocsátásunk iránt, és elmondván, mellyre ő felsége egész dissertációt tőnn mind szép stilussal, mind kedves mosolygásokkal, ottanottan kérdéseket elegyítvén hozzánk kegyelmes beszédének — nexussa szerint, csak erre a punctumra való szent beszédével megtelnék a papiros. Elsőben állatá ő felsége, hogy ante publicatam mortis sententiam nem csuda, ha gyakorta még a papok is nem admittáltatnak, ne hogy valami tanácsadáshoz, vagy valami szabadulásra való eszköz adáshoz gyanu férjen. De csudálkozott felette azon, hogy a szententiának promulgatiója után nem admittáltatunk és ezekhez képest való szent beszédében ment ő felsége ama nemes materiára, de obligatione, et libertate conscientiae, mellyről sok bölcs beszélgetést folytatván, utoljára erről (a mit el nem mulasztok föl fedezni) ezt mondá: Nem hajtok azokra kik hivatalban elebléptetésért, vagy büntetés félelméből, vagy a század szülte egyéb okok miatt vallásukat változtatják, de kik ezt lelkiismeretük meggyőződéséből cselekszik, azok, itéletem szerint más-ként nem cselekedhetnek, én Catholica vallásunk igazságáról megvagyok győződve, de ha ez orában ellenkezőről győződném meg, és kegyelmetek vallását az üdvesség egyetlenegy útjának lenni, s megmutattatni a legbelsőbb meggyőződéssel látnám, azt ugyan ez orában elfogadnám. Bátorokodám én erre mondani Ezen szavak istöni kijelentés szerintiék, hittaniak, a legszentebbek és császári felséghez legméltóbbak. Mi is felséges Császár, lelkünknek ugyan azon szabadságot szentséges felségedtől a legmélyebb tisztelettel esdekeljük.

(Folytatjuk.)

Különfélék rovata.

= **Theol. fakultásunkon** az 1898—9. tanév folyó hónap 11-én d. e. 11 órakor nyitott meg Az ünnepegy sorrendje volt: 1. »Jövel Szent Lélek« dicséret 1. verse; 2. Megnyitó ima. Szász Domokos püspök. 3. Megnyitó beszéd. Kenessey Béla theol. igazgató. 2. A XC. zsolttár 1. verse. A főtiszt püspök ur imája a szó szoros értelmében gyönyörű ima volt. Az igaz fájdalomnak hangjai szóltak az éghez és a szivekhez benne, midőn a királyné asszonyt és halálában mindnyájunkat egyenlő mértékben ért nagy csapás felett kesergett, vigasztalást Istentől kérve. Aztán a sok fáradság árán létrejött intézetért, annak ifjuságáért, vezetőiért és az anyaszentegyházért imádkozott. Az a hatás, mit a jelenvoltagek gyakorolt, maradandó lesz és áldásos gyümölcsseit bizonyára meg fogja teremni. És a megnyitó beszédben — melyet lapunk egész terjedelmében közlend — egy mélyen érző, tudományokkal teljes lélek gondolatai jutottak kifejezésre. Minden ilyen beszéd saját maga szól önmaga mellett. — Az igazgatói jelentés szerint a folyomódó növendékek száma 97 volt, melyből fölvétetett 80. Tényleg beiratkozott eddigelő 31 theologus és 43 bölcsészethallgató (régii 32, új 11), összesen 74. Nem jelentkezett még 4 theologus és 2 bölcsészethallgató. A jótéteményeket illetőleg ha theologusok között teljesen ingyenes 4, 100 frt sti-

pendiumot nyert és ebből 50 frt ellátási díjat fizet 8, 100 frt stipendiumot nyert és ebből 25 frt ellátási díjat fizet 1, 80 frt fizetése mellett fölvétetett 4, 50 frttal 4, 25 frttal 11, összesen 32. A bölcsészethallgatók között 18 állami ingyenes helyen van, 11 fizet 100—100 frtot, 14 pedig 150—150 frtot, összesen 43.

Kérelem Alsófehérv. ev. ref. lelkészeihez. Lázár István, nagy-enyedi koll. tanár azon kérelemmel fordul az Alsófehérv. területén levő ref. ekklézsiák lelkészeihez, kiknek a mult hó folyamán Alsófehérv. monografiájához adatokat gyűjtő ivatek küldött, legyenek szivesek az irodalmi cél érdekében föltett kérdéseire lehetőleg gyorsan beküldeni válaszukat, s ez által az adatgyűjtőt fölmenteni azon terhes kényszerűségtől, hogy az ekklézsiákat sorra személyesen fölkeresse.

Gyászlap. Alólirottak igaz bánattal, mély fájdalommal tudatjuk, hogy a jó férj, szerető apa, nagypapa, száldobosi *Borbáth László*, 1848—49 iki honvédhuszárkapitány, a régi bardocz-füszéknek több éven át dülője, életének 84-ik, boldog házasságának 62-ik esztendejében, szept. hó 2-án reggel 3 órakor, meghalt. Drága halottunk temetése az ev. ref. egyház szertartása mellett folyó hó 4-én, délután 2 órakor lesz. Porai nyugodjanak békével a földben! Lelke üdvözüljön az egekben! Bibarczfalván, 1898 évi szept. 2-án. Özvegye: *Borbáth Lászlóné*, szül. *Szabó Rózalia*. Gyermek: *Borbáth Pál*, vizaknai ref. pap és felesége, szül. *Bartha Póli*. Unokái: *Borbáth Gerő* m. kir. erdész és felesége *Leungyel Róza*. Dr. *Borbáth Géza*, kórházi orvos. *Borbáth Ödön*, m. kir. honvédfőhadnagy.

= **Egyházkerületi értekezet.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerületi értekezet negyedik közgyűlését — melyre lapunk 35. számában olvasóink figyelmét felhívtuk — folyó hónap 6. és 7. napjain nagy érdeklődés mellett *Kiss Áron* püspök és gróf *Dégenfeld József* főgondnok elnökök vezetése alatt tartotta meg. Az értekezetet megelőző napon szakbizottsági előértekezletek voltak, valamint a nagy választmány is ülést tartott, hogy az értekezet elé viendő javaslatokat megállapíthassa. A közgyűlést megelőzőleg istentiszteletre gyűltek össze a tagok a nagytemplomban. Szépen átgondolt, tartalmas alkalmi szónoklatot I. Péter, II. r. 9. verse alapján dr. *Erdős József* theol. tanár mondott, mindvégig lekötve a hallgatók figyelmét. *Kiss Áron* püspök megnyitó beszéde után gr. *Dégenfeld József* főgondnok vette át a közgyűlés vezetését. Élénk vitára adott alkalmat a nagybányai egyházmegye javaslata az egyházi fegyelem gyakorlása tárgyában. A javaslat bővebb megfontolás és normatio-szabályzat készítése céljából egy tiztagu bizottságnak adatott ki. Az egyházi adózás kérdése, miután nem minden egyházmegyéből érkeztek be a megkívántató adatok, szintén bizottsághoz tétéietett át. a debreceni presbyteriumnak pedig a diakonissa-képző intézetre vonatkozó javaslata a nagyválasztmánynak adatott vissza, hogy az adatokat gyűjtse, s a következő közgyűlés elé terjessze. Ezzel véget ért a közgyűlés délelőtti munkássága, mit az »Arany-Bika« vendéglőben felköszöntőkkel fűszerezett diszebed követett. A délutáni első tárgy az alapszabályok revíziója volt, a melyet azonban szótöbbséggel a következő közgyűlésre halasztottak, hogy addig a revideált szöveg az évkönyvben kinyomattassék és ugy vételessék majd újból alapos tárgyalás alá. Egy protestáns politikai napilap ügyében, mint az irodalmi szakosztály indítványozta, héttagú bizottság küldetett ki. Az irodalmi szakosztály egy másik indítványát, hogy a »Téli Ujság« egész éven át az év szakai szerint jelenjék meg, a közgyűlés szintén ma gáévá teszi és ily értelemben kérdést intéz a békésbányai vallásos iratok terjesztő egyesülethez. Fontos tárgy volt még a nevelésügyi szakosztály véleményes javaslata a Szathmárt felállítandó tanítóképezdét illetőleg, e kérdést azonban addig, míg a Debreczenben felállítatni tervezett ugyanilyen intézet ügye eldőli, függőben hagyták. Az egyházi értekezet jövő évi közgyűlését meghívásra Hódmező-Vásárhelyt tartja meg.

= **A budapesti ev. ref. theol. akadémián** az 1898—99. tanévre beiratkozott hallgatók száma 34. Első éves ebből 12. második éves 9, harmadik éves 8, negyedik éves 5.

= **Sokszoros tragédia.** Az uralkodó család a fedelmek aranykoronája mellett a fájdalom töviskoronáját is viseli. És a mi királyunk szenvedésében mindig olyan nagy. Némán tűr, panaszra nem nyílnak ki ajkai. Egre emeli tekintetét és tovább hordja emelten ősz fejét... Albrecht főherceg leányának, Hildegárdnak sorsa az első tragédia. Elevenen égett el. A második Miksa császár agyonlövetezése Mexikóban. A harmadik Lajos, Bajorország szerencsétlen királyának esete. A negyedik Rudolf, az egyetlen fiú, a mi reményünk megdöbbentő halála. Az ötödik Vilmosé, ki lováról esett le Bécs mellett. A hatodik Orth János eltűnése. A hetedik László főhercegnek, az ágyai erdő halottjának története. A nyolczadik az alenconi hercegnő elégeése Párisban. És a kilencedik? A kilencedik most foly le szemeink előtt.

Hivatalos rész.

3191—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházközségünk és iskolánk előljáróságaihoz.

A múlt hó 21-én Vista községben előfordult tüzeset alkalmából ismételten tudomásunkra jutott ama tény, hogy az egyházi épületek legtöbb helyen jóval a tényleges értéken alul vannak tűzkár ellen biztosítva, és így a szerencsétlenség bekövetkezése után, a biztosító társaság által nyújtott kártérítési összeggel az épületeket újból felépíteni nem lehet.

Ily esetek kikerülése céljából fölhívjuk az összes egyházak és iskolák előljáróságait, hogy tűzbiztosításukat vegyék alapos felülvizsgálat alá és saját jól fel-fogott érdekükben, intézkedjenek az iránt, hogy a tényleges értéknél alacsonyabban kötött biztosítások kipótoltsanak.

Kolozsvárt, 1898. szeptember hó 8-án.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

674—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett *szász-zsombori* IV-ed osztályu egyházközség *papi* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson és kerten kívül 353 frt 21 kr; ebből 235 frt 2 kr dézsmakárpótlás, a többi kepe- és kanonika-porczió haszonélvezete.

A lelkész köteles a kántori teendőket is végezni

Pályázati határidő 1898. Október hó 9-e. Folyamodványok nt. Somkerek Miklós esperes úrhoz küldendők Székre (Szolnok-Dobokamegye).

Kolozsvárt, 1898. Szeptember hó 10-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

708—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett *seprődi lévita-tanítói* állomásra pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakáson és kerten kívül 400 frt 26 kr. melyből 218 frt államsegély, 101 frt.

56 kr. pénz az egyházközség pénztárából és 79 frt 70 kr. kepe és kanonika-porczió értéke.

Pályázati hatánap: október 10. Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához küldendők Mező-Bándra. Kolozsvárt, 1898. szept. 12.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

330—1898.

MEGHIVÓ.

A kézdi ev. ref. egyházmege folyó hó 26-án, d. e. 10 órakor kezdődőleg, K.-Vásárhelyt a városháza dísztermében rendkívüli közgyűlést tart, melybe annak m. t. t. világi és egyházi tagjait tisztelettel meghívom.

Tárgyak: 1. Egyházmegei képviselőválasztások 2. Múlt évi nov. 29-én keresztül vitt egyházmegei tisztújítás tárgyában a f. évi egyházkerületi közgyűlés 48. jkvi. sz. a. kelt határozatának kihirdetése. 3. Az ujon választott egyházmegei tisztviselők: aljegyző, közügyigazgató, számvevő, egyházmegei tanácsosok és köz-törvénszéki bírák felesketése, kik felkéretnek, hogy a gyűlésen mulhatatlanul megjelenni sziveskedjenek. 4. Lehető beadványok, indítványok.

Léczfalván, 1898. szept. 12-én.

Zoltáni Elek,
esperes.

PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLOMÁSRA.

A *szatmárnémeti* államilag segélyezett ev. ref. főgymnázium fentartó testülete pályázatot hirdet egy — halálozás folytán megüresedett *természettan-töldrész* rendes tanári állomásra.

Csak ev. ref. vallásu pályázók folyamodványai vétetnek figyelembe.

Javadalmazás: 1200 frt évi törzsfizetés és 240 frt lakbér, évnegyedenként előre fizetve a főgymnázium pénztárából. A törzsfizetés megállapított fizetési osztályok szerint 1400-, illetőleg 1600 forintig emelkedhetik. Ötödéves korpótlék 100—100 forint ötziben.

Okleveles pályázó nem létében az állás {a f. isk. évre helyettes tanárral töltetik be, ki 800 frt évi javadalmazásban részesül.

Pályázók felhivatnak, hogy a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézett folyamodványaikat keresztlevelükkel, végzett tanulmányaikról, képesítésükről, eddigi szolgálatukról, egészségi állapotukról és hadkötelezettségükről szóló bizonyítványaikkal együtt a főgymnáziumi igazgatótanácsnak alulírott elnöke czimére (Szatmár) *f. évi szeptember hó 30-ig* küldjék be; a hiányosan felszerelt vagy a pályázat hatánapja után érkező folyamodványok nem fognak tekintetbe vétetni.

Ezen állomásnak a fentartó testület ajánlata alapján leendő betöltése a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jogkörébe tartozik.

A rendes tanár jogos és kötelezett tagja lesz az országos tanári nyugdíjintézetnek és székfoglaló értekezését az 1899—1900-dik isk. év megnyitásakor fogja megtartani.

A kinevezett tanár állását a kinevezés megtörténte után *azonnal* köteles elfoglalni.

Szatmár, 1898. szeptember 10.

Farkas Antal,
főgymnáziumi igazgatótanács elnöke.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Fájdalom és vigasz.

Erzsébet királyné halála alkalmából az ev. ref. theologia disztermében *Molnár Albert* által tartott beszéd.

Alapige: Róm. 8, 18. 22. 23.

»Mert úgy gondolom, hogy a miket most szenvedünk, nem vehetők tekintetbe azon dicsőséghez képest, mely meg fog jelenni számunkra. — Mert tudjuk, hogy az összes teremtettség egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában mindeideig. Nemcsak az pedig, hanem magok a Lélek zsengejének birtokosai, mi magunk is sóhajtozunk magunkban, fiúváfgadtatásra, testünk megváltására várakozván.

Erzsébet királyné halálát gyászoljuk. Más nő, más hitves, más anya, a legegyszerűbb sorsu is, meghal szerettei körében, meghal hidegülő homlokán egy búcsucsókkal; — Erzsébet királyné, a női erényekben is felséges asszony, gyilkos sebbel keblében halt meg. Fején korona, mellében tör. Ah, nemzeti színünk most a fekete, nemzeti lobogónk a gyászlobogó.

A bibliában megvan írva (Ap. csel. 12.), hogy a fogoly apostolhoz leszállt az Urnak angyala, a láncok lehulltak s az apostolt az angyal a szabadba vezette ki. És történelmünkben megvan írva, hogy a magyar nemzet is egykor vasláncokkal megkötöttest, hozzá is az Urnak egy angyala jött el s angyal vezette őt is ki a szabadba. Ez angyal Erzsébet királyné vala... Magyarország *akkor* pusztá, eltikkadt mező volt. Erzsébet királyné, a zsoltár szavaival szólva, »általmenvén a víznélküli völgyeken, azokon forrásokat ásott.« Forrásokat a szomszédhoz, epedő nemzetnek. »És a pusztában vizek fakadnak és patakok a kietlenben... és

a némának nyelve. énekel.« Erzsébet királyné által tette ezt az Ur. Ethikai, evangéliumi erőkel volt e királyi asszony megáldva. Könyével elfödözte a vért. Szeretetével kiengesztelte az élőket s kiengesztelte a halottak árnyait. Ezt a bölcs asszonyt, ezt a nemes szívű asszonyt küldte a Gondviselés ama rövidlátó és gonosz politika helyébe, melyből éppen a bölcsesség és a nemesség hiányzott. Erzsébet királyné megszilárdította a trónt, mert a nemzet szívére helyezé s addig nem látott fénynyel: a nemzet szeretetével sugározta be. Valóban! A felséges királyi párnak a nemzet nem csak a koronát, de szívet is átadta. Erzsébet királyné a trónnak is Nemtője volt. És Nemtője a nemzetnek. Igazsággal, szeretettel fordult hozzánk s betölt pusztuló hazánkon Ézsaiás próféta jóslata: »Örül a pusztá és virágozni fog, mint a rózsa!« Nem kell fölsorolnom Erzsébet királyné tetteit, nemzetünk iránti szeretetének jeleit; mindnyájan valljuk, hogy legújabb állami, nemzeti történelmünkben a mi vigasz, a mi áldás, a mi fény, az mind viszszasüt e királyi asszony alakjára. Köszönet Neked; Te igazságba, szeretetbe öltözött asszony, Te »*napba öltözött asszony*«, Te... *felhőbe* öltözött, gyászba, fájdalomba öltözött asszony!... Királyi út az igazság útja, királyi út a szeretet útja és királyi út a szenvedés útja. Erzsébet királyné mind e három úton végig ment. Mások örömét föltámasztá, a maga örömét — eltemette. Gyásza úzte, nyugtot nem hagyott. Fájdalmát nem tudta elrejteni a rengeteg, nem tudta elnyelni a tenger. Ki értené meg az ő nem szűnő gyászát, ha éppen mi, a magyar nemzet, nem értenők meg? Fiát siratta... Vajjon ez az igaz, nemes szívű, szenvedő, ez az átszellemült, ez a

látnoklelkü asszony, vajjon nem siratta-e fiával együtt hazánkat is?... A gyászos véget tudjuk. Az eszményi nőt, királynét megölte egy... gonosztevő.

A keservben, mely elborítja most szívünket, mintha inkább megértenők a világnak azt a *fájdalmát* s a világnak azt a *megvigasztalását*, mely a felolvasott igéből szól hozzánk.

I.

»Mert tudjuk, hogy az őszi teremtés egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában mindeztideig.« Pál apostol e setét ecsetvonással rajzolja meg a természeti világ képét. Valóban. Mintha borongást látnánk a teremtett világ fölött. Hallgassuk csak... Mintha ez az egész természeti világ sóhajtana. Mennyi fájdalom van egy-egy madárhangban, a galamb szelid szemeiben, az állatok nyögésében. A szellő sóhaj, a gyászos, bánatos felhők sirnak, az erdők zúgnak. Az éjszakák ragyogó csillagai mintha csak halotti pompa volna. Ott az üstökös magányos, bús bolyongása, ott a tenger háborgása, a föld meg megindulása, őszerázkódása, a villámtól hasogatott lég kiáltása; — itt a hervadó fű, virág, itt e tört lombu, sebzett törzsű fák, ezek a hulló levelek, ez a zokogó patak, ezek a hazátlanná vált, hoszu vándorútra gyülekező siró fecskék, — úgy — úgy tetszik nekünk, hogy »az őszi teremtés egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában.« Honnan, miért az égboltnak, a földnek, a tengernek e világfájdalma? Pál apostol e setét rajznál a régi zsidó theologia egy komor, de mély értelmű eszméjéből indul ki. Az ember bűnbeesését megérezte a teremtett világ is. Az ember bűne miatt megátkoztatott a föld. Az emberi bűn a teremtett világ felséges harmóniájába is bevitte a romlást. »Az őszi teremtés egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában.« Tovább is folytatja az apostol s így szól: »Nemcsak az, de mi magunk is sóhajtozunk.« Mi magunk is sóhajtozunk. Itt a küzdelem a létért. Mily teher! Itt a küzdelem eszményekért. Menynyi áldozat! Veszélyben munkád gyümölcse, családod jövődjé, eszmék sorsa, az emberiség ügye. Az igazság sóhaj, a szeretet sóhaj. Sóhaj a család béke után, sóhaj a közügy az önzés miatt, sóhaj a haza és sóhaj a mi evangéliumi anyaszentegyházunk. Nem hallod e sóhajokat? Oh, szegény alvó lelkiismeret! Az elméletekben nincs ihlet, az életben nincs szeretet. Vannak érdekek, szenvedélyek, de nin-

csenek ideálok. Eszmének, tannak mondják az örültséget s apostolnak, Megváltónak nevezi magát a gonosztevő gyilkos, kinek kezein csak az ártatlanok odaszáradó vére tiszta. Letörölve a törvény a kőtáblákról és nincs beírva a szívekbe. Megvetve a vallás... nem folytatom tovább. Csak ismétlem Pál apostol szavát: »Az összes teremtés egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában és mi is sóhajtozunk.«

II.

De, im, e sötét képet elfedezi egy fényes képpel az apostol. Fölmutatja a mindenség világfájdalmát, de a fájdalomon messze fölül-emel. Így szól: »Mert úgy gondolom, hogy a miket most szenvedünk, nem vehetők tekintetbe azon dicsőséghez képest, mely meg fog jelenni számunkra.« A mindenségen átszálló panaszos sóhajból egy boldogabb világ hymnusa hallszik. Igen, egy szebb világ adatik nekünk. A vértanuk megnyílt eget látnak. A jónak győzelmében való rendületlen hit ez. A bűn átka megszűnik és az egész világ és az egész emberiség megdicsőül. Hogyan? Mi által? Éppen a jelenvaló fájdalmakból erősödik bennünk a sóvárgás, epedés, a törekvés egy tisztább, boldogabb világ felé. »Mi magunk is sóhajtozunk magunkban, *fiuvá fogadtatásra, testünk megváltatására* várakozván,« mondja az apostol. Fiuság! Ime, ez a boldogabb világ. Szeretnek és magasabb céloknak világa ez. Ez a fiúság mondja neked: szeresd az Istent: atya Ő; szeresd az embert: testvér ő; csüngjön lelked magasabb, örökkévaló javakon: ez a te rendeltetésed, üdvöd. Fiuság! Világboldogítás a szívek javítása által. A tiszta szívekből kél ki ez a tiszta világ. Szebben ragyog a nap, ékebb a föld, boldogabb az ember. Fiuság! Adassék az a magasabb öntudat az embernek, hogy ő isteni nemzetség. Ez a Jézus Krisztus szellemétől áthatottság. Valláserkölcsiség.

»Fiuvá fogadtatásra, testünk megváltatására várakozván,« írja az apostol. Hadd nevezem itt testi megváltatásnak az anyagi dolgok megnemesítését, megszentelését. Az egész anyagi világ nyerjen a mi szemeink előtt is magasabb rendeltetést, legyen Isten országának eszköze, szolgálja kezeinkben Istennek szent céljait. Így gazdagság és szegénység is kiengesztelődik, megváltatik a fiúság által, a *szeretet* által. A földi dolgokat is hozzuk összeköttetésbe Istennel s földi életünk minden viszonyát, összes kereteit töltsük be igazság-

gal, szeretettel, lélekkel, Jézus szellemével. Ah, mily megdicsőülése földnek, embernek!

Rafael egyik képén Pál apostol egész lény elmerülve látszik egy magasabb sphärakból jövő, titokzatos zenének hangjaiba. Ez a csodás, búvós, elragadó zene a fiuvá fogadtatás világából jó, abból a világból, hol az ember magát Isten gyermekének, embertársa testvérének érzi, tudja. Ma még van sóhaj, fájdalom a földön, de »ugy gondolom, hogy a miket most szenvedünk, nem vehetők tekintetbe azon dicsőséghez képest, mely meg fog jelenni számunkra.« Megjelenik Isten kegyelméből, Jézus Krisztus által.

* * *

Megdicsőült királynénk! halálodban látjuk az emberi gonosztságot, a bűnt, lelkünk visszaborzad, szivünk fáj, sovárgás kél bennünk egy tisztultabb világ felé s törekvés támad az emberiség javítására. Most megértik milliók, hogy nincsen senkiben másban az üdvösség, mint csak a Jézus Krisztusban s hulló véred nyomán elindulunk és keressük Istent.

Te már pihensz.

Egykor, régen, a hellén mythologia korában Niobe, a thebei királyné siratta megölt gyermekeit. Anyai fájdalomában szerte járt, bolyongott vigasztalanul. Erzsébet királyné: a mi Niobénk. A fájdalmas utnak immár vége; visszakapta fiát az anya.

Egy gonosztevő megölt, de jönnek a jók, milliók, jó egy egész nemzet s halottaidból föltámasztanak Téged. Sebedet betakarjuk virággal, el nem hervadó virággal. Emléked a trón és nemzet közötti szent kötelék. Tiszteletben tartani e köteléket annyira, mint emlékedet is tiszteletben tartani. Nemzeti, állami életünkben a te emléked immár egy szent hagyomány, sőt egy szent erkölcsi törvény. Te élni segített a nemzetet és a nemzet háláját nyújtja Neked. Egy nemzet hálája: halhatatlanság itt e földön. Te immár Istennél vagy és Istennél lenni: halhatatlanság, üdvösség az örökkévalóságban. Ámen.

Tudomány és theologia.

(Felolvastatott 1898. szept. 11-én a tanév megnyitása alkalmával.)

Méltóságos Elöljáróság!

Nagytiszteletű tanári kar!

Nemes ifjúság! Nagyrődemű közönség!

Fiatal tanintézetünk a most megnyitandó tanévvel történetének első lustrumához jutott, a mennyiben e tanévnek, — a melynek még e pillanatban csak a leg-

elején állunk, — a végén bocsátandjuk szárnyára azt az első rajt, a mely tanulmányait akadémiánk falai között kezdette meg s itt kívánja, Isten segítségével, bevégezni. Hogy ez a szárnyára kelő kicsiny csapat majd milyen erős lesz, hogyan fog az élet nagy feladatainak, követeléseinek és kötelességeinek megfelelni: azt csak a távol jövő fogja megmutatni. Mi, e főiskola tanárai, plántáltunk és öntöztünk legjobb tudásunk, legbecsületesebb szándékaink szerint őszintén, minden fenntartás nélkül; de az előmenetel az Ur kezében van. Ma még ki tudná megmondani, hogy az elhintett magvakból mennyi esett jó földbe, tövis közé, avagy köves helyre; avagy hogy mennyit kapkodtak fel az útszélről az égi madarak és még csak gyöngye csirába sem szökhettek?

Hagyományokról, főiskolánkban tradicionális szellemről, a melylyel régi tanintézetek dicsekedhetnek, s a melybe az egymás után jövő nemzedékek mintegy belenőnek, még egyáltalában nem beszélhetünk. Tradíciók kifejlődéséhez legalább is évtizedek kellenek. Nálunk még mindenben csak épen az első alapvetésről lehet szó s a ki már többet kívánna s egy már teljesen kifejlett organismus iránt támasztható igényeket tartva szem előtt, venné főiskolánkat bírálat alá: az nem ismeri a fejlődés, a növekvés törvényeit és lehetetlen követelményekkel állana elő. Nálunk bírálat alá még legfeljebb csak maga a cél-kitűzés ténye eshetik; az, hogy vajjon a cél magát helyesen tüztük-e ki? A cél az volna, hogy közvetlen tanítványainkból, a theologus ifjaktól, egyházunknak öntudatos, tudományos képzettségű, a kor színvonalán álló, becsületos gondolkozású, tiszta jellemű, az egyházat mindenek felett szerető olyan lelkipásztorokat neveljünk, a kik érzik, hogy drága és üdvösség után sovárgó, halhatatlan lelkek vannak rájuk bizva, a kiket nekik nemcsak adminisztrálniok kell, hanem a kiket oda kell vezetniök az örökéletnek forrásához, a Krisztusnak üdvöt adó evangéliumához és ehhez föl kell használniök nemcsak a tudásnak, hanem főképen a keresztyén megtartó, megmentő és megsegítő szeretetnek minden eszközét abban az erős meggyőződésben, hogy nem adatott földön és ég alatt más név, a mely által egyesek és társadalmak megtartathatnak, mint a Krisztusnak neve.

A cél másfelől az volna, hogy az internátusunkban lakó tanárjelölt ifjak pedig szorosabb kötelékkel fűzessenek egyházunkhoz s a mikor katédráikat elfoglalandják, a tanszéket úgy tekintsék, mint szent helyet, a melyről nekik nemcsak az ismeretek egy bizonyos mennyiségét kell közölniök a rájuk bizottakkal, hanem nekik is nevelniök kell az Istenországa tagságára, nekik is arra kell törekedniök, hogy az ismeretek mellett bizonyos egységes, magasabb, ethikai alapokon nyugvó világnézetet adjanak tanítványaiknak és hogy a belső embert fejleszszék, abban mélyen a vallásban gyökeröző jellemet szilárdítsanak meg. Mert az feltétlenül bizonyos, hogy az a tudás, a melynek nincs a vallásos életből kinövő ethikai alapja, csak veszedelembe visz; az csak kés kis és nagy gyermekek kezében, a melylyel önmagukat sebzik meg, vagy tűzcsóva, a melylyel az egyszerű, természetes meglegedettség házat önmaguk felett gyújtják fel.

Vagy mondjam úgy, hogy célunkul az lebeg

szemeink előtt, hogy itt theologus és tanárjelölt ifjak együtt lakván s mindannyian az egyház jótéteményét élvezvén, legyenek egyformán munkásai a Krisztus anyaszentegyházának s ennek felvirágoztatásával nemzetünk életének és felséges jövőjének.

Részemről nem osztozom ugyan abban a ma majdnem általánosan elterjedt nézetben, mintha a prot. egyháznak csupán és első sorban az volna a feladata, — a mit neki imputálnak, — hogy legyen nemzetiségi szempontból különösebben a magyarság fenntartója és megőrizője, szóval, hogy missioja első helyen nemzetfenntartás volna, tehát bizonyos politikai hivatása, — mert az egyház par excellence üdvintézmény; de igenis hiszem és vallom, hogy a mikor az egyház az Isten igéjével, a Krisztus evangéliumával sáfárokodik és a Sacramentumokat, az üdvösség eszközeit és a kegyelem pecséteit hiven kezeli, ezekkel az egyesek lelkébe és az egész nemzet életébe olyan erőket visz bele, a melyek a nemzeti nemcsak megtartják, hanem ethikai súlyban és virágzásban egy még csak nem is álmodott magas fokra emelik. A keresztyénségnek általában ugyan az a feladata, — a mint *Kidd* Benjamin mondja, — hogy az egyeseket mentse meg és hogy követőit ne csak arra tanítsa meg, hogy az egyes ember hogyan haljon meg, hanem hogy az egyén mint a társas organismus tagja, hogyan éljen (Társadalmi fejlődés 13. l.); de a mikor az egyént menti meg és az egyént tanítja meg, hogy miként éljen, mint egy társadalmi organismus tagja, akkor egyszersmind nemzeti fenntartó erőt is ad, mert olyan ethikai mozzanatokat visz be az egyesek által a nemzet életébe, a melyek mig biztosítják számára a jelent, egyszersmind hatalmas zálogai a jövőnek is. Szinte megdöbbenünk, mikor keresztyén pap (Peterborough püspök) a maga hierarchikus törekvései pleonexijában azt meri mondani, hogy minden oly kísérlet, mely az Istenországát világbirodalommá akarja bélyegezni, tévedés; mert a regnum hominis soha sem lehet civitas deivé és az állam nem áll, de nem is állhatna meg a hegyi beszéd alapelvein. Hát akkor mire való a keresztyénség; mi annak a feladata? Csak az, hogy a hierarchiát tartsa?! Mintha csak a contrat social visszhangját hallanók és a rousseaui tételt, hogy a keresztyén ember nem lehet jó polgár, holott még egy olyan sociologus is, mint *Lecky*, a ki egyáltalában nem mondható elfogult dogmatikus keresztyénnek, sőt ellenkezőleg, határozott naturalistikus álláspontot képvisel, mikor a nemzetek jólétéről és ennek történetileg kimutatott okairól beszél, azt mondja: »Tiszta családi élet, becsületesség a cselekvésben, a morális érték és a népszellem nagybecsülése, egyszerű életszokások, bátorság, igazságosság és egészséges szelid ítélet, a mely ép úgy a jellemből, mint az értelemről származik: a feltételei minden nemzeti jólétnek. A ki valamely nemzet jövőjéről helyes ítéletet akar alkotni, annak pontosan meg kell vizsgálnia, hogy ezek a tulajdonságok emelkednek-e vagy vesznek; különösen pedig azt kell megfigyelnie, hogy a nyilvános életben leginkább mely tulajdonságok érvényesülnek. A jellem megbecsülése nő-e vagy apad? A férfiak, a kik a nemzetben a legkiválóbb állásokat foglalják el, olyanok-e, hogy magánéletük competens bírálója, — eltekintve a pártállástól, — őszinte tisztelettel beszélhet róluk? Vaj-

jon meggyőződésük igaz és tiszta-e? életük következetes? becsületességük kifogástalan? Ez erkölcsi érték megfigyelésével lehet valamely nemzet horoszkópját a legjobban felállítani.« Hozzá tehetjük, hogy mindez ethikai feltételeknek alapja pedig csakis a vallás, és pedig közelebbről, — a mint ezt *Balfour*, a híres angol államférfi egy egész kötetre menő s nagy feltűnést keltett kiváló munkájában kimutatta, — csak a *keresztyén theismus* lehet.

(Folytatjuk.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. szept. 12.

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Zeyk Dániel, egyhker. főgondnok, dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Bartha Lajos, gen. director, Szász Dénes, Parádi Kálmán, Kenessey Béla, Becsek Lajos ig. tanácsosok, Maksay János, számvevő és dr. Kádár János s titkár.

Az ülés megnyitása után Ig.-tanácsunk első sorban a királyné elhunytá alkalmából hazánkra borult gyászszal fogtalkozott s annak külső kifejezése érdekében tette meg intézkedéseit, melyekről a Protestáns Lap rendkívüli számában volt alkalmunk tudósítást adni.

A folyó ügyek közül a következők nyertek elintéztést:

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr az érettségi bizonyítvány másodlatok kiállítása és bejelentése körül követett eljárásunkat kifogásolván, föl-hivta egyházkerületünket, hogy e tekintetben az állami intézeteknél érvényben álló gyakorlatot kövessük, mely szerint az ily másodlatok közvetlenül a gimnáziumi igazgatók által lennének kiállítandók s a miniszteriumnak tudomás végett bejelentendők. Minthogy azonban autonomikus szervezetünk értelmében az igazgatók nálunk hatósági jogokkal felruházva nincsenek: szervezetünk ismertetése mellett, föl-kérni határozta Ig.-tanácsunk a miniszter urat arra, hogy eddigi eljárásunk fenntartását tudomásul venni sziveskedjék.

Marosvásárhelyi kollégiumunk igazgatója, kése-delmeskedésének igazolása mellett, fölterjesztette az intézetet megvizsgáló kormánybiztos látogatásáról föl-vett jegyzőkönyvet, de kísérő iratában nem jelezte azt, hogy az abban kifogásolt hiányok elenyésztetése érdekében az előljáróság tett-e, és ha igen, minő intézkedéseket? Ig.-tanácsunk föl-hivta ennél fogva az előljáróságot, hogy a miniszteri kiküldött észrevételeit tárgyalja s arra vonatkozó intézkedéseiről folyó évi október hó 20-dikáig tegyen jelentést.

Szabályszerű bejelentések és azokhoz csatolt minősítő táblázatok alapján tudomásul vette Ig.-tanácsunk, hogy a marosvásárhelyi kollégium Trozner Lajos és Józsa Gyula papjelöltek, a nagyenyedi kollegium Kóczán Aladár tanárjelöltet alkalmazta, ideiglenes helyettes-tanári minőségben, 1 évre, a gimnáziumhoz; valamint, hogy nagy-enyedi kollégiumunk elemi iskolai ideiglenes tanítókul, Kádár Márton, Kovács István és Diószegi Lajos aait, gimnáziumi hitoktatóul pedig Pász-tóhi Dénes papjelölt aát alkalmazta. A papjelöltek egyúttal figyelmeztetve lettek, hogy nyilvántartás cél-jából főtiszteletű Püspök aanál jelentkezzenek.

Vallás- és közokt.-ügyi miniszter úr fölkérése alapján, megvételre ajánlatott összes iskoláinknak a dr. Morlin Emil és Szuppán Vilmos szerkesztésében megjelent »Magyarország népoktatásügyi szervezete és közigazgatása« című gyűjtemény 2-ik kötete, s egyúttal engedélyt nyert tanügyi előadó aa. arra, hogy azt az ig.-tanácsi iroda használatára megszerezze.

Tudomásul vétetett és az érdekeltekkel közöltetni határozottatott közokt. miniszter úr amaz értesítése, mely szerint a népiskolai rendtartási nyomtatványok az egyetemi nyomdából rendelhetők meg; a népiskolai statisztikai nyomtatványok pedig később fognak a központi statisztikai hivatal által, közvetlenül iskolaszéki elnökeinkhez megküldetni.

Biró Sándor és Tankó Béla, végzett theologusok kérésére, 60—60 frt. úti költség-segélyt utalt ki Ig.-tanácsunk részükre a Horváth Paula-alap kamataiból, hogy tanulmányaik folytatása céljából az utrechti, illetve az edinburghi egyetemre utazhassanak.

Lázár Mihály sepsi egyhalmegyei főgondnok aának amaz indítványa, hogy az egyházkerület magasabb tisztsegeit betöltő egyéneinek elhalálózása alkalmából az összes egyházakban 3 napig tartó tiszteleti harangozás rendeltessék el, — áttétetett főt. Püspök aához, illetékes elintézés végett.

A pénzügyminiszter úr ónagyméltósága aláírási felhívást küldvén az 1898. évi 23. t.-cz. által létesített budapesti központi hitelszövetkezet üzletrészeinek jegyzésére vonatkozólag; bár Ig.-tanácsunk a szövetségi intézmény üdvös voltát kétségtelennek is tartja, a budapesti szövetségi üzletrészeire előjegyzést nem tehetett, mert az ideai kerületi közgyűlés csak egy Kolozsvárt létesítendő központi szövetségi támogatását engedélyezte.

Ezek után, számvevői előterjesztés alapján, intézkedett Ig.-tanácsunk, a szeretetház-sorsjáték első húzásának Budapesten leendő megtartása iránt s a sors-húzáshoz egyházkerületünk képviselőjében Dr. Vályi Gábor elnökhelyettes és Maksay János számvevő aait küldötte ki.

Végül, még néhány apróbb ügy elintézése után, Ig.-tanácsunk közigazgatási bírósággá alakult át és a györgyfalvi egyházközségnek Németh Sándor kolozsvári s. lelkész elleni ügyében aként ítélte, hogy az elsőfoku közigazgatási bíróság megfellebbezett ítéletének ama részét, melylyel Németh Sándor aa. a papválasztással fölmerült költségeknek megfizetésére ítéltetett, helyben hagyta; de viszont az egyházközséget is kötelezte, hogy megválasztva volt lelkészének a tényleges szolgálata idejére eső javadalmat szolgáltatassa ki. r. s.

Hogy állunk tehát?

Ide-oda négy hónapja immár, hogy egyházkerületi közgyűlésünk lefolyt s annak határozatából egy héttagu bizottság azt az utasítást kapta, hogy vigye keresztül az egyházkerületi pénztárban elhelyezett különböző pénzalapok *konzolidációját* s dolgozzon ki, jövőre nézve, egy *pénzügyi programot*, mely irányt mutasson úgy a pénzkezelés, mint a pénzértékesítés tekintetében.

Legalább mi, úgy fogjuk fel, hogy ezt akarja jelenteni, ezt akarja czélozni, Hegedüs Sándor, ismert és nagyjelentőségre vergődött indítványa, mely az egyházkerületi közgyűlés tagjainak nagy többsége roppant lelkesedéssel fogadott el s köztük különösen azok, a kik az Igazgató-tanács eddigi pénzkezelésével és pénzértékesítési irányzatával nem voltak megelégedve.

Álljunk meg itt egy pillanatra. Vessünk számot egy kissé a dolgokkal. Foglalkozunk e csaknem egyhangu határozat jelentőségével s tegyük fel magunknak a kérdést: *Hogy állunk tehát?*

Ha a feladat nagyságát, illetőleg azt a teméttelen munkát tekintjük, a mely a hetes bizottság előtt elvégzésre vár: azt kell mondanunk, hogy nem állunk *sehogyan*, mert 4 hónapnak a leforgása alatt, tudtunkkal — ez e bizottság nem csinált valami sokat. Várja bizonyosan a telet, a mely alkalmasabb a szobai munkára s több eszmét is ad a pénzügyi program megállapítására.

Ha azonban azokat az *eredményeket* nézzük, melyek e határozat nyomában már is és a melyek ebből önként következnek: nyilvánvalókká lettek: akkor — egyetlen szóval fejezve ki magunkat — mondhatjuk, hogy bizony *csehül* állunk.

Mert igaz ugyan, hogy az egyházkerületi ellenzék elhallgatott s Szász Domokos püspök személye és működése, s benne az erdélyi ev. ref. püspöki szék méltósága és tisztessége nincs mindennap megtámadtatásnak kitéve, de ha az érem másik oldalát tekintjük: akkor ez a kevés eredmény *a jóból*, teljesen elenyészik a mellett a *sok rossz* mellett, a mi e határozat egyenes következménye

Azt már említettük egyik korábbi cikkünkben, hogy e határozat az *igazgató tanácsi hivatalnokok* és a *theologiai tanárok nyugdíj-ügyének* régen vajdó s immár a megoldásra teljesen megérett kérdését jobb időkre halasztotta. Azt nem is említettük, hogy a *Szeretetház megnyitásának* kérdését is csupán ez a határozat juttatta abba a stádiumba, melyben most áll s a mely tudvalevőleg nem egyéb, mint hogy Kolozsvár egyik szép utcáján, tágas, kies fekvésű telken egészen készen van a gyönyörű épület, csak meg kellene a szegény papi árvák számára nyitni, hogy az élettelen kövek megelevenedjenek, de mert az egyházkerületi közgyűlés a pénzügyi program és az alapok konszolidációja bevarásának álláspontjára helyezkedett: most a Szeretetház megnyitásának kérdése úgy függ a levegőben, mint a Mahommed koporsója, ég és föld között.

A kerületi közgyűlés ide vonatkozó határozatának tehát eme káros következményeivel, ez alkalommal, nem foglalkozunk, mert ha most nem: később, de ezek a kérdések a jövőben bizonyosan megoldást nyernek. Hanem van a dolognak egy olyan ága, a mit a jövő egyáltalán nem hozhat helyre s a minek a keserű gyümölcsét egyedül a mi papságunk eszi meg, értem ezalatt az egyházkerület papságának a Szeretetház fentartásához az igazgató-tanács által tervbe vett hozzájárulását.

Az igazgatótanácsi javaslat ugyanis az volt, hogy minden pap, tekintet nélkül jövedelmének nagyságára, járuljon évenként 2 frttal a Szeretetház fentartásához,

a mi nagyon könnyű is lett volna, mert a gazdagabb és jobb jövedelmű lelkészek, ezt a két frt kiadást meg sem érezték volna, a szegényebbek pedig, mint állandó és törvényben gyökerező ávjáradékot az állami kiegészítés útján maguknak könnyen behozhatták volna. Más szókkal *fizetett volna* a szegény papok helyett e czélra, *az állám*.

Most már két eshetőséggel állunk mindnyájan szemben, vagy fizetjük a 2 frtot, vagy nem fizetjük.

Ha nem fizetjük: akkor kiállítjuk magunkról a legnagyobb szegénységi bizonyítványt, kik szűk látó körrel és szűk marokkal állunk az ilyen minket, papokat, nagyon is közletről érdeklő intézményekkel szemben. Ha fizetünk: akkor ezután mindnyájan csak a *saját zsebünk*ből, *tulajdon jövedelmeink terhére* fizethetünk, miután a bevallási iver a papfizetésekről, immár elkészültek s azokba ezt a két frtot, bevenni nem lehetett s jövőben sem lesz lehetséges, mert az egyszer bevallott papi fizetések apadása az egyházközségi előjárásnak büntetését vonná maga után.

Ilyen módon a tapsokkal fogadott *Hegedüs-féle javaslat* csupán az egy erdélyi egyházkerület papságának, vagy esetleg a Szeretetház intézményének, *évenkénti 6—7 száz trtra menő kárt csinált*, a mi egyszer mindenkorra számítva, *12—14 ezer frt veszteséget* jelent egyházkerületünk gazdasági életében.

Hogy ez nagy érvágás a mi sovány, vérszegény testünkön: ki merné azt tagadni, vagy kétségbe vonni?

De ennél a veszteségnél még sokkal nagyobb az, a mi egyházkerületünket azáltal érte, hogy a tervbevett egyházkerületi hitelbank nem létesült s így nemcsak bizonyos, jókora mennyiségű jövedelemtől estünk el, hanem olyan kiadásokat is kell hogy teljesítsünk, a melyek a bank létesülése esetén, nem nehezdedtek volna vállainkra.

Mig theologiai fakultásunkon eddig minden ifju s legtöbbször éppen pap vagy kántorfú, teljesen ingyen tanult, sőt még a teljes ellátáson felül stipendiumot is kapott, vagy más jövedelmet is élvezett: addig most *tól egész 80 frtig is kell évenként fizetnie*, mert a theologiai fakultás alapjai az ingyen való taníttatásnak nagy áldozatát csak úgy bírják meg, ha legalább a ref. papság is, szavazatainak súlyával oly üdvös határozatok hozatalához hozzájárul, melyek ez alapok gyarapodását és növekedését vannak czélozva előmozdítani.

Vajjon, ha a kukutyini pap fiának vagy a szentiváni kántor gyermekének többet kell ez évben 80 frttal fizetnie a theológián, mint az elmúlt esztendőben, ki érzi ezt meg? Az érzi-e meg, a kinek évi jövedelme 60 ezer frt, vagy pedig a kukutyini pap és a szentiváni kántor-é, a ki sokszor az éhenhalással küzd s gyermekét csak azért adja a háládatlan papi pályára, mert más pályán nincs módja taníttatnia!?

Bizony jó lélekkel és a dolgok helyes ismeretének teljes igazságával mondhatjuk el, hogy a *Hegedüs-féle javaslat sok papi és kántori családban növelte meg az idén a gondot* s általában társalmunknak azt az osztályát sujtotta a legérzékenyebben a melynél a gyermekeknek a taníttatása úgy is nagy teher, de még nagyobb teher lesz ezután.

Azonban az ilyen határozatoknak nemcsak anyagi, hanem *szellemi téren* is szokott hatásuk lenni.

Theologiai fakultásunkon a növendékek száma 16 százalék apadást mutat fel a mult évvel szemben, a mi egyedül arra vezethető vissza, hogy *papnövendékeink nem részesülnek most ingyenes* ellátásban. Ha ez az apadás így tart: 6 év mulva nem lesz egyetlen egy papnövendékünk sem. Most is 55—60 lelkész állomás van üresedésben egyházkerületünkben, pedig a 80-as években 70—75 volt évenként a theologiai tanfolyamot hallgató ifjak száma; hogy hány lesz azonban 10—15 év mulva: ezzel — úgy látszik — senki sem törődik Szász Domokos püspökön kívül, a ki a Szeretetházat is legfőbbképpen azért alapította, hogy növekedjenek abban erős palánták theologiai fakultásunk s majd idővel egyházkerületünk és anyaszentegyházunk részére

A helyes, a czéltudatos, a messzi jövőbe néző, tervszerű törekvés tehát megvan, hogy végre-valahára anyaszentegyházunk ezen égető s már-már romlással fenyegető kérdése megoldassék, de egyházkerületi közgyűlésünk s ennek éppen *egyházi* tagjai között éppen akkor bomlik föl a phalanx, a mikor üt a cselekvés, tizenkettedik órája

Hogy állunk tehát? Ismétlem, nagyon *csehül* állunk mert kárnak, romlásnak, veszteségeknek jeleit fedezhetjük fel egyházkerületünk testén, melyek egy elhirtelenkedett határozathozatalnak az eredményei, s most már, — egyebet nem tehetve, — kíváncsian várjuk, hogy *milyen lesz a pénzügyi program és hová vezet a konszolidáció?* Z.

Különfélék rovata.

Az egyházkerület részvéte.

A folyó hó 12-én tartott ülés határozatából kifolyólag, Ig-Tanácsunk a következő részvétiratot intézte Erzsébet királyné elhunyt alkalmából, Br. Bánffy Dezső, m. kir. miniszterelnök és egyhker. főgondnok aa. őnagyméltóságához, további eljárás végett:

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Erzsébet királyné Öfelsége gyászos elhunytát siratja hazánk s ebben erdélyi ev. ref. anyaszentegyházunk.

A nemzeti csapás nagyságát hirdetik összes szentegyházaink gyászrahívó harangjai Istenben boldogult királyasszonyunk áldott emlékéért és legjobb királyunk lelki megnyugvásáért könyörögnek papjaink; iskoláink gyászünnepelein pedig hazánk elvesztett védangyalának fenséges személyét, uralkodói erényeinek nagyságát s kifogyhatatlan szívjóságát ismertetik kegyeletes módon a fogékony lelkü ifjúság előtt.

A korona kegyeiben annyiszor részesült anyaszentegyházunk mély részvétellel osztozik annak szívrendítő bánatában is, és hitünk ezreinek ajkáról száll hű ima az egek felé: Isten óvja királyunkat s nemzetünket a további csapások elől!

Mélyen érzett, fájdalmas részvétünket legjobb királyunk legmagasabb trónja előtt is kifejezni óhajtvá: kiváló mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy azt, alkalmas időben és módon a trón számolja eléjuttatni kegyeskedjék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló mély tiszteletünk őszinte nyilvánítását

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának Kolozsvárt, 1898. évi szeptember hó 12-én tartott üléséből.

Atyafi szolgálai

Dr. Kádár János s. k., Szász Domokos s. k.,
s. titkár. erdélyi ev. ref. püspök

= **Erzsébet királyné temetése.** Erzsébet

királynét folyó hó 17-én d. u. 4 órakor temették el a bécsi kapuczinusok templomának kriptájában. Az anya koporsója fiáé mellé került. Szomorú, megható találkozás. Igazán páratlan volt az a részvét, mely a királyasszonyt a Burgtól utolsó útján kísérte és most, midőn bezárult a sirbolt ajtaja, mintha, Megváltónk szavai rendüléne meg felette: »En vagyok a feltámadás és az élet, a ki én bennem hiszen, ha meghal is él.« Miért írónk le a fényt, a pompát, mely őt a halálban körülvette? Miért közölnök a koronás és nem koronás fők, a hivatalosok és nem hivatalosok nevét, kik nemzetek millióinak gyászával jelentek ott meg? Mindezek külső dolgok csupán a legigazabb egy, a belső, a fájdalom. Ennek a fájdalomnak ad kifejezést az a kiáltvány is, melyet királyunk népeihez intézett. A munkában fog keresni anynyiszor és mindig oly sulyosan megpróbált szívének vigasztalást, enyhületet. És ez az igazi A kötelesség útján haladni tovább, mikor a lelket kínok emésztik, nagy lelkeknek tulajdonsága, királyokhoz legméltóbb erény, a vallás követelménye, mert krisztusi vonás. És Őbenne van a nyugalom. az üdv. Hozzá a Golgotha keresztjének terhe alatt jutunk el, de a jutalom megérdemli, mert olyan, mit a föld nem adhat: — örökélet.

Főtiszteletű Szász Domokos püspök úr f. hó 14-én utazott el Kolozsvárról Budapestre s onnan Bécsbe, hogy Erzsébet királyné temetésén részt vehessen.

Erzsébet királyné eltemetésének napján, folyó hó 17-én d. u. 4 órakor megható gyászünnepet tartott a kolozsvári ref. egyházközség. A befarkas-utcai nagy templomot egészen megtöltötte a közönség, mely között ott voltak a Kolozsvártt székelő összes hatóságok s jelentősebb intézetek képviselői. Szász Gerő költői szárnyalásu imáját meghatóan hallgatta végig a közönség

Ref. theol. fakultásunk gyászünnepele f. hó 20. délelőtt 11 órakor folyt le az intézet dísztermében, mely ez alkalomra megható gyászpompába öltözött. Az előkelő nagy díszes közönség soraiban láthatók voltak a vöröskereszt, a jótékony nőegylet képviselői. Ferencz József, unitárius püspök, Fekete Gábor, kir. itél. tábl. elnök, báró Feilitzsch Arthur, erdőigazgató stb. valamint a társadalmi és kulturai életnek több kitünőségei. Mindenkit magával ragadó imát mondott Kenesey B. theol. igazgató. Lapunk szerkesztője, Molnár Albert, theol. tanár tartotta az ünnepi beszédet. Az internátusi-énekkar dicséretesen oldotta meg feladatát. A közönség emelkedett ünnepi hangulatban oszlott szét.

Gyászlap. Az alcsernátoni evang. reform. egyházközség a hálás kegyelet ifjádalmával tudatja, hogy közszeretnek és tiszteletnek örvendő nyugalmozott énekvezértanítója *albsi Bakcsi Boldizsár* az Ur szolgálatára szentelt és áldásos munkásságban gazdag életének 56-ik, boldog házassága 29-ik s az egyházközség énekvezértanítójává történt megválasztásának 30-ik esztendejében, szívszélhűdés következtében, f. 1898 évi szeptember hava 13-án reggel, minden előzetes betegség, avagy gyöngékedés nélkül, pár pillanat alatt, örök nyugalomra hunyta szemét. A székely-udvarhelyi kollegiumból, hol tanulmányait kiváló szorgalommal és eredménnyel végezte a k.-vásárhelyi evang. reform. nms. és szt. eklésia hívta meg tanítónak, hol az u. n. partikulában, pár évet tanítóskodva, az egyházközséget

szolgált 1868. nov. 22—1892. okt. 17-ig, mint énekvezértanító; mikor — a felekezeti iskola megszűntével — mint tanító s 1894. jul. 3-án, mint énekvezér is, ez utóbbi állomásának nyugdíj illetményéről egyházközsége javára nagylelkűen lemondva: nyugalomba lépett. Hivatalában lelkiismeretes pontosság, élénk kötelességérzet, önfeláldozó szorgalom és kitartás vezérelték s tették tiszteltté nevét. Társas életében előzékenység, békeszeretet s minden nemes és szent czél iránt áldozatkész lelkesedés szereztek számára közkedveltséget. Ki annyit sirt a sirókkal: méltán siratjuk őt! Áldott az igaznak emlékezete! Temetése f. év és hó 15-én d. u. 3 órakor, az ev. ref. egyházszertartása szerint, a háznál tartandó rövid ima, a családi sirboltnál kartársai bucsuszava és a ref. templomban végzendő gyászistenisztelet mellett tartatik meg, melyre a nagy közönséget tisztelettel meghívja az alcsernátoni ev. ref. egyházközség nevében *Bodor Géza*, alcsernátoni ev. ref. lelkész. *Jány János* számadó gondnok. Alcsernáton, 1898. szept. 13.

= **Vegyesházassági statisztika** A m. kir. központi statisztikai hivatal július havi közleménye szerint e hónapban 5114 házasság kötött. Ebből ev. ref. tiszta házasság 360, ág. hitv. evang. 229 és vegyesházasság 861, %ban 16.84. Azon 128 vegyesházasságból, hol a vőlegény róm. kath., a menyasszony ev. ref., 30 esetben létesült meg egyezés, melyből 27 esetben az apa, 3 esetben az anya vallását fogják követni a születendő gyermekek. Veszteségünk 24. Azon 138 vegyesházasságból pedig, hol a vőlegény ev. ref., a menyasszony róm. kath., 42 esetben létesült meg egyezés, melyből 8 esetben az apa és 34 esetben az anya vallását fogják követni a születendő gyermekek. Veszteségünkre 26 Nyeraségünk más hitfelekezetektől 3 és így július hóban összes veszteségünk 47. Szomorú statisztika biz' ez és fájdalom ez így van az évnek minden hónapjában. Hol az evangéliumnak amaz ereje, mely értelmessé teszi az értelmetleneket és elűzi a lelkekről a sötétség fellegeit? Valamit tennünk kell, mert a hallgatás tétlenséggel párosulva szégyenére a fejlődés örök törvényének — megöl.

= **Kétszáz új állami népiskola.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az 1899. évben 200 új állami elemi népiskolát szervez háromszáz tanítóval és 248000 frt költséggel. Mivel azonban az iskolák csak a jövő évi szept. hó 1-én nyílnak meg, a szükségletek fedezésére a költség egyharmada is elég lesz.

= **Keresztyén és zsidó osztályok.** Bécs városa közelebből elrendelte, hogy községi, nép és polgári iskoláiban a keresztyén és zsidó növendékeket külön osztályokban oktassák a tudományokra és a kölcsönös — szeretetre. A bécsi zsidók persze nem hagyják magukat és Bylandt Rheidt gróf közoktatásügyi miniszternél panaszt emeltek. Az eredményt nagy érdeklődéssel várjuk

= **Magyar lelkészek Amerikában.** Az amerikai magyar ev. ref. egyházmegye előjárósága a pittsburgi lelkészi állásra Konyha Pál nagy-bózsvai, a clevelandira Kovács István abauj-baktai lelkészeket hívta meg.

= **Ujabb egyházi beszédek.** ezim alatt Lé-vay Lajos sárkereszturi (Fehérmegye) lelkész egyházi beszédeinek harmadik kötetét adja ki. Ára 1 frt. 20 kr., mely okt. hó közepéig szerző czimére küldendő

= **Taf + rés + nun + tesz. Rós-Hassono.** »5659. Ujév« zsidós olvasás szerint, mely folyó hó 17-én (Tisri hó 1-je) vette kezdetét. A négy első szó 4 betű neve és jelontése számokban 400 + 200 + 50 + 9 = 659, mert a héberben rendszeren ezeresek nélkül írják az évszámot és neve kis időszámítás (perat katon), míg ha az ezereseket is kiírják, nagy időszámítás (perat gadól), de ezt a zsidók csak értékes iratokban (p. o. keszuba, get-level, tenoim stb.) használják, a mi természetesen nagyon okos dolog. E szerint a világ formáltatása óta 5659, az özönvíz óta 4003, Ábrahám születése óta 3711, Mózes születése óta 3291, a törvény (10 parancs) kiadása óta 3211, Kanaán földjének elfoglalása óta 3171, Dávid király trónralépése

óta 2775, a zsidó királyság elpusztulása óta 2320, a Makabaeusok győzelmei 2061, a második zsidó királyság elpusztulása óta 1831, a Misna befejezése óta 1711, a jeruzsálemi talmud befejezése óta 1622, a babyloniai talmud befejezése óta 1400 esztendő telt volna el. Igyhiszik ezt Jákob házának fiai.

Hivatalos rész.

3331—1898.

KÖRLEVÉL,

a rendkívüli államsegélyi kérések beadása tárgyában.

A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventi elnökségétől vett értesítés nyomán közöljük az összes érdekeltekkel, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr ónagyméltósága f. évi június hó 23-áról kelt 37333. sz. rendeletével az öt ev. ref. egyházkerület csekélyebb jövedelemmel bíró lelkészei részére, az 1898. évre, 75000 frt. rendkívüli államsegélyt utalványozott, mely összeg a jövő év tavaszán tartandó konvent által, a mult évben gvakorolt módon, fog kiosztatni.

Fölvivjük ennél fogva mindama lelkész aait, kiknek fizetése 600 frton alúl áll s ennél fogva a rendkívüli segélyből való részesülésre igényt tartanak, hogy rendes közalapi segélykérő íven kiállítandó kéréseiket, *tolyó évi okt. hó 31-ig*, az illetékes egyházmegye esperesi hivatalához föltétlenül nyújtsák be, honnan azok, egyházmegyei véleménynyel ellátva, ez év november hó 15-éig lg.-tanácsunkhoz, összefoglaló kimutatás kapcsán, fölterjesztendők, mert a későbbben beérkező kérések figyelembe vehetők nem lesznek

Ez alkalommal is figyelmeztetjük a folyamodó lelkész aait, hogy a kérések kiállítása körül a kérőiven látható utasítás értelmében járjanak el, mert különben kérésük forma-hiány miatt, föltétlenül vissza fog utasíttatni.

Kolozsvárt, 1898. Szeptember hó 15-én.

Kenessey Béla,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

731—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kükküllői ref. egyházmegyébe kebelezett *dicsó-szt.-mártoni körlelkészi* állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, szép kert és gazdasági épületeken kívül 1.; föld 8. h. 704 □ öl, haszonbér értéke 118 kor. 80 fil. 2.; A hivektől készpénz 305 kor. 3. Terményben, pénzre számítva 200 kor. 4. Kézimunka pénzre számítva 10 kor. 67 fil. 5. Igás-munka pénzre számítva 88 kor. 33 fil. 6. Stolából pénzre számítva 44 kor. 80 fil. 7. Papi fizetési alap kamata 9 kor. 60 fil. 8. Államsegélyből 300 kor. Összesen 1077 kor. 20 fillér.

Pályázati határnap 1898. október hó 15-e. Folyamodványok alólrít erdélyi ev. ref. püspöki hivatalhoz, Kolozsvárra küldendők.

Kolozsvártt, 1898. szept. 20.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

689—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a nagyenyedi egyházmegyébe kebelezett *magyar-bükkösi* egyház *kantor-tanítói* állomására pályázat nyittatik.

Javadalma 307 frt. összegre megy s ezenkívül lakás, kert és gazdasági épületek. A megválasztottnak kötelessége leendő a népiskolai tanítás, énekvezetés és orgonázás.

Pályázni kívánók kellőleg felszerelt kéréseiket f. é. október hó 20-áig nagyítszt. Sándor János esperes urhoz Miriszlóra (u. p. Nagy-Enyed) küldjék.

Kolozsvár, 1897. szeptember hó 16-án.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

735—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett *bóósházai* IV-ed osztályu *lelkészi* állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás kerttel és melléképületekkel, canonica portio 11 hold 437 négyszög öl szántó, 2 hold 621 négyszög öl rét, melyeknek kat. tiszta jövedelme 37 frt 53 kr. Terményekben 123 frt értékü buza, málé és zab. Közmunka válttság 15 frt, készpénz 20 frt, fa és mustpénz czimen a hivektől 38 forint.

A benedekfalvi leányegyházból: 17 hold 920 négyszög öl szántó, 7 hold 1101 négyszög öl legelő, ezeknek kat. tiszta jövedelme 47 frt 79 kr. A hivektől 12 frt 80 kr. értékü málé

Az összes javadalom 294 frt 02 kr-ra van becsülve. Pályázati határidő: október 15.

Felszerelt kérvények nt. Viski Pál esperes urhoz küldendők Zoványra.

Kolozsvárt, 1898. szeptember 20-án.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLOMÁSRA.

A *szatmárnémeti* államilag segélyezett ev. ref. főgymnázium fentartó testülete pályázatot hirdet egy — halálozás folytán megüresedett *természettan- földrajzi* rendes tanári állomásra.

Csak ev. ref. vallásu pályázók folyamodványai vétetnek figyelembe.

Javadalmazás: 1200 frt évi törzsfizetés és 240 frt lakbér, évnegyedenként előre fizetve a főgymnázium pénztárából. A törzsfizetés megállapított fizetési osztályok szerint 1400-, illetőleg 1600 forintig emelkedhetik. Ötödéves korpótlék 100—100 forint ötízben.

Okleveles pályázó nem létében az állás a f. isk. évre helyettes tanárral töltetik be, ki 800 frt évi javadalmazásban részesül.

Pályázók felhivatnak, hogy a nagyméltóságu valás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézett folyamodványaikat keresztlevelükkel, végzett tanulmányaikról, képesítésükről, eddigi szolgálatukról, egészségi állapotukról és hadkötelezettségükről szóló bizonyítványikkal együtt a főgymnáziumi igazgatótanácsnak alulírott elnöke címére (*Szatmárra*) *f. évi szeptember hó 30-ig* küldjék be; a hiányosan felszerelt vagy a pályázat határnapja után érkező folyamodványok nem fognak tekintetbe vétetni.

Ezen állomásnak a fentartó testület ajánlata alapján leendő betöltése a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jogkörébe tartozik.

A rendes tanár jogos és kötelezett tagja lesz az országos tanári nyugdíjintézetnek és székfoglaló értekezését az 1899—1900-dik isk. év megnyitásakor fogja megtartani.

A kinevezett tanár állását a kinevezés megtörténte után *azonnal* köteles elfoglalni.

Szatmár, 1898. szeptember 10.

Farkas Antal,
főgymnáziumi igazgatótanács elnöke.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bármintve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A király népeihez.

A legsúlyosabb, legkegyetlenebb megpróbáltatás ért Engem és Házamat.

Hitvesem, trónom ékessége, hű társam, a ki életem legnehezebb óráiban vigaszom és támaszom volt, kibem többet vesztettem, mint azt kimondhatnám – nincs többé! Egy rettenetes végzet elragadta őt Tőlem és népeimtől.

Egy gyilkos kéz, azon őrjöngő szenvedély eszköze, mely a főnnálló társadalmi rend megsemmisítését czélozza, a nők legnemesbike ellen emelte törét és vak, czéltalan gyűlölettel átdöfte azon szívet, mely gyűlöletet nem ismert és csak a jóért dobogott.

Azon határtalan fájdalom közepette, mely Engem és Házamat ért, szemben ama hallatlan tettel, mely borzalomba ejti az egész művelt világot, mindenek előtt szeretett népeim hangja az, mely enyhítően hat szívemig. Midőn az isteni végzés előtt, mely oly súlyos és fölfoghatatlan csapást mért Reám, alázattal meghajlok, hálát kell adnom a gondviselésnek azon nagy kincsért, melyet számomra fentartott: a milliók azon szeretetért és hűségért, mely a szenvedés órájában Engem és Családomat környez.

Közel és távol, fent és alant, ezernyi alakban nyilvánult a gyász és fájdalom az Istenben boldogult Császárné és Királynéért. Megható összhangban cseng minden ajakról a panasz a pótolhatatlan veszteség fölött, mint hű viszhangja annak, a mit lelkemben érzek.

A mint én forrón szeretett hitvesem emlékezetét szentül őrzöm holtiglan, úgy népeim hálája és tisztelete maradandó emléket emel Neki minden időkre.

Sajgó szívem mélyéből köszönetet mondok mindenkinek az odaadó részvét ezen újabb zálogáért.

Midőn az ünnepi hangoknak, melyeknek ezen évet kíséreni kellett volna, el kell némulniok, a ragaszkodás és hű együttérzés e számtalan tanuságaira való visszaemlékezés azon legbecesebb adomány marad számomra, melyet nekem népeim nyujthattak.

Fájdalmunk közössége újabb, benső köteléket fűz a trón és a haza közt. Népeim változhatatlan szeretete megerősít köteletségem nemcsak azon fokozott érzetében, hogy a Reám bizott küldetésben kitartsak, hanem megerősít egyszersmind a siker reményében.

És edezem a Mindenhatóhoz, a ki oly nehezen sujtott, adjon még erőt, hogy véghez vihessen azt, amire hivatva vagyok. Imádkozom, áldja meg népeimet és világosítsa fel őket, hogy megtalálják a szeretet és egyetértés utját, a melyen viruljanak és boldogokká legyenek.

Kelt Schönbrunnban, 1898. évi szeptember hó 16-án.

FERENCZ JÓZSEF, s. k.

IMÁDSÁG.

A kolozsvári ref. egyházközség által Erzsébet királyné emlékezetére szentelt gyászünnepély alkalmára írta és elmondta:
Szász Domokos, ev. ref. püspök.

Isten! tanácsaiban kifürkészhetetlen bölcsességű Isten! Királyi hamvak csüdes lakóházában ott nyugszik már a mi szépséges, a mi jóságos Királynénk is. Ott nyugszik Ő örökké siratott, eléggé soha meg nem siratható kedves fia mellett. Öldöklő tör járta át jóságosságát s úgy roskadott össze hangtalanul, jajszó nélkül. Fejét lehajtá s meghalt.

Bolyongásai bevégeződtek. Csillagfényben rezgő csöndes éjjel, mikor Ő, a földnek leánya az égiekkel társalkodhatott s viszontláthatta elvesztett szeretteit; a bérczek ormai, melyeknek tiszta légkörében otthonát kereste; a zúgó erdő végtelenje, melynek ösvényein haladt tovább és mindig tovább; az alásiető csermelyeknek kristály habjai, melyeknek tükörében az égnek verőfénye sugárzott vissza; a virágok szinompája, a kék ibolyák, s a karcsu liliomok, melyeknek képmására volt teremtve; a madarak elbűvölő éneke, melynek zengésében magasabb szférák hangjait hallotta... ott imbolygott mindig azok között, gyógyító balsamot keresve megszabtott anyai szívére.

Te mindezeket tudtad, Te mindezeket láttad, óh, mindent tudó, mindent látó Isten! Gondviselésed könyörületesei kezei vezették őt bolyongásaiban s Te védelmeztél Őt a tengerek hullámai fölött, erdőkben, völgyekben, ragyogó napfényben, szörnyű viharokban s hódolattal hajolt meg Előtte mindenki, a mint bolyongásaiban tova suhant. Fölmagasztaltad Őt Uram! mint választottadat, kinek halántékait koronával ékesítettél s szívét, kezét a legjobb királynak ajándékoztad, hogy boldoggá tedd őt általa. Fialat törzsét megáldottad hajtásokkal s azok között egygyel, ki neki szemefénye, édes anyai szívének választottja, királyi férjének nyomdokaiba lépendő, a mi nemzetünknek büszkesége, dicsekedése, nagy reménysége vala. Mikor azt elveszítette, elhomályosult homlokán a királynői tündöklő korona, levetette ünneplő ruháit, felöltözött sötét gyászba, könnyeit elsírta mind s bolyongani kezdett, keresve mindenütt az elvesztettet, de megtalálni nem tudta. Titkos tanácsod végzéséből, óh, Uram! egy szörnyű büntettnék kellett végrehajtani, hogy az örökké bolyongó megpihenhessen s újra láthassa azt, kit elveszített s örökké keresett vala.

Ő jajszó nélkül halt meg; de midőn halálának híre, mint a felhőtlen égből alácsapó villám, eljutott hozzánk: millió és millió szivekből tört elő a jaj. Nemcsak a királyok, fejedelmek remegtek meg tőle, sereglettek össze megdöbbenésüknek s részvétüknek adva fájdalmas hangot, hanem a népek milliói is, és kérdezve kérdezték: hogyan történhetett ez? Mint királyi férje nagy fájdalmának legelső percében így zokogott: »*hogyan gyilkoltatták meg ezt a nőt, a ki soha senkit sem bántott és mindenkivel jót tett?*« Ezt kérdezték a népek milliói is.

Mindenkivel jót tett. Jót tett felséges Urunkkal, midőn őt szívének szerelmével boldogította; örömét megédesítette, királyi gondjait megkönnyítette. Jót tett velünk, szerette nemzetével, midőn a király szívét hozzánk hajlította, hogy meghallgassa és kövesse a nemzet nagy bölcsének jó tanácsait. Jót tett velünk, midőn annak ravatalánál megjelent s arra könnyeit, az engesztelődés és szeretet harmatgyöngyeit hullatta. Jót tett velünk midőn királyi trónjának magaslatáról édes anyanyelvünk zengzetes ígét szólotta, igazunkat védelmezte, s varázsteli lényével szívünket meghódította. Jót tett velünk, midőn bolyongását megszakítva, örök gyászban pillanatokra fölragyogó arculattal megjelent közöttünk, hogy nemzetünk ezredévi emlékünnepeinek fényét fokozza, örömét még bensőbbé tegye. Az a könnycsepp, mely akkor szempillái alól arczáról legördült, mélységes szeretetéről, melylyel nemzetünk iránt viseltetett, beszélt nekünk, sokkal ékebben, meghatóbban, mint a szó.

És Ő, ki mindenkivel jót tett, s kiben hitvesi, édes anyai s női erényeinek fénye túlragyogta a halántékát kórintő korona drága köveinek fényét, egy gyilkoló törnek lett áldozatja! Ezt a mélységes talányt, ezt a megfejthetetlen titkot csak Te oldhatod fel, csak Te fejtheted meg, óh, Mindentudó! Az a gyilkoló tör lett az ő váltsága; s miként szent Fiad, ki a Golgotha útját végig járta, hordozva vállain az egész emberiség bűneinek szörnyű keresztjét, mikor szívét a gyilkoló tör szúrása érinté, akkor szólott így: »*Consumatum est*«, — elmondhatta volna a mi királynénk is: »*Elvégeztetett*«. Gyötrelmeinek lánczai lehullottak, búbánatos lelke fölszabadult s örökké siratott fiát örömkönnyekkel üdvözölhette.

Nekünk csak a gyász maradt utána. Siratjuk Őt, a felejthetlent, ki bár a földön járt, nem vala többé földi, s szenvedéseinek tisztító tüzeben megdicsőült már itt alant. Siratjuk Őt, mert míg az ég magáénak vallhatja, mi elvesztettük a hű, a tiszta, a jó királynét. Siratjuk Őt s áldjuk dicső emlékezetét a nyomdokainkba lépő nemzedékeknek nemcsak egy hideg emlékszobor képében, hanem abban a hő szeretetben is, melylyel nemes példáját követjük s hazánkat igyekszünk úgy szeretni, mint a hogy szerette Ő. Siratjuk Őt, mint királyunk felséges hitvesét, nemzetünk védő asszonyát, az elhagyatottaknak gyámolát, a szükölködőknek könyörületesei szívé anyját.

Felsőges nevét, dicső emlékét, tündöklő erényeit följegyezi s megörökíti a történelem. Mi búsan lehajtjuk fejünket s könyörgünk hozzád, irgalomnak Atyja, ne hagyj el bennünket. Védelmező és mindenható jobbold védje a királyt, a hazát, annak minden hű gyermekét, hogy támadjon a sötét gyászból világosság, a halál árnyékából idvesség és örökélet!

Tudomány és theologia.

(Felolvasatott 1898. szept. 11-én a tanév megnyitása alkalmával.)

(Folytatás.)

Theologusnak és tanárjelöltnek, ha komolyan s czéltudatosan készül felséges pályájára, ez ethikai czélokot kell szem előtt tartania először önmagára nézve

s künn az életben lekipásztornak és tanárnak, különböző eszközökkel ugyan, de azon kell munkálkodnia, ha rábizott nagyszerű missiojának meg akar felelni, hogy ez ethikai feltételeknek megfelelő nemzedéket neveljen a keresztyén theistikus világnézet alapján.

Nem vizsgálom, hogy e nevelési czélznak mennyire kedvez vagy nem az az egész környezet, a melyben az ifjuság él; az az előzetes tanítás és nevelés, a melylyel már a főiskolákra megy, — a hová bizonyos fokig

kifejlődött karakterrel jó, — az a szellemi milieu, a mely tudományos, egyházi, iskolai, társadalmi és politikai életünkben körülveszi és az a befolyás, a melyet tanulmányaiból, olvasmányaiból, tanáraitól és közvetlen társaságától vesz. — mondom mindezek összhatását nem vizsgálom, — talán sok kellemetlent is kellene mondanom, — csak arra az egy jelenségre akarok rámutatni, hogy merőben túlbecsülnék mi is a magunk munkáját, ha azt hinnők, hogy 3-4 év alatt ezen a kis darab földön, ennek az intézetnek a falain belül egy más szellem-világot teremthetünk, mint a milyen odakinn hullámszik árral és apálylyal. Nem szemrehányásképen mondom, csak mint tényt állapítom meg, hogy ifjaink legnagyobb részével még csak az elméleti alapelvekben is alig egyezünk meg. Más világnézettel jönnek ide, mint a mi a miénk; azzal az u. n. modern felfogással, a mely tudományunkat, politikánkat, társadalmunkat, etikai életünket racionalissá tette.

Az ifjúság hibája ez a rationalismus? Neki kellene ezért szemrehányást tenni? — Semmiképen nem! Test és lélek mindig egy bizonyos környezetből táplálkozik. Ezt a környezetet illetheti vád, a mely rationalismusával mérgez. Ma az uralkodó világnézet éppen a rationalismus és ennek hódító gyermeke a naturalismus. Hogyan lehetne nekünk theologusoknak hatásunk, a mikor az egyed uralmat magának követelő tudomány, — persze a »tudomány« csak a philosophia vagy csak a természettudomány, — a theológiát még csak tudománynak sem akarják elismerni s a keresztyén theistikus világnézetet egyenesen a mythosok költői, — hanem a babonák sötét világába száműzi, mert empirikus módszerével észszerűtlennek, vagy még a legjobb akarattal is, észfelettinek tartja és mi theologusok kénytelenek vagyunk szakadatlanul csak apológiákat tartani, bátyatornyunkban védekezni s meghallgatóink is mindig mint kritikusok ülnek előttünk, hogy vajjon a tiszta észszel megegyeztethető-e az, a mit éppen mondtunk? Azaz szakadatlanul érezzük, hogy az a mélyreható conflictus, a mely van a tudomány és a theologia között, — s a mely nem tegnapi vagy tegnapelőtti, hanem közel háromszáz esztendő harcz, — hullámcsapásaival untalan behat közénk is, vele folyton számolnunk kell és hogy valamiképpen lecsendesítsük, keressük a modern tudás és a vallás kibékítését, mert hát nem lehet, hogy összeegyeztetlenül az agy egyik fiókjában a tudás legyen, a másikban meg a hit; hiszen a lélek — ha ugyan van, — egységes.

De vajjon szükségképen-e és jogosult-e ez a conflictus? Tudomány és theologia, tudás és hit csakugyan kibékíthetetlenek egymással és két egymástól annyira különböző régióba tartoznak, hogy feltétlenül ellenlábásoknak kell lenniök? Viszonyuk valóban az, hogy az egyik minden tekintetben észszerű, a másik meg ugyanígy észszerűtlen, vagy legalább is észfeletti?

Egy nagy sociologus, *Kidd Benjamin*, a ki teljesen darvinistikus állásponton a létért való küzdelem, a selectio, az átöröklés és a környezethez való alkalmazkodás elveivel dolgozik, a ki ismeri teljesen a legújabb biologia kutatásainak eredményét s ezek alapján vizsgálja a socialis evolútiót, keresi az emberi előhaladás feltételeit, az emberiség történetének magvát,

írja le a nyugoti civilizatiót, a modern socialismust és az emberiség fejlődésének ősi és lényeges tényezőit,*) — azt mondja: »Bizonyára nincs messze az az idő, a mikor a tudomány bámulattal, ha nem bizonyos szegyenérzettel fog visszatekinteni arra a magatartásra, a melyet a világtörténet egyik legfontosabb problémájával (értsd: a vallás) szemben elfoglalt. A tudomány a maga biologiai kutatásaiba elfogulatlan igazság szeretettel, tiszta itélettel és bizonyos feltétlen előítélet nélkül való pártatlan érzéssel ment bele. Ennek tulajdonítható az a fényes eredmény, a melyet századunk e téren felmutat. De mikor a tudomány az emelkedő fejlődési sorozatban az emberhez ért, erre vonatkozó kutatásaiban módszerét egyszerre megváltoztatta. Az embert bizonyos állatias állapot félhomályából két természeti adománya birtokában látja kiemelkedni; e két adománya esze és társadalmi képességei, a melyek hivatásában nagy jövőt biztosítanak neki. Mint ő előtte minden, úgy az ember is a durva és szakadatlan létért való küzdelemben bonyolódik. Ő e küzdelmet nemcsak egyes társai ellen veszi fel, hanem ezekkel együtt a többi lények és erők ellen is. Mind inkább-inkább társadalmi lénynek fejlődik, nemzetségekké verődik össze és törzsközösségeket szervez. A fejlődő embert a tudomány eleitől fogva valami tőle egészen idegen hatalmak, erők uralma alatt találja s a helyett, hogy ezeket megvizsgálná, megáll előttük, sőt e hatalmak legerősebbjével ő maga is csakhamar conflictusba jut. Az embert vallási nézetek és vallásos gondolatok uralma alatt találja, a melyeknek észszerűségét a tudomány aztán egyszerűen kétségbevonja. Látja, hogy az ember cselekvését rajta kívül álló, idegen tényezők határozzák meg, de a melyeket a tudomány nem akar elismerni. Hitével összefüggő jelenségek és események töltik ki az ember életének legnagyobb részét és jellegzetesen befolyásolják történetét. Nemzetek alakulnak és az ember eléri a civilizatio bizonyos fokát. De e növekvéssel és e fejlődéssel egyenlő lépést tartani látszik ama hitnézetek növekvése és a vallás fejlődése. Küzdelmekkel, harcokkal, társadalmi intézményekkel, emelkedéssel és süllyedéssel a vallás mindenütt ott van. Nemcsak az egyesek állanak hatása alatt, hanem a történet folyása, a socialis fejlődés egész jelleme mindig vallási eszmék erős befolyása alatt jelennek meg. Ma pedig olyan korban élünk, a mikor a tudomány, semmit sem tekinthet jelentéktelennek. Ma már a tudomány elismerte, hogy minden, még oly tökéletlen szervnek is megvan a maga történeti feladata. Az élet minden jelenségének megvan a maga fontossága, semmi sem állott elő véletlenül. De egyszerre elhallgatnak a tudományok, mihelyt e kérdéseket tesszük fel, hogy mik a vallás rendszerek, a melyek az emberiség életében és történetében olyan kiváló helyet foglalnak el: mi ezek értelme, feladata a socialis fejlődésben? Ezekre a tudomány nem tud feleletet adni. Magatartása e kérdésekkel szemben egészen sajátságos és bámulatosan különböző attól, a mit más jelenségekkel szemben elfoglal. Pedig az előtt, a ki a darvinismus szellemét helyesen fogja fel, világos, hogy itt nem azon fordul meg a dolog, hogy egy maroknyi, különben nagyon tudós ember abban a véle-

*) *Sociale Evolution*. Aus dem englischen übersetzt von C. Pfeleiderer. Jéna 1895.

ményben van, hogy a hit nem *észszerű*, hanem azon, hogy tényleg a vallás az emberiség fejlődésében egy fontos feladatot van hivatva teljesíteni. Ha így áll a dolog és ha ez a feladat, a többi jelenség-világ nagyságának és fontosságának megfelel, akkor semmi sem bizonyosabb, minthogy ez az egész evolutio, emberi véleményétől függetlenül, megy a maga útján; hogy a vallás nemcsak meg nem szűnik, hanem a jövőben is előreláthatólag ép oly nagy szerepet fog játszani, mint a minőt eddig játszott. Épen ama törvények alapján, a melyeket maga a tudomány fixirozott, kell a hitnek a világ végéig a mi socialis evolutionk jellemző momentumának maradnia és épen a Darwin nevéhez kötött tudományos forradalom nagyjelentőségű eredményei szerint a vallásnak szélesebb, mélyebb és szilárdabb alapjai vannak, mint a miket a theologia maga valaha csak álmodott.« (17 s köv. ll)

Az élet, a létezés, a *van* souverénitásával fellépő és ható jelenséget az igazi tudománynak tehát meg kell vizsgálnia, arra egyszerűen az észszerűtlenséget, azért, mert az közvetlen *érzéki* empirismusa körén túlfekszik, kimondania sem szabad. A tudomány és theologia összeütközésének itt az oka; mert a tudomány egy nagyfontosságú életjelenséget és társadalmi alakító tényezőt egyszerűen megtagad, nélküle csinálja meg számításait, alakítja ki világnézetét s azt akarja, mint harmonikus, egységes felfogást az egész világtalány megoldásául és kanonául tekinteni. Holott bárhova tekintünk is, a tudomány magatartása a socialis élet- és kór-jelenségekkel szemben alig mutatkozik valahol kielégítőnek. Korunk problémáival szemben sehol nem áll tiszta, önnálló meggyőződéssel.

Gyönyörűen mutat rá *Kidd*, hogy a tudomány az életet a maga egészében még mindig nem tette vizsgálódása tárgyává és hogy csak egyes ismeretkörök szűk álláspontjából nézi a nagy életet és az embert.

»A biologus« — mondja — »a ki az alsóbb életformák törvényeinek megállapításával és rendezésével századunk munkáját megkoronázta, elvezet egészen az emberi társadalomig; de ott aztán kalauz nélkül hagy, sőt a socialis jelenségek egy részéről (a vallásról) úgy beszél, mint *groteszk gombaképződésekről*. De más tudomány is, a mely az embert mind társadalmi lényt vizsgálta, majdnem kizárólag a maga álláspontjáról nézte csak. Az államtudomány előtt az ember csak opportunistá. A historikus előtt az az egyed, a ki vak, látszólag durva, törvény nélküli erők játéklabdája. A dogmatikus úgy nézte, mint egy más világ teremtményét. A nemzetgazdász előtt pedig alig több, mint egy birvagyó gép. El kell jönni a jobb megértés, az alapsabb módszer idejének; sőt itt az ideje, hogy a társadalmi tudományok az által meritsemek erőt, hogy mélyebben bocsássák gyökereiket épen abba a talajba, a melyből kinőttek (e talaj *Kidd* szerint a vallás);* itt az ideje, hogy a biologia áttörve a maga határait, a maga tudományos módszerét merészen alkalmazza az emberi társadalomra, a hol végre is az *életet* a maga legmagasabb és legbonyolultabb alakjában találja.« (26. l.)

* A mi egész civilisationk vallási rendszernek a productuma.« (172. l.) »A socialis rendszer organikus képződése egyenesen vallásos hitnézetben alapszik; az organismus határozott élet-principiuma ebben gyökerezik.« (96. l.)

Annak a mélyen járó s meggyőző bizonyítási eljárásnak, a melylyel *Kidd* a vallás első rendű szerepét igazolja az emberiség fejlődésében, minden mozzanatát nyomról-nyomra követni itt nem lehet feladatom, ez kívül esik jelen tárgyam keretén, csak még néhány erőteljes gondolat-töredékkal akarok rámutatni arra, hogy szerinte a tudomány és theologia között felmerült conflictus egyáltalában nem jogosult, mert csak egyoldalúságból származik és az egyoldalúság tartja is fenn, holott az igazi tudománynak az élet egészével kell foglalkoznia s az élet minden jelenségét egyaránt méltónak kell tartania arra, hogy alapos megfigyelése tárgyává tegye. Ha a tudomány a maga feladatának magaslatán áll, akkor a vallásos hitnézetekben nemcsak egyszerű jelenségek (phaenomena) sorozatát látja, jelenségeket, a melyek fajunk gyermekkorának tulajdonai s a melyeket a fejlett társadalom már bátran nélkülözhet, hanem el kell hogy ismerje, hogy épen ezekben gyökerezik a társadalmi evolutio karakterisztikus jellege. Ezek képezik eszünk természetes és szükséges kiegészítését. A mi egész civilisationk olyan ethikai rendszereknek a közvetlen productuma, a melyek magasabb törvényeken nyugszanak, mint a melyeket a pusztá ész ad. És a mikor *Herbert Spencer* a felett panaszkodik, hogy századunk világozása daczára is mind e mái napig teljes erejében nyilvánul a vallásban a tiszta ész előtt igazolhatatlan és általa felfoghatlan természetfeletti elem és hogy úgy az állam-egyháznak, mint a dissidenseknek vallásos hitnézetei mind megtartották azt a hitet, hogy a jó azért jó, a rossz pedig azért rossz, mert mind a kettő isteni parancson vagy tilalmon nyugszik, azt mondja *Kidd*, hogy igenis ez tényleg így van, és pedig nem valamely jelentéktelen emberi fejletlen ösztön útján van így, hanem egyenesen társadalmi fejlődésünk fundamentalis törvényének az alapján. A dolog nem úgy áll, hogy az emberek csak makacsságból útasítják vissza azt a fényt, a mely abból az ethikai iskolából világít reájuk, a melyben Herbert Spencer elmélete képezi a világitó pontot, hanem úgy, hogy egyenesen a társadalom mélyen gyökerező ösztöneiben sokkal bizonyosabb tudományos basis van, mint a mi mai tudományunkban (106 l.) Innen van, hogy bármennyire törekedjenek is a műveltek között a vallásos hit lerombolására, e rombolók csak igen kevésre mennek, sőt még a fejlődés története azt is igazolja, hogy a dogma nélküli szekták visszamaradnak, míg az erősen dogmatikusok most is kezükben tartják az embereket s így arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy tökéletesen reménytelen és hamis azoknak a törekvése, a kik a kereszténységet a Krisztusban való hit nélkül akarják reorganizálni (107. l.); mert tökéletesen igaza van *Lillynek*, mikor azt mondja, hogy valamely vallás nem bizonyítékaival és a tiszta ész kritikáját megczáfoló, megdöntő argumentumaival hódít, hanem azzal, hogy az embernek azokhoz a fundamentális szellemi hajlamaikhoz szól, a melyekkel leginkább összhangban van s azokat elégti ki (107 l.). Azért nem vallás a Comte vallása s habár *Huxley* bizonyos tulzással mondotta is, hogy inkább imádna egy csapat vad majmot, mint a positivisták rationalis humanitási eszméjét, mégis mondott ezzel valami igazat, mert minden olyan hit-

forma, a melyből hiányzik a tiszta ész felett álló természetfeletti elem, képtelen arra, hogy a vallás sociológiai functióját végezze.

A fejlődés története azt mutatja, hogy egyébként hasonló viszonyok között ott fejlődhetik ki a leg-egészségesebb és legéleterősebb sociális rendszer, a hol az egyes ember a sociális organismus érdekei-

nek való légtökéletesebb alárendelése mellett a saját egyéniségének legtökéletesebb kifejlésztetése felől biztosítva van (60 l.), — ez a sociális rendszer pedig csakis a keresztyén theistikus világnézet mellett valósítható meg.

(Folytatjuk.)

TÁRCZA.

II. József császár

háromszéki utazása 1773-ban.

(Folytatás és vége.)

A második punctum alatt a volt, hogy némely falukban, a hol csak pápista templom, és pap vagyon mint Miklósváron ámbár feles református emberek legyenek, még is a plébánusok bé nem bocsátanak minket sem keresztelni, sem temetni, azonban azoktól képét, és minden papi sallariumot vesznek. Erre is sokat beszéllett ő felsége, kérlette, ha mi az olyan helységekben bé-bocsátjuk-e, a hol csak nekünk vagyon templomunk és papunk, a pápista papot? mellyre felettünk, csudálkozott mind azon, hogy képét és stó-lárét vesznek, mind pedig azon: minő lelkiismerettel alkalmazhatja romai catholicus pap a halotti szertartásokat helvécziai hitvallású emberhez? — És megszellitott: Valjon kegyelmetek — Dominationes vestrae — (ekkor s többször is ezen stitulussal élt ő felsége s kegyelmessége) jó lelkiismereti sugallatának vonszalmából maguk szentségeiket meghalt catholicus embernek kiszolgáltattak-e? Melly kérdést iterált: Valjon — tekintetben nem vévén most a haza s egyházak törvényeit és alkotmányait — csupán csak a lelkiismeret törvényéből indulván ki, tehetnék-e ezt: Erre azt feleltük: Mi felséges Császár, lelkiismeretünknel fogva minden vallásbeli ember temetési tisztességétélét véghez vihetjük a mi papi szolgálatunk szokása szerint, mert mi semmit sem cselekszünk a megholt számára, hanem az élők tekintetéből: könyörgünk az élők közül boldogul leendő kimulásunkért, s e félékért; beszédet tartunk halottias tárgyról, magáról a halálról, az örök életről és más dolgokról. — Igen bizonyára, mert kegyelmetek nem hiszik a purgatoriumot, ámbár a Machabeusok könyvében mondatik rolla valami, de most nem vitatkozunk (itt nevetett ő felsége); hanem hittanilag nem látom által, hogy a catholicus pap, kinek szentségei a meghalt ember javára irányozvák, mikép szolgáltathassa ki lelkiismeret és hitvallása szerint, a halotti szertartásokat helvécziai hitvallású embernek, ki a purgatoriumot tagadja.

A harmadik punctum alatt volt a visitatorol való dolog. Itt megkérdezte ő felsége, vagyon-e püspökünk? Szokott visitálni? különbözik-e attól az archidiaconusnak visitatioja? melyekre mind megfeleltünk alázatosan. Nehezetskének tetszett ő felsége előtt a collectio, de szükségesnek a visitatio. Ezért ő felsége erről való kegyelmes szavait ezzel rekeszté bé: Erről majd határozandunk úgy, a mint hasznosabbnak fog láttatni.

A negyedik dolog arról való könyörgésünk volt,

hogy mikor a második regiment táboroz, avagy lógerez, minthogy abban heted. nyolczad része is az embernek alig más vallású a miénken kívül, legyen szabad mi közülünk is a táborban papnak lenni. Az ő felsége ehhez való beszéde nagy bölcsességgel teljes commentarius volt, ebből csak ezt jegyzem fel: Különbséget kellene tenni azon törvények és jogok természete között, mellyeknél fogva az ezredek egyben tartatnak; Ausztriában az egyetlenegy romai catholica valláson kívül több vallás nincs, sem bevett, sem megszenvedett, az ausztriai ezredek (mint az én külön ezredem is) ausztriai törvényektől függenek, annakokáért catholicus papon kívül mást magokba nem fogadhatnak bé, elannyira, hogyha valaki protestánsok birodalmából néhány évig nekünk teendő szolgálatra adja magát, azon ezredekben, annak le kell mondani saját vallása követeléseiről. De úgy látom különbséget kell tenni az ausztriai s erdélyi ezredek között. Mert Erdélyben nemcsak a helvécziai hitűek vallása, hanem az unitáriusoké is, mint őket nevezik, éppen úgy, mint a catholicusoké, bevett és megszenvedett e fejedelemség jogánál és törvényeinél fogva. mellyektől az erdélyi katonaság is függ.

Eddig több tölt volt el egy óránál, és ekkor ő felsége azt kérdé: Ezeket és egyebeket a nekünk benyújtott emlékiratokban előadtak? mellyre felelvén: Előadtuk és a legmélyebb tisztelettel benyújtottuk szentséges császári, királyi s fejedelmi felség! egy kis benedictiot mondék ő felségének, mellyet kegyelmesen elvárván, ezt mondá: Isten kegyelmezzel! magamat jóindulatjokba s imádságokba ajánlom; könyörögjenek mi érettünk, mert az élőkért könyörögni nem tartják illetlennek ugy-é? mellyre mü: ezt nem felséges császár, sőt inkább a királyokért, fejedelmekért és tisztviselőnkért könyörögni istenítiszteletünk egyik főrészinék és tárgyának tartjuk, arra intetvük az apostolok által. Erre esmét mondá ő felsége: Isten kegyelmezzel! ezzel eljövénk.

Mikor kijöttem az udvarra, a szivem ugyan elbágyadva volt az öröm és álmélkodás között való vergődés miatt, ő felsége más nap, u. m. 11-a junii reggeli 6 orakor Zágomból ment Bereczkbe, és azon napon azt Ojtozt is megjárta s ellindonult a falukan az instantciákat beszédte, az embereket panaszokrol megkérdezte. Kovásznán a nép a templom előtt álvala a czinteremből hallgattam miket fog kérdezni ő felsége, ottan első kérdése e vala: meg vagynak-e elégedve ezen állapotjokkal? mondják meg őszintén, azután a szolgálatrol és fizetésekről kérdezgetett. Tiszteletes Imre uram az emberek szavait deakul magyarázta. Azután 12-ik junii reggeli 8 óráig itt volt. A katonákat exercézozta, mindenütt megajándékozta. Itten a lovasoknak 44, a gyalogoknak 72 aranyokat adott a mint hallom. Uton, utfélen véghetetlen instanciákat szedett bé, mindenütt megkérdezte miről vagyon az instanczia?

»Méltóságos báró Apor Lászlóné asszony és méltóságos gróf Ferrati úr, Apor Josef ur iránt fogtanak volt (ugy mondják) instanciát benyújtani, (ki most fogva van M.-Vásárhelyt az insurrectionis redemptionis taxa, a 10 és 20 xruk pertinaciter lett meg nem adásért) és megkérdeven, s megértvén ő felsége miről vagyton, összemorsolta, roncsolta, és visszaadta azon instanciát.

»Itt mikor a lovaskatonákat exercizozta, egy rossz fejr lóra ült fel ő felsége és elvégezvén ő felsége az exertitiumat, a kinek kezéről elvette volt, annak adott egy aranyat. de a ló másé volt, az előállott és az aranyat az embertől praetendálta és ebből közöllök szobeli civódás lett. Ő felsége észreuvé és a dolgot közöllök ugy componálá, hogy a ló gazdájának is adott még pedig két aranyat, annál is meghagyta az egyet; három olyan fejr ló sem ért volna többet; csudálatos szelidséggel vala nagy kegyességü Monárcha! — Fáj a népnek szive, hogy már nem láthatja, azt kívánja, hogy bár csak ő felsége örökké ott laknék. Ma reggel 13-ik junii reggel 8 orakor ő felsége elmene. Isten erős angyali járjanak ő felségével! Ment Káson és Csik felé, várjuk már az ő felsége kegyelmes resolutioját talán Szebenből s. a. t. Kézdivásárhely 13-ik junii 1773.«

Csak töredék az, a mit itt közöltem, de érdekes mégis, mivel egy nagy embernek vallásos és némileg politikai vallomását is, ha nem is egészen, de mégis részletesen magában foglalja. A ki ezen nagy fejedelemnek gondolkozása módjáról és csak népeit boldogító szándékáról többet és alaposan akar tudni és azt méltányolni is, azt utasítom »Testament politique de l'empereur Joseph second. A vicure et cher les principairt Libraires et l'Europe 1791.« 2 darab.

Irodalom.

A Hornyánszky czégtől a napokban kaptuk ismeretetésre a »*Protestáns Árvaházi Képes Naptár*«-t 1899-re és a Magyar Protestáns Irodalmi társaság »*Kossoru*« cz. kiadványainak XL—L-ig terjedő 10 új füzetét. — Jó ismertetésükkel s ajánlásukkal szivesen sietünk a magunk részéről azon protestáns ügyek és érdekek támogatására, a melyeket a művek szolgálhatnak.

A »Protestáns Árvaházi Képes Naptár 1899-re«, mint már évek óta, *Kenessey Béla*, theologiank igazgatója szakavatott szerkesztését dicséri, külső formája a megszokott, rendes; nem árulja el, hogy jubilál, csendben, zajtalanul ünnepli fennállásának 25-ik évfordulóját, a mely idő alatt »csak az árvaház céljaira 14.000 frt jövedelmet szerzett« s ki tudná megmondani mennyi szellemi hasznot hozott a protestáns érület és valóságosság terjesztése által?

A teljes, mindenre kiterjedő s gondosan összeállított »*naptári rész*« után, melynek végén hasznos tudnivalók (Kamat számítási táblázat, bélyegilleték, postais és távirdai szabályok, stb.) vannak, következik az »*Irodalmi rész*«. — Ebben *Sántha Károly* hangulatos költő papunk »köszönti szívből húszonöt éves ünnepnapján az »Árvaházi Naptárt« s ad hálát az Istennek, hogy Szentlelke hatalma itt munkál közöttünk s Krisztus közöttünk ma is szertejár. — »A mi naptárunk rövid története« elmondja, hogy a Naptár kiadása ez előtt 25 évvel *Hornyánszky Viktor* indítványára indult meg *Farkas József* és *Kovács Albert* theol. tanárok szerkesztésében s közli a volt szerkesztők: *Farkas József* és *Györy Vilmos* arcképei és élet-

rajzai mellett, a főbb munkatársak életrajzát és arcképeit. *Jámbor Lajos*, *Forgács Endre*, *Nagy Lajos*, *Sántha Károly*, *Szabó Géza*. S *Szabó József*, *Szabolcska Mihály*, *F. Varga Lajos*, *Vargha László* képezik a derék táborkart, a melyet a sajtó alá rendező *Fazakas Alajos* képe s életrajza zár be — Magáról a budapesti protestáns árvaházról két cikk emlékezik meg Az egyik az intézetet fentartó »Arvaegyesület története«, a melyből megtudjuk, hogy egy ily egyesület létrehozásának eszméje *Banhofer György* budai ágost. evang. lelkesztől indult ki, hogy 1858 ban alakult meg az alapító bizottság, hogy a csekély kezdettel megindult intézet a Székács József által »az árvák koldusának« nevezett Kochmeister Frigyes br. hű és buzgó vezetése alatt hogyan virágzott fel, a filléretet hogyan növelték buzgó áldozatkész férfiak (*Zsivora György*, *Wagner János* dr.) hogy az egyesület ma 362.913 frt alappal rendelkezik s évi költségvetése 24.000 frt, hogy ma 106 árvát gondoz benn épületében s 400 künnlakót segélyez évi 2000 frt. költséggel. 40 éves multja alatt 550 árvát gondozott, mentett meg a társadalomnak. Valóban nagy tettekre lelkesítő történet, élő emlékoszlópa a keresztyéni szeretet áldásainak — Isten segedelmének! — A másik cikk az intézet mostani vezetőivel ismertet meg; képekben és életrajzokban. — Egy cikk az 1848-iki alapvető törvények megünneplése alkalmából szabadságünnepeünk félszázados emlékei-ről emlékezik meg, ehhez számíthatjuk a »Debreczeni reform. nagy templom« cz. cikket is; egy másik »Bismarck élet«-vel ismertet meg. — A krónikás kalászokat szedeget »az év egyházi történetéből az ág. hitv. ev. és ev. ref. egyházban« Tanulmányos kalászok ezek akár a két protestáns felekezet összehasonlítása szempontjából is. — A »szépirodalmat« három elbeszélés s nyolcz költeményt képviseli hivattott tollakból, a melyek közül az egész naptárnak szinte mottoját képezhetné a Szabolcskái: »Öszinte szó« (egy állatvédő albumába), a ki az ő költészetét egyszerű fenségével és csipős gunyjával mondja oda a »jószerű állatvédőknek«, hogy

»Vakon született e ti erényetek!
Mindaddig az, míg ottan-ottan
Lesz ember egy is elhagyottan.
Mindaddig az, míg léssen árva,
Kinek az ég, föld mostohája.

— — — — —
Szóval, míg a világ akkép forog,
Hogy étlen-szomjan nemcsak a kivert eb,
De más is koborog.

Öszinte szívvel ajánljuk a Naptárt a protestáns hitsorsaink figyelmébe, lelkeszi és tanítói karunknak buzgó terjesztésére. Ára nem több, mint minden jóra való kalandáriumé (30 kr.); mért ne támogatnók ez uton is éppen protestáns egyházunk érdekeit, mikor az árvaság könnyeit törülhetjük és törülgetjük általa?!

De legyen szabad alkalomadtán egy kis statisztikával és egy megjegyzéssel zárunk. — E naptárból a kimutatás szerint erdélyi kerületünkben 54 ref. egyházköztségben 760 példány kel el, 600 felé jár gyűlekezeteink, 500-000 felé hiveinknek száma. Ha esztendő, ilyenkorra azt jelenthetnők, hogy a »Protestáns Árvaházi képes Naptár«-ból 200 gyűlekezetünkben 2000 példány, a »Kolozsvári Reform. Szeretetház Naptár«-ból 500 gyűlekezeteiben 5000 példány adatott el: ki hiszi, hogy ezért megnehezeltne akár Hornyánszky, akár Gombos, akár Kenessey, akár Molnár Albert akár a budapesti Árvaház, akár, a kolozsvári Szeretetház?!

Vajjon nem szivesen áldoznának-e hiveink és buzgó papjaink a szeretet oltárán, ha áldozatuknak hasznában is, jóillatában is gyönyörködhetnének?!

(A »Kossoru« füzetéről jövő alkalommal!)

»*A kegyelet osslopa*« című könyv, tőlem nem függő okok miatt csak most kerülhetett ki sajtó alól. A szíves türelemért bocsánatot kérek s reménylem, hogy néhány nap alatt mindenik előfizető vagy megrendelő megfogja kapni a maga példányát.

Egyébiránt a mű még mindig megrendelhető *Be-tegh Pál* kiadó úrnál, vagy nálam is.

Székely-Udvarhely, 1898. szeptbr. 24.

Bod Károly, tanár.

Előfizetési felhívás.

Dr. Szabó Sándor sárospataki jogakadémiai tanárnak

»*Illetékegyenérték*«

(*Equivalens-adó*) című művére.

Azon nagy bizonytalanság és tájékozatlanság, a melyet pénzügyi törvényeink alkalmazásánál minden nap tapasztalhatni, s azon folytonos panasz, mely e miatt minden oldalról felhangzik, azon elhatározásra juttatott, hogy a szakemberek és az adózó polgárok rendelkezésére egy oly Pénzügyi Kodexet bocsássak, mely ezen bizonytalanságot és tájékozatlanságot megszüntesse s a minden oldalról felhangzó panaszt elnémitsa. Ezen pénzügyi Kodex elkészítése és kiadása — melyben a pénzügyi törvények akként lesznek feldolgozva, magyarázva, példákkal s az eddig megjelent közigazgatási bírósági ítéletekkel s miniszteri rendeletekkel ellátva, hogy a legkényesebb igényeket is kielégítse — nem fáradságba és kis áldozathoz kerül; ily nagy vállalatba csakis a nagyközönség osztatlan pártfogása s támogatása mellett lehet belemenni.

Ezen »Pénzügyi Kodex«-nek egyik kötetét fogja képezni a folyó évben karácsonyra megjelenő »*Illetékegyenérték*« (*Equivalens-adó*) című munka, mely magában foglalja az illetékegyenérték bevallására, kivételére, beszédésére, behajtására, le- és elszámolására vonatkozó törvényeket és szabályokat, valamint a közigazgatási bíróságnak és a pénzügyminiszteriumnak — egész a munka megjelenéséig — az illetékegyenértékre vonatkozó ítéleteit, illetve rendeleteit feldolgozva s a »*Függelék*«-ben egész terjedelemben aként, hogy e munka használata nélkülözhetővé teszi a közigazgatási bíróság határozatait magában foglaló gyűjteménynek s a pénzügyminisztérium rendeleteit magában foglaló »Pénzügyi Közlöny«-nek a ma már nem kisköltségbe kerülő és nem is könnyen eszközölhető megszerzését.

Ezen munka nemcsak az által vált teljessé, hogy használata nélkülözhetővé teszi az említett gyűjteményeknek a megszerzését és használatát, hanem az által is, hogy mindenütt az elmélet, példákban van megvilágosítva s a bevallás módja az illetékegyenérték kivételére, behajtására, általában az *egész illetékegyenértéki kezelés* mintegy *szemléletileg* van előadva: ezenkívül még a magán felekre nézve nagy előnnyel bír a jelen munka azért is, mert a gyakrabban előforduló szabálytalanságok s törvénytelenések s a régi illetékegyenértéki hátralékok mikénti orvoslása, illetve rendezése iránt benyújtandó kérvények, mi módoni szerkesztésére utbaigazítást ad, amennyiben irománymintákkal is ki van egészítve.

Ezek után nyugodt lélekkel ajánlom munkám a szakférfiak s a laikus nagy közönségnek is szíves pártfogásába e munka megszerzése által bárki képes lesz az illetékegyenértékre vonatkozó törvények és szabályok labirintusában magát nemcsak tájékozni, hanem képes lesz azokat helyesen magyarázni s alkalmazni.

E munkámnak nem szabad hiányozni azon szakférfiak iróasztaláról, kik hivatva vannak az illetékegyenérték kivételére, nyilvántartására, beszédésére behajtására és elszámolására; de nem szabad hiányozni

azon személyek iróasztaláról sem, kik az illetékegyenérték által közvetve vagy közvetlenül érintve vannak. Ezért fordulok első sorban a pénzügyi tisztviselőkhöz, másodsorban pedig az egyházak és községek képviselőihez azon kéréssel, hogy e munka megjelenését előfizetésük által lehetővé tenni sziveskedjenek.

Az »*Illetékegyenérték*« című munka — mely körülbelül 40 iv terjedelmű lesz — előfizetési ára 4 frt, bolti ára pedig 5 frt. Az előfizetési összeg mielőbb de legkésőbb október hó 15-éig nevemre (Sárospatak, Zemplénmegye) küldendő be.

Végül, hogy munkámban mindenki megtalálhassa azt, mit különösen tudni óhajt, igen kérem előfizetőimet, hogy előttük netaláni vitás kérdéseiket velem közölni sziveskedjenek. Ilyen vitás kérdésre, szükség esetében, a munka megjelenése előtt is szívesen válaszlok előfizetőimnek.

Miután ezen munka, és így az egész »Pénzügyi Kodex« megjelenését is részben az előfizetők számától is teszem függővé, igen kérem ismételtén a nagy közönség támogatását. Gyűjtőimnek fáradságukért köszönetet mondva vagyok

Sárospatak, 1898. évi szeptember hó 10.

hazafias tisztelettel:

Dr. Szabó Sándor,

a sárospataki jogakadémián a magyar pénzügyi jog rendes tanára.

*

(A jeles szerzőtől lapunk is hozott szakszerű cikket. Szerzőnek most megjelenendő nagyobb munkáját igen ajánljuk lelkészársainknak, egyházközségi gondnokainknak. Ugy a szerző tudományos egyénisége, mint tárgyának közérdekűsége (és egyházi vonatkozása is) egyaránt köteleességünké teszi, hogy előfizetésünkkel a munka megjelenését elősegítsük *Szerk.*)

Lagler Sándor és *Kálmán Desső* által szerkesztett »*Protestáns Lap*« f. évi 8. száma megjelent.

Különfélék rovata.

Erzsébet királyné emlékezetére kolozsvári egyházközségünk a b.-farkas-utcai templomban folyó hó 25. napján ünnepet tartott, melyen nagy, diszes közönség vett részt. Főtiszteletű *Szász Domokos* püspök tartotta az imát. Ez ima megrázó volt, mint Felső Asszonyunk halála és fényes, vigasztaló, fölemelő, mint dicső királynéki élete. Minden szava szívünkön át szállt ég felé. *Herepei Gergely*, ref. lelkész tartotta az ünnepi beszédet, mely gondolatlaltal s érzéssel teljes vala. Az emelkedett hangulatu ünnep keretébe igen jól beillett a ref. theol. fakultás dalkarának, valamint az ev. ref. kollégium dalkarának éneke.

Hegedüs Sándor fia: Loránt, mint a napi lapokból olvassuk, folyó hó 26-án tartotta esküvőjét Navratil Margit kisasszonnyal, Navratil Imre egyetemi orvostanár leányával. E családi örömről szóló hirt lapunkban is följegyezzük. Hegedüs Sándor nem csak nemzeti, állami életünkben, de egyházi életünkben is a vezéregyéniségek egyike s nekünk erdélyieknek többszörös dicsekedésünk. Megszoktuk őt többnyire a politikai küzdelmek drámájában látni, csodálni és most örömmel látjuk őt egy bájos idyll közepette, a melynek mindig megmarad a boldog családi kör. Családi örömehez, bizonynyal, egész egyházkerületünk szerencsét kíván.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlése folyó hó 22-én d. e. 9 órakor nyílt meg. Tisza Kálmán indítványára az egyházkerület hódoló részvét-főliratot küld Ö felségéhez és aláírási ivet nyit oly célból, hogy az egyházkerület leányinternátusában tanuló leányok nevelési segélyére »Erzsébet királyné alap«

gyűjtessék, melynek kamataiból egy vagy több, lehetőleg árvaleány nevelése mozdíttassék elő.

A tanítói ötödéves korpótlékok tárgyában, írja a »Dunántúli Protestáns Lap«, fölratílag megkeresi az egyházkerület a vallás- és közokt. miniszter urat, hogy egyházi és iskolai intézményeinket fönntartani csak alig képes számos szegény egyházunkra való tekintetből legyen kegyes az ötödéves korpótléknak állampénztárból fődözése tárgyában jövőre fölterjesztendő kérvényeket méltányosan intézni el és a kérvényezés jogát a jövő évre is kiterjeszteni. Egyszersmind ezen iskoláink békés fejlődését és egyházaink nyugalmát oly közelről és mélyen érdeklő ügyben utasíttassanak az illetők, hogy az ötödéves korpótlék tárgyában benyújtandó folyamodványokhoz csatolandó évi költségvetésbe meghatározott célu más irányu alapjaikat ne vegyék be. Továbbá az ezen túl beadandó, valamint a visszautasítás folytán újra fölterjesztendő kérvényeket az esperesek vizsgálják át s ha hiányosak: helyesbítsék. Az esperesek aztán a kellően előkészített, illetőleg helyesbített kérvényeket a ft. püspök úrhoz küldjék fölterjesztés végett. Ezekből kifolyólag az egyházak és tanítók az ügy további fejleményét nyugodtan várják be.

Belügyi Közlöny 1898 évi 8-ik számában közzétett 156.498, szám alatt kelt azon határozattal szemben, mely szerint „Egyházi hatóságoknak egyházi adó behajtására irányuló megkereséseit a közigazgatási hatóságok csak akkor kötelesek és jogosultak teljesíteni, ha a behajtás végett kimutatott tartozás törvényszerű és jogerős egyházhatósági határozaton alapulnak,“ megkeresi egyházkerületünk a ft. egyetemes konventet, hogy tegyen lépést a nm. közoktatásügyi miniszteriumnál az iránt, hogy a fenti eddigi gyakorlattal ellenkező adózási ügyünk kezelését, illetve adóhátralékaink behajtását felettébb megnehezítő, félreértéseknek és félremagyarázásoknak is tág tért nyitó rendeletet sziveskedjék felvilágosító magyarázatokkal ellátni. A betérjesztendő hátralék kimutatásokat pedig mindég esperesi úton terjeszték fel az egyházaknak; viszont az esperesek a kimutatásokat mindenkor lássák el azon záradékkal, hogy a kimutatott követelés kivetése — a mi mindig pénzértékben is kimutatandó — jogerőre emelkedett.

= **A »Lorántffy Zsuzsánna-egyesület«** szept. 19-én Budapesten tartott választmányi ülésében elhatározta, hogy Erzsébet királyné emlékét a maga körében maradandó módon örökíti meg. E végből »Erzsébet-alap« címen egyesületi és társadalmi gyűjtéssel alapítványt létesít és ennek kamataiból egy szegénysorsu árva gyermek nevelési költségeit fogja fedezni.

= **A dunamelléki ev. ref. egyházkerület** őszi rendes közgyűlését okt. 15-ik és következő napjain Budapesten tartja meg. A meghívó-levelet Szász Károly püspök már ki is bocsátotta.

= **A felső-borsodi egyházmegye** közelebbről tárgyalás alá vette a Szeretetház ügyét és kimondta, hogy felállítása esetén céljaira egyszer s mindenkorra szóló alapítványt fog tenni.

= **Öngyilkos tanár és pap.** Az első Bélteky Albert, budapesti ev. ref. gymn. tanár, ki szept. 8-án a Sátoralja-Ujhelyről Szomotor felé robogó vonat elé vetette magát. A második Varga Bálint szentpéterszegi ev. ref. pap, ki egyházközsége tornyából ugrott le. Mindkettő azonnal meghalt. Hiában keresték az életben a szív békéjét, nyugalmát és a halál karjaiba menekültek. Legyen nekik az Ur irgalmas, hogy az életet dobták el maguktól, mert azt elvenni csak az Úrnak van joga.

= **Az 1899. évi állami költségvetés szerint** egyházkerületünk középiskolái közül a kolozsvári 7000, a sepsi-szentgyörgyi 15000, a szászvárosi 11000, a székelly-udvarhelyi 9000, a zilahi 15000 és a marosvásárhelyi 3000 frt. államségélyben részesül.

= **Fülöp József** körmendi (Vas megye) ev. ref. pap »Templomi beszédek imákkal a reformáció em-

lékünnepe« című munkáját, mely három beszédet és egy elő- és utóimádságot tartalmaz, a megrendelőknek 30 kr. beküldése mellett portomentesen juttatja kezeihez.

= **Kolozsvári egyházközségünk** Erzsébet királyné emlékének imponzáns módon hozta meg a kegyelet adóját. A temetés napján (melyről már megemlékeztünk) és utána szept. 18-án, közelebbről szept. 25-én, mindhárom templomában alkalomszerű imákat és beszédeket mondtak az egyházközség papjai. A lelkekben élő fájdalom kifejezésében valósággal nemes verseny fejlődött ki, a mely hiven bizonyítja, hogy királynénkat igazán szerettük és szomorú sorsa mindnyájunk szívét igazi bánattal töltötte el. Megható, egyszerűségében fölemelő volt szept. 21-én *kolozsvári kollegiumunk* emlékűnnepélye is. Török István dr. tanár ott beszédet Nem voltak abban csengő bongó szavak: — érzélem volt egészen, az érzélem forrása pedig a szív és a mi szívből jön, a szívekhez mindig megtalálja útját.

Ravasz János, marosi egyh. megyei esperes f. hó 25-én ifj. Czakó József egyh. megyei gondnok és Dali János egyhk. megyei főjegyző jelenlétében nagy lelkesedéssel és egyhangulag meghívás útján nyáradszeredai lelkészszé választatott meg. Köszönjük tudósítónknak, hogy minket ily jó hírrel örvendeztetett meg. Ravasz János az ő kiváló képességei, buzgósága, nagy munkaereje ált. az erdélyi ref. lelkészi karnak s ebben az esperesi karnak egyik kitűnősége, kinek lelképásztorsága a nyáradszeredai szép és nagy egyházközségben is áldásokat fog teremni. Isten legyen segítségül.

Nyilvános köszönet. Néhai Vass István volt Havadi papnak árva leánya Berta k. a. nem sok idővel ezelőtt a Havadi templom katedrójára egy nagyon finom és munkás takarót ajándékozott. Most meg a Vadasdit a legszivesebben megkészítette. Jószívűségéért jutalmazza meg Isten, s fogadja mindkettőért köszönetét *Simon Elek* ev. ref. papnak.

Hivatalos rész.

962—1893.

MEGHÍVÓ.

A küllői ref. egyházmegyének f. évi október hó 18-án d. e. 9 órán kezdve Dicső-Szt.-Mártonban a szokott helyen rendes közgyűlése lesz, melyre van szerencsém a t. t. egyházi és világi tag urakat tisztelettel meghívni.

Tárgyak: 1. Elnöki megnyitó; 2. Isten tiszteletet tart t. Lakatos Áron héderfai lelkész; 3. Esperesi jelentés; 4. Főjegyző jelentése az egyházmegyei tanács működéséről; 5. Tanügyi előadó jelentése; 6. Számvevő jelentése; 7. Közalap kezelő előterjesztései; 8. Pénztárnok jelentése és választása; 9. Egyházmegyei ügyész — director választása; 10. Fegyelmi bírák választása; 11. Kijelölő bizottsági tagok választása; 12. A közgyűlésig érkező fontosabb ügyek tárgyalása.

A közgyűlést megelőző napon — 17-én — d. e. 9 órán kezdve gyámintézeti közgyűlés lesz, melyen a felügyelő bizottság újra választandó. Más folyó ügyek is elintézendők.

Paptársaimat felkérem, hogy e meghívót a t. tanítói és tkts. világi képviselő urakkal közölni sziveskedjenek.

Maros-Ugra, 1898. szeptember 20-án.

Nemes Árpád,
esperes.